

ΖΩΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

Διευθυντής ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΕΛΑΧΡΙΝΟΣ.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΓΑΛΑΤΑΣ ΟΥΖΟΥΝ ΧΑΝ 6

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Για ένα χρόνο Λίρες 3
Για έξη μήνες " 2

ΣΗΜ.—Οί συνδρομές αρχίζουν από την 1η του Γενάρη.
Όσοι θέλουν νάχουν τα 5 προηγούμενα φύλλα που έχουν εκδοθεί θα πληρώσουν 1 λίρα παραπάνω.

“ Ζ Ο Ε ”

CAHIERS LITTERAIRES

Directeur: A. MELACHRINOS

Rédaction: Galata, Ouzoun Han N° 6 — Constantinople.

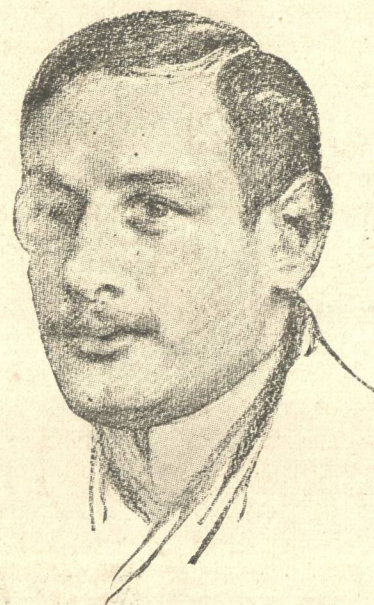
Il sera rendu compte de tout ouvrage dont un exemplaire sera
envoyé à la Direction.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΑΒΑΜΕ

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ: Οί Στροφές του Μωρεᾶς.
Κ. ΔΘ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΗ: Ἄπο τ' Ἀνατολίτιζα του Β. Ούζου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ τῆς Ἀλεξάνδρειας.
Ἡ Ἑλληνική Ἐπιθεώρησις τῶν Ἀθηνῶν.
L'Oasis, Alexandrie.
Ἡ Σκέψη τῆς Ἀλεξάνδρειας.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ JOAO DE BARROS

ΛΑΛΙΑ

Ἡ Γιαγιά ἐγονάτισεν ἔμπρὸς στὸ εἰκόνημα κλαίοντας. Οὔτε γύριζε νὰ ἰδῆ τοὺς ἄλλους πού σκυμένοι πλαῖι στὸ κρεβάτι τοῦ παιδιοῦ θρηνοῦσανε βουδά.

Ἐνα γληγορότερο τάραγμα τῶν χειρῶν τοῦ παιδιοῦ, καὶ τὸ στοματάκι ἀνοιγόκλεισε, καὶ τὰ μάτια ἐδασιλέψανε. Μιὰ φωνὴ τῆς μάνας πού ἔπεσε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀντρα· κείνος ἀναστέναξε βαθιά. Ἡ Γιαγιά γύρισε, τοὺς κύτταξε καὶ χαμογέλασε παράξενα· τρέμοντας σ' ὄλο τῆς τὸ κορμί ἐβγήκε ἀπὸ τὴν κάμαρα, καὶ σὲ λίγο ἦρθε φέρνοντας τὸ κλουβὶ μὲ τὸ γαρδέλι, τ' ἀπίθωσε πλαῖι στὸ κρεβάτι τοῦ παιδιοῦ, πῆγε κι ἄνοιξε τὸ παράθυρο πού ἐβλεπε κατὰ τὸ περιθώρι, κι ἐστάθηκε ἐκεῖ. Κεῖνοι κλαίον- τας πάντα γυρίσανε καὶ τὴν ἐβλέπανε τρομαγμένοι, ὡσὰν νὰ περιμένανε κάποιας ἄλλης ἱστορίας τὸ ἀνέλπιστο τέλος. Ἐφαίνονταν ὡσὰν νὰ λησμο- νήσανε γιὰ μιὰ στιγμή τὸν ἀποχωριστὸ τῆς Ψυχούλας ἔπου εὐώδιαζεν ἀκόμη ἐκεῖ σιμά τους, καὶ κυριευτήκανε ἀπὸ φριχτὸ ξαφνικὸ μίαις ζωῆς ἔπου σκελεθρώθηκε. Στὴ νεκροκεφαλὴ τῆς Γιαγιάς ἦτανε ἀκόμη τὸ πε- ποτὶ γιὰ νὰ τευτώνεται στὰ σαγόνια μὲ σπασμό, σ' ἓνα κίνημα στὸ στό- μα, σὲ χαμογέλοιο. Μὰ στὸ ἀχνὸ κεφαλάκι τοῦ παιδιοῦ ἐτριγύριζεν ἡ μύ- γα ἢ ἀνοιξιὰτικη, ἀγγίζοντας πότε τὸ ἀτάραχο βλέφαρο καὶ πότε τὰ φριγμένα χεῖλια. Ἀλλὰ ἐσκούψανε στὸ κρεβατάκι γιὰ νὰ εἰποῦνε ὅτι ἐσυ- νάξανε ἀπὸ τὴ βαθιὰ τους ἀγάπη, ἀπὸ τὸν καημὸ τῶν σφαλισμένων μα- τιῶν, πού ποτὲ πλέον δὲ θ' ἄνοιγαν νὰ ἰδοῦνε τὴ γῆ, τὴ μάνα καὶ τὸν πατέρα. Γιὰ μιὰ στιγμή ὁ ἀντρας σῶπασε τὸ κλάμα, καὶ γυρίζοντας κατὰ τὴ γιαγιά εἶπε.

—Νὰ κοιμηθεῖς μητέρα... νὰ μὴν εἶσαι ἐδῶ μητέρα... Θὰ κοιμηθεῖς...

Τὰ λόγια του τρέμανε θὰ ἤθελε κάτι ἄλλο νὰ εἰπῆ μὰ ἔτρεμε νὰ τὸ συλλογιστῆ πῶς θὰ τὸ εἰπῆ:

—Πέθανες, μητέρα, ... Νὰ πεθάνεις, μητέρα...

Ἐνας λυγμὸς ἔκοψε τὰ λόγια του, καὶ βότερα σιωπή.

Ἡ γιαγιά ἔμενε ἀκίνητη στὸ παράθυρο. Κεῖνοι ἀφίνανε βαθιοὺς ἀνα- στεναγμοὺς πότε-πότε. Καὶ τὸ γαρδέλι, νοιώθοντας τὸ χάραμα, ἔβγαλε μιὰ μικρὴ λαλιά, πού μέσα στὴ σιγαλιὰ εἶχε μιὰ παράξενη ἔκφραση φωνῆς. Ἡ μητέρα ἐκύτταξε τὸ παιδάκι, σὰν ὅταν τὸ περίμενε γιὰ νὰ ξυ- πνήσῃ νὰ σαλέψῃ, ἀνοίγοντας τὰ μάτια.

Ἔτσι ὅλα φαίνονταν τελειωμένα καὶ ἐπήρανε τὴν ἔκφραση πού τοὺς ἔπρεπε. Κι ἐβυθιζόντανε σὲ γαλήνη, σὲ μιὰ παρηγοριὰ ἴσως, ἀόριστη, σ' ἓνα νέο κόσμο γιὰ τίς Ψυχές τους. Παραστέκανε ἐκεῖ, κι ἀκόμη δὲν ἐξε- καθάριζαν στὴ φαντασία τους τὴν πλάνη, γιὰ νὰ νὰ πιστέψουνε τελειω- τικὰ πῶς ἄδειος εἶναι ὁ τύπος πού κατέχει τὸ μικρὸ κείνο κορμί, καὶ πῶς ἀπὸ στιγμή σὲ ἄλλη ἀναδίνεται σὲ χούφτα γῆς.

Γιὰ τὴ γιαιγιά ἐσυλλογιστήκανε; ὦ γιὰ κείνη δὲν ἐπλανηθήκανε διόλου, παρὰ πιστέψανε ἀληθινά, εἶχανε καιρὸ νὰ πιστέψουνε, πὼς ἐσάλευε οὐνοὺς τῆς. Καὶ νοιώθονε τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἐκεῖ, μὲ τὸ χασκογέλασμα τὸ φριχτὸ πού τὴν ἐτυράννισε τόσο στὴ ζωὴ, ὥστε τὸ στόμα τῆς ἐπῆρε τὸ σπαραχτικὸ ἀκόμη κ' ἐμπρὸς στὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ πουλάκι ἀνήσυχο ἐσάλευε μέσα στὸ κλουβί, καὶ τοὺς μετὰδινε ἕνα παράξενο συναίσθημα κείνη ἢ ζωὴ, ὅπου ἐλάγκυε πλάϊ στὸ νεκρὸ κορμάκι τοῦ παιδιοῦ, πού ἐπαιζε λίγες ἡμέρες πρὶν μαζί του. Καὶ συλλογιστήκανε δέβαια τὴ λαλιά σὰν γνώριμα ἀνταμωμένη μὲ τὴ φωνὴ τοῦ παιδιοῦ. Τώρα ἀπόμεινε ξαφνικὸθυμητικὸ μιᾶς ραγισμένης πλάκας; Περιμένανε μὲ ἀγωνία στὸ σάλεμα τῶν φτερῶν τοῦ πουλιοῦ νὰ ἰδοῦνε ἀκόμη καὶ τὸ σάλεμα τῶν χειρῶν τοῦ παιδιοῦ, καὶ δοκιμάζανε μέσα στὴ βασανιστικὴ τους γαλήνη τὸν τρόπο τῆς φαντασίας πού περιμένει μὴ καὶ δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἢ συφορά, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι δλάκερη στὸ τέλος τῆς.

Ἡ γιαιγιά ἐπῆγε σιμά στὸ κλουβί καὶ σκύδοντας ἀγγίζε μὲ τὸ δάχτυλο τὰ σύρματα, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως ὅταν ἤθελε νὰ παίξει στὸ πουλί, κάνοντας εὐχαρίστηση στὸ παιδάκι, πού χαμογελαστὸ ἐκύτταζε πότε τὴ γιαιγιά καὶ πότε τὸ γαρδέλι. Τὸ πουλάκι ἐφτέριασε μέσα στὸ κλουβί κι ἐβγαλε τρομασμένη λαλιά. Ὁ ἀντρας πού ἐσηκώθηκε νὰ περάσῃ στὴν ἄλλη κάμαρα. ἐγύρισε ξαφνικά, καὶ κύτταξε τὴ γυναῖκα πού ἀσάλευτη ἐκάθονταν στὴ θέση τῆς. Φανήκανε πὼς γιὰ κάτι ἀκρόάζονταν, καὶ σὰν νὰ ἐλέγανε. «—Μιὰ φωνή... ὅμοια μὲ... μὲ τοῦ παιδιοῦ ὅμοια;...»

Ἐπὶ τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο ἐμπαινε τώρα θαμπὸ τὸ φῶς τῆς αὐγῆς. Εὐωδιὲς ἀπὸ τὸ περιβόλι ἀερίσανε μέσα ὅμοια μὲ σιγαλὲς ἀναπνοὲς μικρῶν παιδιοῦν. Ἡ γιαιγιά εἶχε ἀκόμη τὸ δάχτυλο στὸ κλουβί, καὶ χαμογέλασε. Ἡ γυναῖκα εἶπε, σὰν ἀλλόφρενη.

—«Ποῦ εἶσαι; Γιάννη... Θέ μου! Πεθάνανε ὅλοι ἐδῶ... Ἡ μητέρα σου πέθανε... Θέ μου... πέθανε...» Καὶ ξέσπασε σὲ κλάματα καὶ γέλοια μαζί.

Ἀκούσθηκαν μὲ θανατερὴ φρίκη τὰ λόγια ταῦτα ἀπὸ τὴ γιαιγιά. Ἐπῆρε τὸ κλουβί μὲ τρεμάμενα χέρια, καὶ τὸ χαμογέλιο τῆς ἔπεσε ἀπὸ τὸ πρόσωπό τῆς ξαφνικά, ὡς μπαλσαμωμένο δέριμα πού σὰν ἄχνα φεύγει μόνις ἐρθῆ, στὸ φῶς ἀπὸ τὸ χιλιόχρονο τάφο του. Γιατὶ καὶ τὰ χεῖλια τῆς πρεμάσανε σὲ φριχτὸ μορφασμὸ, καὶ οἱ ζάρες τοῦ προσώπου τῆς ἀνοίχτηκαν βαθύτερες. Ἐμεινε στὴ μορφὴ τῆς ἕνας θλιβερός σπασμὸς, καὶ μόνον τὰ μάτια τῆς σκοτεινὰ δείχνανε πὼς γελοῦσανε μ' ἕνα παράξενο νόημα. Ἀποτραβήχτηκε γλήγορα, σκύδοντας τὸ κορμί ὡς νὰ ἔφερνε στὴ ράχη μεγάλο βάρος, καὶ μπαίνοντας στὴν κάμαρά τῆς, ἔπεσε στὸ κρεβάτι, μὲ τὰ μάτια πάντα ἀνήσυχα κατὰ τὴ θύρα καὶ κατὰ τὸ κλουβί, ὅπου φαίνονταν ὅτι κλείνεται ἢ μοναχὴ ἰδέα τῆς ζωῆς γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς.

*
* *

Περνοῦσαν ἡ ζωὴ του ὡς νὰ εἶχεν ἀλλάξει κάθε εὐτυχιᾶς ἐλπίδα, καὶ ὡς νὰ ἡ ἀγάπη τους νὰ ἐπληρώθηκε φαρμακερὰ ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ

παιδιοῦ. Δὲν ἐρχόταν πλέον ἡ αὐγὴ νὰ τοὺς εὐρεῖ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ὄνειριασμένου ὕπνου, μέσα στὰ ρόδα μιᾶς αἰώνιας ἀνοιξῆς πλαγιασμένους, γιὰ νὰ τοὺς ξυπνάει τὸ μῦνημα τῆς εὐτυχίας φερμένο ἀπὸ τὴ φωνὴ τοῦ παιδιοῦ.

Ὅλο τὸν περασμένο καιρὸ εἶχαν βυθισθῆ στὸ δεσμὸ τῆς ἀγάπης των, καὶ δὲν ἐχωρίζονταν ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ πόθου παρὰ μὲ σπασμὸ ἡδονικό. Κανένα σημάδι κούρασης δὲν ἐφαίνονταν στὰ λεπτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γυναίκας, ὅπου ἐλύγιζε λαχταρισμένη στὰ χεῖρα τοῦ ἀγαπημένου τῆς, καὶ ποτὲ δὲν στάθηκαν θλιβεροὶ συλλογισμοὶ νὰ ἠσκιώσουν τὰ χλωρὰ μάτια πού ἐγαλάζωναν παράξενα τὴ νύχτα, σὰν τὰ μαργαριτάρια πού τρεμοχλεβίζουν ἀπάνω τους γαλανὲς ἀντιφεγγιές.

Καὶ ἐκάθονταν κείνο τὸ βράδυ συλλογισμένη στὸ παράθυρο πρὸς τὸ περιβόλι, καὶ ἀνάσ τῶν δέντρων τῆς ἔφερνε στὴν ψυχὴ ποθερὲς ἀνατριχίλες. Ἐπὶ τὴν ἀγορὰ τῆς μικρῆς χώρας ἔφταναν ὡς ἐκεῖ κάποιες σβυμένες φωνές. Συλλογίζονταν πὼς γιὰ λίγες ἡμέρες ἔπεσε ἡ ζωὴ τους σὲ μιὰ τέτλια βαρεμάρα, καὶ πὼς στὸ σπῆτι δὲν ἀκούγονταν παρὰ τῆς γιαιγιάς τὰ παραμιλητά, πού μόνον μὲ τὸ πουλί ἐμιλοῦσε, καὶ μόνον μὲ τὴν ἔνοια τοῦ ἐζοῦσε, καὶ μαζί του προσέυχονταν ἀτελείωτα στὸ εἰκόνισμά τῆς. Τὸ πουλάκι λαλοῦσε κάποτε καὶ στὸ σπῆτι θύμιζε τὴν περασμένη χαρὰ, μὲ τὴ νότα τοῦ κείνη πού στάλαζε στὴ σιγαλιὰ σὰν δάκρυ. Κι αὐτὴ ἡ σιωπὴ μέσα στὸ σπῆτι ἔφερνε κάποιον βαθύτερο μυστήριο, ὅταν ὁ ἀντρας δὲν ἐμιλοῦσε ποτὲ σὲ ἄλλον παρὰ μόνον στὸ σκύλο του. Φαίνονταν πάντα σὰν λησμονημένος, σὰν βυθισμένος σὲ συλλογὴ ἐπίμονη καὶ δὲν ἔδειχνε ποτὲ ἐπιθυμιὰ νὰ τοῦ μιλήσουνε ἢ νὰ δείξουνε πὼς προσέχει τὴ γυναῖκα πού ἐμαραίνονταν.

Ἐτσι ἐκεῖ ἀκκουμπισμένη στὸ παράθυρο ἔνοιωσε ὕστερα ἀπὸ τόσες ἡμέρες νὰ λαχταρῆ στὴν ψυχὴ τῆς τὸ δάκρυ τῆς ἐπιθυμίας τῆς περασμένης ζωῆς. Συλλογίστηκε τ' ἀδύνατα μιλήματα, ὅταν ὁ ἀντρας μεστὸς καὶ γερός τῆς ἔλεγε γιὰ τὰ καλά τῆς ἡμέρας ὅπου ἐρχότανε. Θυμήθηκε κάποια νύχτα τῆς περασμένης ἀνοιξῆς μέσα στὸ περιβόλι ὅπου ἐμιλοῦσανε γιὰ τὴ χαρὰ τους τὴν ἀγάπη τους, γιὰ τὸ παιδί τους.

Ἐστερα πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς κάποιον καλοκαιρινὸ μεσημέρι, ὅπου σὰν σὲ ὄνειρο ἦτανε ἡ ζωὴ τους, καὶ τὰ κορμιά τους ἐρόδιζαν ἀπὸ τὸν πόθο. Ἐνα φύσημα τοῦ ἀγέρα, μιὰ παράξενη ἀπὸ τὰ φύλλα τῶν δέντρων ὕγραμένη μυρουδιά, τῆς ἔφερε στὴ θύμηση κάποια λουσίματά τοις στὸ ξάστερο ἀκρογιάλι τοῦ νησιοῦ, καὶ εἶδε πάλι τὰ κορμιά τους ν' ἀσπρολογᾶνε μέσα στὰ γάργαρα νερό. Τότε θέλησε νὰ παίξῃ μὲ τὸν ἀντρα περνώοντας τὰ λευκά τῆς βραχιόνια γύρω στὸ λαιμό του, καὶ κείνος τὴ φιλοῦσε στὰ χεῖλια. Κι ἕνα κλάμα ἀλαφρωτικό, καὶ τὸ ἀνάσαινε μὲ τίς ἀνάσες τίς ἀνοιξιὰτικες τῶν λουλουδιῶν μέσα στὸ περιβόλι, πού ἀναδίνονταν βαρεῖες μὲ τὴ νύχτια ὄροσιὰ, καὶ τὸν ὕπνο τῆς ἐφέρανε γλυκὰ-γλυκὰ.

Ὁ ἀντρας βυθισμένος ἦτανε στὴ θλίψη καὶ στοὺς συλλογισμούς του.

Ἐκάθοταν καὶ συλλογιζότανε, νὰ εἶναι ἀλήθεια, πῶς ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας αἰώνιος χωρισμός; Ἐσηκώθηκε ξαφνικά, καὶ σὰν νὰ τὸν ἔσειρε κάτι πρὸς τὴν ἄλλη κάμαρα ἐπήγε, καὶ σιγά-σιγά πατώντας ἔφθασε εἰς τὸ παράθυρο, ὅπου ἡ γυναῖκα ἐκοιμόταν βαθιά. Ἐστάθη καὶ ἐκύταζε τὸ κορμί της πῶς ἐλύγιζε γυρμένο στὸ παράθυρο, πῶς τὰ μαλλιά πέφτανε γύρω στὸ λαιμὸ καὶ στοὺς ὤμους. Σὰν σὲ ὄνειρο τοῦ ἐφάνηκε, καὶ ἀναλύθηκε ἡ ψυχὴ του σὲ καλωσύνη, σ' ἕνα τρεμάμενο πόθο πού λύγισε τὰ γόνατα, καὶ ἤθελε νὰ πέση ἐμπρὸς στὰ πόδια τῆς γυναίκας του, νὰ τῆς φιλήσῃ τὰ χέρια, καὶ νὰ τῆς εἰπῇ πῶς ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ἕνας αἰώνιος χωρισμός. Κάθισε πλάι της, καὶ διαλογιζότανε πῶς νὰ τὴν ξυπνήσῃ, γιατί ἡ ἀνοιξιὰ-τικὴ δροσιὰ θὰ δροσίζε πολὺ τὸ λιανὸ της κορμί, καὶ γιατί ἡ νύχτα ἔχει φαρμακερὲς πνεῖς νὰ φέρνῃ πάντα τὴν ἀνοιξὴ ἀπὸ τὰ βοτάνια τῶν περιβολίων, καὶ θάθελε νὰ τὴν πάρῃ στὴν ἀγκαλιά του, ἔτσι σιγά-σιγά, νὰ τὴ φέρῃ σ' ἕνα εὐωδιασμένο κρεβάτι, νὰ τὴν ἀπορέσῃ ἐκεῖ, καὶ νὰ τὴν ξυπνήσῃ μιλιώντας της μὲ τὴν ἀγάπῃ τῆς νιότης καὶ τῆς ζωῆς. Ἐκίνησε τὸ χέρι του νὰ τὴν ἀγγίξῃ, μὰ πάλι τὸ κράτησε. Ψιθύρισε σιγὰ κάποια λόγια, τ' ὄνομά της. Ἀλλὰ βαρὺς ἦταν ὁ ὕπνος της, γιατί οἱ πνεῖς τῆς ἀνοιξῆς τὴν ἀποκοιμήσανε ποτίζοντάς τῃ βαθιά στὰ σπλάχνα. Ἐγειρε νὰ φιλήσῃ τὰ μαλλιά της, καὶ τὰ χέρια του ἀγκαλιάσανε τὸ κορμί της. Ξύπνησε τρομασμένη, καὶ σὰν τὸ εἶδε, ἐλύθηκε σὲ κλάματα. Τὴν ἐπῆρε κρατώντάς τῃ ἀπὸ τὴ θερμότη μῆση, καὶ πῆγαινε στὴν κάμαρά τους. Κεῖνῃ τοῦ μιλῶσε, μέσα σὲ ἔκσταση τώρα, γιὰ κάποιο ὄνειρο πού εἶδε. Πῶς βρέθηκε μέσα σὲ πολὺδενδρὸ περιβόλι. Κάθε δέντρο εἶχε καὶ ἕνα μικρὸ κατάλευκα ντυμένο παιδάκι ἀπάνω του, καὶ ὅτι τὰ παιδάκια μιλοῦσανε μὰ μὲ λαλιές, ὅχι μὲ φωνοδλές. Πῶς ἀπὸ πολὺκρουνες δρύσες φωτερὲς ἀνθρώπινες ἐβγαίνανε φωνές, τέτοιες πού ὁ νοῦς της τρόμαζε νὰ τις ξαναστοχαστῇ. Κεῖνος τὴν ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά του, μὲ λαχτάρια τὴ φιλοῦσε, ἐνῶ κεῖνῃ θυθίζοταν σὰν σὲ ὄνειρο πάλι, προσπαθώντας νὰ ξαναἰδῇ τὸ ὄρατό της περιβόλι.

Ἐάφνου ἡ θύρα ἀνοίγει, καὶ ἡ Γιαγιά μπαίνει μέσα, κρατώντας στὸ χέρι τὸ κλουβί. Τῶθαλε ἀπάνω στὸ τραπέζι, καὶ σταυρόνοντας τὰ χέρια εἶπε μὲ θρηνηρὴ φωνή.

— Πέθανε τὸ παιδί!.. πέθανε τὸ παιδί!..

Καὶ γρήγορα-γρήγορα ἔφυγε. Κεῖνοι ἐμείνανε ἀκίνητοι, ἀγκαλιασμένοι. Κυττάζανε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ πουλί, πού ἦτανε μέσα στὸ κλουβί, μὲ τὸ κεφάλαι, του χωμένο κάτω ἀπὸ τὴ μιὰ φτερούγα. Καὶ ἕνα παράξενο ριγὸς νοιώθοντας, σφιχτήκανε περισσότερο, θυθιστήκανε στὴ σπαρταριστὴ ἀγκαλιά ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου.

ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

JOAO DE BARROS

I

Ἐὸ ποιητὴς Ζουάου ντὲ Μπάρρος εἶνε μιὰ ἀπὸ τῆς ὠραιότερες μορφῆς τοῦ σύγχρονου Πορτογαλλικοῦ Παρνασσοῦ καὶ, ἀσφαλῶς, ἡ πιὸ πρωτότυπη. Εἶχα τὴν εὐχαρίστηση νὰ κάνω τὴ γνωριμία του. Μέτριος τ' ἀνάστημα, ἀδύνατος, ἀεικίνητος, μιλιώντας γρήγορα καὶ μὲ φράσεις σύντομες, στήριζοντας πάντα στὸ μάτι του ἕνα μονόκλ πού πάντα γλυστράει δίνει, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, τὴν ἐντύπωσι μιᾶς νευρικῆς ζωτικότητος πού οἱ κρυμμένες της ἐνέργειες βράζουν μέσα τοῦ ἡφαιστειώδικα. Σπάνιοι εἶναι: οἱ ποιητὲς πού φέρνουν στὸ πρόσωπό του τὸ χαραχτήρα τῆς ποιήσεώς τους. Ἐὸ Ζουάου ντὲ Μπάρρος εἶναι ἕνας ἀπ' αὐτούς.

Ἡ ποίησι τοῦ Ζουάου ντὲ Μπάρρος δὲν ἔχει τὴν ὁμοίαν της στὴ σύγχρονη πορτογαλλικὴ ποίησι. Ὅχι γιατί δὲν ὑπάρχουν καλεῖ, πολὺ καλοὶ ποιητὲς σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Μὰ πάνω κάτω ὅλοι τους εἶναι ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ποίησι. Ἐὸ μεγάλος της ποιητὴς Γκέρα Ζουνκέιρο ἔχει ὅλα τὰ προτελέματα καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ «γέρο-Ὀυγκώ». Ἐὸ Ἀντόνιος Νόμπρε, ἀν καὶ εἶναι πορτογάλλος τὴν ἐμπνευσι ἔχει ἀπαράλλαχτα τὸ στυλ τοῦ Λαφόργκ. Ἐὸ Σεζάριο Βέρντε εἶνε φοδραρισμένος μὲ τὸν Κοπέ. Ἐὸ Λόπες Βιέιρα εἶναι ἕνας ἐρωτιάρχης τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς τελειότητος, ὅπως οἱ Παρνασσιακοί, -καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐὸ Ζουάου ντὲ Μπάρρος διαφέρει ὡς πρὸς αὐτό: ὅτι εἶναι αὐτὸς καὶ κανεὶς ἄλλος. Ἀν οἱ ἄλλοι κροῦνε τὴ λύρα τὴν «τρὴς φορές στρεπτή», ἢ φυσᾶνε στὸ ἀγροτικὸ καλάμι, ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος, αὐτὸς, φυσᾶει μέσα σὲ μιὰ ἡχερὴ σάλπιγγα. Δίνει μάλιστα τὴν ἐντύπωσι ὅτι, φυσώντας μέσα σ' αὐτὴ τὴ σάλπιγγα, τὴν λαμπερὴ στὸν ἥλιο, νοιώθει τὸ εἶδος ἐκεῖνο τοῦ εὐθυμοῦ μεθυστοῦ τῶν μουσικῶν πού παρασέρνονται στὸ νὰ παίζουν ὅλο καὶ πιὸ δυνατὰ ὅσο οἱ ἤχοι τοῦ ἐνθουσιάζουνε...

Θέλω νὰ πῶ μ' αὐτὸ πῶς ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος εἶνε ἕνας ποιητὴς τοῦ παροξυσμοῦ. Ἀλλὰ ἄς συνεννοῦμεθα. Ὅχι ἐκεῖνου τοῦ ἄρρωστου καὶ τυραγνισμένου παροξυσμοῦ τοῦ Βαράρεν. Ὁ παροξυσμὸς τοῦ πορτογάλλου ποιητῆ εἶναι ὁ παροξυσμὸς τῆς ζωτικότητος. Ἡ ποίησι του δίνει τὴν ἐντύπωσι μιᾶς ὑπαρξῆς ἀνυπόμονης ν' ἀπολόψῃ ὀλοκληρωτικὰ τὴ ζωὴ ἡδονικὰ πανθειστικῆς καὶ ἐνός μεθυστοῦ ὅπως ἀπολλωνιακοῦ. Γιὰ νὰ τὸν κάνω πιὸ καταληπτὸ στοὺς ἀναγνώστες μου - χωρὶς μ' αὐτὸ νὰ θέλω νὰ τονίσω καμμιά συγγένεια ἐμπνευσεῖς πού, ἄλλως τε, δὲν ὑπάρχει, - θὰ πῶ πῶς ἔχει τὸ νευρικὸ στυλ τοῦ Βεράρεν καὶ τὸν ἡδονικὸ πανθεισμὸ τῆς κόμησας ντὲ Νουάιγ. Ἀλλὰ καὶ ὁ χαραχτήρισμός αὐτὸς θὰ ἦταν ἀτελής

ἀν δὲν πρόσθετα πῶς ἢ οὐσία τῆς ποίησης τοῦ Ζουάου ντὲ Μπάρρος εἶναι ἢ λαχτάρα.

Στὴ σάλλα τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου, ἔπου βρίσκονται οἱ μετώπες τῶν Παναθηναίων κι ἡ ώραία καὶ νοσταλγικὴ ἐκείνη Καρυάτιδα ποὺ ἀναστενάζει γιὰ τὶς ἀδελφές της, ὑπάρχει ἓνα κεφάλι ἀλόγου, - τῆς σμίλης, λένε, τοῦ Πραξιτέλη, - καὶ ποὺ ἀνῆκε στὸν ἑμιλο τῶν ἀλόγων ποὺ ἔσερναν τὸ ἄρμα τοῦ Ἡλίου, ἑμιλο τοποθετημένο σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἀετώματα τοῦ Παρθενῶνα. Τὸ κεφάλι αὐτὸ εἶναι ὑπέροχο ὡς ζωὴ καὶ ὡς κίνηση. Ἄναριγμένο πρὸς τὰ πάνω σ' ἓνα ἐξαίσιο κίνημα ἀνυπομονησίας, μὲ τὴ χαίτη του κυματερὴ στὸν ἀνεμο, μὲ τὰ μάτια γεμάτα φλόγα καὶ τὰ ρουθόνια του παλλόμενα ἀπὸ λαχτάρα, εἶναι ἀληθινὰ ἓνα κεφάλι ἀλόγου τοῦ Ἡλίου ποὺ λαχταράει καὶ ἀνυπομονεῖ νὰ χυμῆξη πρὸς τὴν ἐνδοξὴ ἀνάβαση τ' οὐρανοῦ καὶ πρὸς τὸ «θεῖον φῶς.»

Ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος θὰ μπορούσε νὰ θάλῃ τὸ κεφάλι αὐτὸ στὸ ξώφυλλο τῶν βιβλίων του. Θὰ ἐσυμβόλιζε καὶ θὰ ἐξηγοῦσε θεσπέσια τὴν ποίησή του.

II

Ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος, ἀν καὶ μοντέρνος στὸ ὕφος εἶναι σχεδὸν ἓνας ἀρχαῖος ὡς πρὸς τὴν οὐσία τῆς ποίησής του. Πραγματοποιεῖ τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅτι συμβόλευε ὁ Ἄντρέ Σενιέ: κάνει ἀρχαία ποίηση σὲ στίχους μοντέρνους.

Πλήθος ποὺ προσπάθησαν νὰ κάνουν νὰ ξαναζήση τὸν ἐλληνικὸ κλασικισμό. Μὰ κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ πάη πὶδ μακριὰ ἀπὸ τὸν τεχνητὸ καὶ ἀνούσιο κλασικισμό τοῦ Ρασίν. Αὐτὸς ἀκόμα ὁ Γκαίτε, - ὁ Ζεὺς τοῦ Μπέϋρουτ, - σταμάτησε στὴ Ρώμη. Κι ἔλοι οἱ γάλλοι ποιητὲς νόμισαν πῶς ὁ ἐλληνικὸς κλασικισμὸς εἶναι εἰδυλλιακὸς καὶ καραμελεϊδής. Στὰ «κλασσικά» τραγούδια τους δὲν βλέπει κανεὶς παρὰ ἀγαθοὺς ἢ πονηροὺς σάτυρους, μαρμαρένιες κελῶνες τυλιγμένες μὲ κισσὸ καὶ ἐρωτικὰ ζευγάρια ποὺ μοιάζουν τάχα τοὺς βοσκούς τοῦ Θεόκριτου. Ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος εἶναι ἓνας ἔλλην χωρὶς νὰ τὸ ζητήση, - ὁ μόνος ἄλλως τε τρόπος γιὰ νὰ εἶσαι ἀληθινὰ. Ἐχει τὸ βαθὺ αἴσθημα τῆς φύσης. Ὅχι τῆς φύσης τῶν ρωμαντικῶν, τῆς πότε περίπαθης καὶ πότε μητρῶς, κάδο γιὰ ἔρωτες καὶ γιὰ μελαγχολίες, στὴν ὁποία, γιὰ νὰ τὴν κάνουμε νὰ ζῆ, δανείζουμε τίς δικές μας τίς χαρὲς καὶ τοὺς δικούς μας τοὺς πόνους. Ἡ φύση στὴν ποίηση τοῦ Ζουάου ντὲ Μπάρρος εἶναι ἢ «τροφὸς γῆ» τῶν ἀρχαίων, ἢ «τέρρα μάτερ» τῶν Λατίνων. Τὴ δλέπει καὶ τὴν τραγουδάει ὑπὸ τῆς δύο αἰώνιες ὄψεις: τῆς θεᾶς Δήμητρας ἢ τῆς κόρης της Περσεφόνης σὰ γυρίζει ἀπὸ τὴν Ἄδη. Εἶναι ἢ γῆ μητέρα ἢ παρθένος. Ἄντις νὰ τῆς δανείση τὴ ζωὴ του, ὅπως κάνουν οἱ ἄλλοι, ζεῖ τὴν ποικίλλη καὶ ἐνδοξὴ ζωὴ τῆς γῆς, ἀκοίει «τὴν ἀνήσυχη φωνὴ τῶν σπόρων,» νοιώθει νὰ περνᾶνε μέσα του οἱ δημιουργικοὶ χυμοὶ τῆς αἰστάνεται «τὴ

χαρούμενη εἰρήνη τῶν κάμπων καὶ τῶν χωραφιδῶν» κι ἔλο τὸ εἶναι του συμμετέχει στὸν μεγάλο οἰκουμενικὸ ρυθμὸ. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι - ντεκαντάν, ρωμαντικοί, σπληνικοὶ - ἔχουμε χάσει τὸ αἶσθημα τῆς φύσης. Μποροῦμε ἀκόμα νὰ τὴ θαυμάζουμε μὰ δὲ ζοῦμε μαζὺ της, δὲν ἀποτελοῦμε μέρος της. Ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος ὅμως ζεῖ μὲ τὸ ἀδιάκοπο θόρυπο τοῦ θεάματος τῆς φύσης. Ἐχει τὴν ἔκσταση ἀνθρώπου ποὺ μεταφέρθηκε στὴ χάρουγη τοῦ κόσμου. Ἡ θάλασσα «ἢ ρυθμικὰ γαλανή,» ἔπως λέει ὁ Μορεάς, τὰ χωράφια τὰ ψημένα ἀπὸ τὸν ἥλιο, οἱ πρασινωποὶ κάμποι, οἱ κυματιστοὶ λόφοι, τὰ γαληνὰ βουγά, - ὅλη ἡ φύση κι ὅλες της οἱ ἀναριθμητὲς φωνὲς κι ὅλοι της οἱ καρπεροὶ χυμοὶ εἶναι μέσα του κι αὐτὸς εἶναι μέσα σ' ἔλα αὐτὰ, Τρελλαίνεται νὰ «προσαρμόζῃ τὸ σῶμα του στὴν τραχύτητα τῆς γῆς,» νὰ ζῆ «ἔπως τὸ τοπίο: μὲ τὴ λαχτάρα τῆς αὐγῆς,» κι ὅταν ἔρχεται ὁ χειμῶνας ξέρεῖ πῶς κάτου ἀπὸ τὸν κατ' ἐπιφάνεια αὐτὸν θάνατο προετοιμάζεται τὸ Μέλλον μὲ τὴ σκοτεινὴ ἐργασία τῶν σπόρων. Καὶ γιὰ τὴ ψυχὴ του ἔχει τίς ρίζες της μέσα στὴ γῆς ἀνοίγει σὰ λουλοῦδι στὸν ἥλιο. Παρόμοια μὲ τὸ ἡλιοτρόπιο στρέφεται πάντα πρὸς τὸ μέρος τοῦ φωτός, ποὺ εἶναι ζωὴ. Ἐνας βραζιλιάνος κριτικὸς τὸν ὠνόμασε: ἡλιακὸ ποιητὴ. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι εὐτυχής. Πραγματικά, ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος εἶναι ἔλος φῶς. Ἡ ποίησή του φωτίζεται σφοδρὰ ἀπὸ τὸν ἥλιο. Καὶ μὲ τί ἀγάπη, ὅπως ἐλληνικὴ, τραγουδάει τὸ φῶς!

«Χαρά! Χαρά!

Ἐὼ οὐρανὸ τῆς πατρίδος μου,

ὅπου κι αὐτὰ τὰ σύγνεφα εἶναι φωτεινά.

Ἐὼ Ἡλιε τοῦ Μαγιοῦ, ποὺ χαμογελάς πάνω στὲς τριανταφυλλίες,

Ἐὼ Ἡλιε χαρούμενε, ὦ Ἡλιε παλμωδικέ, ὦ Ἡλιε εὐτυχιμένε,

ὅπου γιὰ σένα ὁ χειμῶνας δὲν εἶναι παρὰ μιὰ στιγμή,

Ἡλιε τῶν χαρούμενων αὐγῶν καὶ τῶν γαλήνιων βραδιῶν,

Ἐὼ Ἡλιε κεντερὸ τοῦ Ἰούνιου, ὦ Ἡλιε τῶν πανηγυριῶν,

ποὺ καὶς καὶ τρελλαίνεις νὰ πολύχρωμα πλήθη,

Ἡλιε ἀποτυφλωτικὸ τοῦ Ἀλγκάρβο, ἦλιε γλυκὲ τοῦ Μίνιο, (1)

ποὺ ἀνθίζεις τίς μυγδαλιὲς καὶ κάνεις ν' ἀφρίση τὸ κρασί,

Ἡλιε τῶν χρυσῶν θερισμῶν καὶ τῶν χυνοπορινῶν περιβολιῶν

ποὺ πάλλεις ἀπὸ χρῶμα σὰν ἓνας πλατὺς ὀρίζοντας,

Ἡλιε ποὺ σὰν κοιμᾶσαι στὴ γῆς τὸν καρπερὸ σου ὕπνο

τῆς δίνεις ὀνειράτα φωτεινά—ἠδονικά,

Ἡλιε τῶν ἀλωνιῶν τοῦ σιταριοῦ καὶ τῶν στεγνωμένων ἀσπρόρουχων,

Ἡλιε τῶν πευκόνων καὶ τῶν μελαχροινῶν ἀκρογιαλιῶν,

Ἐὼ Ἡλιε μελαχροινὲ καὶ δυνατὲ σὰ λάμπεις στὴ θάλασσα

ξεροψήνοντας τὰ κορμὰ καὶ μαυρίζοντας τ' ἀλαφρὰ πανιά,

Ἐὼ Ἡλιε μελαχροινὲ, ὦ Ἡλιε χαρούμενε, ὦ Ἡλιε εὐτυχιμένε,

ποὺ εἶσαι μὲ σάλπιγγα ἀκόμα καὶ στὴν ὥρα τῆς ἀγωνίας,

ψάλλε τὴ δόξα του φωτός, ψάλλε τὴ δόξα τῆ ἡμέρας

σ' ὅλη τὴν πατρικὴ μου γῆ!

Δὲ θᾶλεγε κανεὶς πῶς αὐτὸς ὁ μοντέρνος καὶ ξένος ἦπε ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς κρήνης Κασταλίας, τῆς σκιαζόμενης ἀπὸ δάφνες;

1) Ἐπαρχίας τῆς Πορτογαλλίας, ἢ μιὰ νότια κ' ἢ ἄλλη βόρεια.

III

Ὁ μοντερισμός του ἐγκραίνεται στὸ παροξυσμὸ μὲ τὸν ὁποῖο αἰστάνεται καὶ ἐκφράζει αὐτὴ τὴν ἀπολλώνεια μέθη καὶ τὴν ἀδιάκοπη λαχτάρα του πρὸς τὴ ζωὴ καὶ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς. Νομίζει κανεὶς σχεδὸν πὼς ἀκούει τὴν κραυγὴ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ Φλωμπέρ ποὺ λαχταράει νὰ γίνῃ ἓνα μ' ἄλλη τὴ φύση - γιὰ νὰ ζήσει ὅλες τῆς τὶς ποικίλλες καὶ ἀναρίθμητες ζωές. Τραγουδάει ὅπως θὰ φώναζε κανεὶς: μ' ἄλλη τὴ δύναμη τῶν πνευματιῶν του! Μοιάζει μ' ὀδοιπόρο ποὺ περνάει μοναχικὸς κάμπους καὶ λαγκάδια μέσα σὲ μιὰ γαληνὴ ἀνοιξιὰτικὴ μέρα καὶ ποὺ, μεθυσμένος ἀπὸ τὶς δυνατὲς μυρωδιὰς τῆς γῆς, τὰ τραγούδια τῶν πουλιῶν καὶ τὴν παλμωδικὴ γύρω του σιωπὴ, ἀρχίζει νὰ τραγουδάει χαρούμενα ἀναπνέοντας δυνατὰ τὸν γλυκὸ, θαλασμικὸν ἀέρα... Τὸ τραγούδι του ὑψώνεται κρυστάλλινο μέσα σὲ μιὰ γαληνὴ ἀτμοσφαίρα. Τραγουδάει τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, τὴ χαρὰ ποὺ νοιώθει γιὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ γαλήνιον καὶ γιὰ τὴν ἡ καρδιά του πάλαι ἀρμονικὰ μὲ τὴν μεγάλη καρδιά τῆς οἰκουμένης. Εἶναι ὅλος παλμός, ὅλος πόθος, ὅλος ἀγάπη.

Αὐτὸς ὁ τρόπος νὰ τραγουδάει κανεὶς σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου, γιὰ νὰ ἐπαναλάβῃ κανεὶς τὴ φράση τοῦ Γκογκὸλ «ἀθυμία κατέχει τὸν κόσμον τούτον» κάνει νὰ σκεπτόμαπτε ἓναν ποὺ θ' ἀρχίζει νὰ γελάει ξεκαρδιστικὰ μέσα σὲ μιὰ ὀμηγύρη σοβαρῶν ἀνθρώπων. Στρέφει κανεὶς τὸ κεφάλι του ξαφνισμένος, σκανδαλισμένος, διερωτώμενος: «Τί νὰ πάθε αὐτός;» Μὰ σιγὰ σιγὰ αὐτὴ ἡ εὐθυμία, θελητὰ ἢ ἀθελητὰ, διοχετεύεται, ζαπλώνεται, γαργαλίζει καὶ καταλήγει ν' ἀρχίσουν καὶ οἱ ἄλλοι νὰ γελάνε μαζὺ του... Τὸ ἴδιο, εἶναι ἀδύνατο νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὰ τραγούδια τοῦ Ζουάου ντὲ Μπάρρος χωρὶς νὰ ἐνθουσιαστῇ καὶ ὁ ἴδιος στὸ τέλος, χωρὶς νὰ δονιστοῦν ὅλες οἱ ἕνες τοῦ σώματος του, χωρὶς νὰ λατρέψῃ ὅτι ἐκεῖνος λατρεύει.

Ἡ ποίηση αὐτὴ εἶναι μιὰ ποίηση εὐεργετικὴ. Κεντρίζει τὶς κοιμισμένες ἐνέργειες καὶ κάνει νὰ ὀρθώνεται κανεὶς σὰν ἓνα πολεμικὸ ἄλογο, στὸ ἀπήχημα σάλπιγγας. Εἶναι σύγχρονα ἓνας νικητὴριος παιᾶνας καὶ ἓνα σάλπισμα ποὺ καλεῖ στὴ μάχη. Μεθάει καὶ κάνει κανένα νὰ μὴ φοβάται πιά νὰ ριχτῇ στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Φωτίζει ὅλες τὶς γωνίες τῆς ψυχῆς μας καὶ δείχνει πῶς ἀπαίσια ἀκόμα τὴ φτωχὴ γδύμνια τῶν γέρικων δισταγμῶν μας, τῶν ἀποθαρρύνσεων μας καὶ τῆς καθημερινῆς μας λύπης, - σὰν τὸν ἥλιο ποὺ φωτίζει μιὰ τρώγλη ὅπου ἔλα εἶναι κουρέλια καὶ μούχλα.

Ἡ ποίηση αὐτὴ εἶναι σὰ μιὰ παντιέρα ποὺ θροεῖ εὐθυμὰ μέσα σ' ἓνα πρῶινὸ ἀνεμὸ...

Εἶπα πὼς ἡ ποίηση αὐτὴ δὲν ἔχει τὴν ὅμοια τῆς, στὴν Πορτογαλλία, Ἐφ' ὅσο ξέρω, δὲν ἔχει τὴν ὅμοια τῆς στὸν κόσμον. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὸ εἶπε γιὰ τὸν Μπωντελαίρ ὅτι ἔφερε στὴν ποίηση ἓνα «καινούργιο ρίγος.»

Ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος ἔκανε κάτι καλλίτερο. Ἐναβρήκε τὴ χαμένη χρυσὴ φλέβα τῆς ἀρχαίας ποίησης. Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ σκαπάνη τοῦ ποιητικισμοῦ ἐγκρέμισε τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας πίστεως, ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος μᾶς φέρνει μιὰ πίστη νέα, βγαλμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ποιητικισμό: τὴν πολυτιμὴ πίστη στὸν ἑαυτὸ μας καὶ τὴ Ζωή. Ὁ ποιητὴς αὐτὸς εἶναι ἓνας ἀπόστολος. Σήμερα καθένας τραγουδάει ἐγωϊστικὰ τὰ ἴδια του τὰ συναισθήματα, τὶς μικρὲς του μιζέρειες καὶ τὶς προσωπικὲς του θλίψεις. Ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος τραγουδάει γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους - τοὺς ἀδελφούς του - καὶ τοὺς δείχνει μὲ μιὰ πλατειὰ χειρονομία τὸ δρόμο πρὸς μιὰ βίτα νοῦβα. Ἀντὶ τοῦ στεῖρου καὶ δειλοῦ παράπονου ποὺ δὲν ὀδηγεῖ σὲ τίποτε, μᾶς διδάσκει τὴν πάλη, ποὺ εἶναι πάντα Ζωὴ ὅταν δὲν εἶναι πάντα Νίκη. Ἀντὶ ν' ἀναθεματίζουμε τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ περιθώριο τῆς ζωῆς μᾶς σπρώχνει νὰ ζήσουμε:

«γιὰ νὰ δημιουργήσουμε, στὴ γῆς ποὺ λαχταράει χαρὰ,
τὴν εἰρήνη, τὴν ἀγάπη, τὰ καλὰ τῆς κάθε ἡμέρας!»

Ἀνάμεσα στὰ τραγούδια του εἶναι ἓνα ποὺ ἔχει τίτλο: **Τὸ Γέρικο Καράβι**. Εἶνε μιὰ ἀντρικὴ ἐκκλήση πρὸς τὶς κοιμισμένες ἐνέργειες τῆς φυλῆς του - τῆς φυλῆς αὐτῆς ποὺ ἄλλοτε ταξίδεψε σὲ θάλασσες «ποτὲ πρὶν διαπλευσθεῖσαι.» Καὶ συγχρόνως εἶναι μιὰ ἐκκλήση οἰκουμενικὴ γιὰ τὴν ἀπευθύνεται πρὸς τὰ ἔθνη ὅπως καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους - πρὸς ὅλους ὅσους σκύβουν κάτω ἀπὸ τὸν δισταγμὸ, τὸ φόβο, τὴ νάρκωση - καὶ τοὺς δείχνει τὴ Ζωή:

Σπάσε τὶς ἀλυσίδες σου,
πένητιμο καράβι, κοιμισμένο κοντὰ στὶς ἀποβάθρες!
Μὴν ἀκούς πιά
τὴ φωνὴ τὴ νευριασμένη, τὴ φωνὴ τὴν κλαυερὴ τῶν κιθαρωῶν
στ' ἀνήσυχια τὰ χέρια τῶν ναυτικῶν, τῶν πιλότων!
Σπάσε τὶς ἀλυσίδες σου!.. Εἶνε στὸν ἀέρα ἓνα ρίγος
πουλημένου. ἔρωτα στὶς ταβέρνες, πάνω στὸν ποταμὸ,
ἔρωτα χτηνώδικου, ποὺ ξεχνάει μόλις ἀπολύψῃ,
ἔρωτα χωρὶς πόνο, φιλιῶν χωρὶς παρακάλια,
φιλιῶν ποὺ δαγκάνουν, ποὺ πονοῦν—μὰ ποὺ δὲν ξέρουν νὰ σκαβάνουν...
Ἄσε τὸ Παρελθὸν κοντὰ στὶς ἀποβάθρες, Καράβι μου!
Κύματα ὄνειρου, ἄσπροι ἀφροί, μακρὰ σου κάνουν νεύματα
νὰ πάρῃς τὴν ἀπόφαση νὰ ξεκινήσῃς.
Ἄνεβαίνει τὸ φεγγάρι, φωτίζοντας ὅλην τὴ θάλασσα!
(Κύττα τὰ χάρδια τῶν ἀφρῶν μέσα στὸ φεγγαρίσιο φῶς...)
Ξεκίνα γρήγορα, φύγε γρήγορα, Καράβι μου,
τὸ μέλλον σὲ καλεῖ,—πήγαινε πρὸς τὴ θάλασσα!
Γιὰ τὴ μόνη ἢ Θάλασσα, ποὺ εἶναι προδότη, δὲν ψευτίζει:
Ἄνθίζει σὲ νησιά γιὰ τὸν ἀνυπόμονο ναυαγὸ
καὶ γιὰ τ' ὄνειρο ποὺ ποθαίει ν' ἀναπαυτῇ.

Χίμαιρα;... Τί σημαίνει;... Ἄν ἡ χίμαιρα
μᾶς δίνει τὸν τυρετὸ τῆς ἀναχώρησης!..

Ἄσε τὸ Παρελθὸν κοντὰ στὶς ἀποβάθρες, Καράβι μου!

— Ξεσπάει σὲ λυγμούς ἀργούς τὸ πένθιμο τραγοῦδι στὶς κιθάρες,
κι εἶναι φιλιὰ ζεστὰ στὶς ταβέρνες, πάνω στὸν ποταμό . . .
Τράβα γιὰ τ' ἀνοιχτά, πήγαινε πρὸς τὴ θάλασσα σπάσε τὶς ἀλυσίδες σου,
μὴν ἀκοῦς πιά τὴ μαγεία του ποῦ ξετρελλαίνει!

Φεύγοντας ὅμως, γιὰ νὰ σχίσῃς γοργότερα
τὴ νύχτα καὶ τὸ διάστημα,
ρῖξε στὴ θάλασσα τὴ σαβούρα σου τῆς πίκρας,
τὴ σαβούρα σου τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς κούρασης
— τῆς πεθαμένης, τῆς μολυσμένης ζωῆς —
καὶ μὲ τὴν πρῶρα σὰ βέλος, ἀνάμεσά ἀπὸ τὶς κραυγὲς τῶν γλάρων,
χύμηξε πρὸς τὴ θάλασσα.

Ἵλοι οἱ ποιητὲς τῆς ἐποχῆς μας δὲν εἶναι πένθιμοι. Μὴ δὲν ξέρω κα-
νένα ποῦ νὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἐγκαρτερητικός. Κι αὐτὴ ἡ κόμησσα
ντὲ Νουάϊγ θλίβεται στὴν ἰδέα τοῦ θανάτου. Ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος δὲν
κάθεται νὰ τὸν συλλογιστῇ. Ὅλη του ἡ ποίηση εἶναι ἕνας ὕμνος πρὸς
τὴ ζωὴ, - τὴ ζωὴ τὴ δυνατὴ, τὴ γεμάτη, τὴ γερή. Περιφρονεῖ ἔλους
ἐκείνους ποῦ ἀφίνουν νὰ νικηθοῦν χωρὶς πάλη, κλαίοντας προκαταβολικὰ
τὴν ἀδυναμία τους καὶ τὸ μαρασμό τους καὶ πύ, ὅταν πεθαίνουν, ἦσαν
πεθαμένοι ἀπὸ καιρό. Δὲν ἔχει οἶχτο γιὰ τοὺς δειλούς. Ἔχει γι' αὐτοὺς
τὴν τραχειὰ γλώσσα τοῦ ἀποστόλου μιᾶς ἄλλης θρησκείας:

Δὲ σὲ κλαίω, ἐσένα, ποῦ ἄλλο δὲν ἔκανες παρὰ νὰ κλαῖς
πάνω ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου καὶ τὴν ἀναποφασιστικότητά σου,
ἐσένα ποῦ δὲν ἔκανες παρὰ ν' ἀρνιέσαι
τὴν ὑγεία, τὴ χαρὰ, τὴν πάλη καὶ τὴ δράση!
Ἦσουν περιττὸς σ' αὐτὸν τὸν κόσμον
— Κλαρὶ ξερό, κομένο καὶ ἄκαρπο,
μέσα στὸ θεσπέσιο δάσος τῆς ζωῆς . . .
Φυτὸ ποῦ ἀπέφευγε τὸν ἥλιο, φωνὴ ψεύτικη καὶ νικημένη.
— Κι ἐγὼ θέλω τὴ Γῆ δυνατὴ, ἡδονικὴ καὶ ἀνθισμένη
ἀπὸ χρῶμα καὶ ἄρωμα — ἢ ἀπ' τὸν ἀνθρώπινο πόθο!

Ξαναπέρνοντας τὴν περίφημη φράση τοῦ Γκαίτε «ἀπὸ τὸν πόνο σου
κάνε ἕνα τραγοῦδι», ἐξηγᾷ με στίχους ἀντρικούς καὶ φωτεινούς:

ὅλη τὴν κρυφὴ τῆς εὐεργετικότητά, ὅλη τὴ θερμὴ τῆς δύναμη
ποῦ τὴν κάνει μεγάλη, γενναιοφρονη καὶ ὠραία.

Γι' αὐτὸν τὸ μόνο πρᾶμα ποῦ ἀξίζει εἶναι νὰ ὑψώνεται κανεὶς πάνω
ἀπὸ τὸν πόνο, νὰ τὸν δεσπόζῃ μ' ὅλη του τὴ θέληση καί:

αὐτὲς νὰ φωνάζῃς ξεσχιστικὰ τὸν πόνο σου
νὰ τραγουδᾷς μοναχὰ τὴ χαρὰ του νὰ δημιουργῆς.

Οἱ δύο αὐτοὶ στίχοι εἶναι οἱ δύο κολῶνες πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζε-
ται τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ζουάου ντὲ Μπάρρος. Εἶνε δύο κολῶνες δωρικοῦ
ρυθμοῦ: δυνατὲς καὶ αὐστηρές. Σὰς τὸ εἶπα: αὐτὸς ὁ ποιητὴς εἶναι ἕνας
ἀπόστολος. Ἀνήκει στὴ σειρὰ ἐκείνων ποῦ ὁ Καρλάυλ ὠμόμοσε «Ἡρωες»,

ἐκείνων ποῦ δὲ ζοῦνε παρὰ γιὰ νὰ πραγματοποιήσουνε ἕνα Ἔργο ἢ γιὰ
νὰ διδάξουνε μιὰ Πίστη. Καί:

Ἄν μιὰ μέρα, ἀργότερα,
ξαναγυρῶσι ἡ πικρία ἢ ἔρθουν τὰ γερατειὰ
κι ἡ δειλὴ σιωπὴ
ἐκείνου ποῦ μετανοιῶνει γιὰ τὰ λόγια ποῦ εἶπε,
ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴν τὴν τραχειὰ τὴν ὥρα
πάλι κάτι θ' ἀπομείνῃ ἀκόμα παλλόμενο
— ἄχνα γλυκεῖα καὶ χλιαρὴ —
ἀπὸ τ' ὄνειρο ποῦ εἶχες κάνει.
Κάτι ποῦ, ἀφίνοντάς σε ἐξαντλημένο
στὴν ἀτελείωτη νοσταλγία τῆς αἰώνιας ἐγκατάλειψης,
στὴν κτηνώδη βεβαιότητα τοῦ ὕστατου ὕπνου,
θὰ σκορπίξῃ ὡς τόσο μέσα στὴ θλίψη τῆς ζωῆς
τὸν Πόθο σου, τὴ Δόξα σου καὶ τὴν Ἀγάπη σου
— ὅπως οἱ ξεφυλλισμένες τριανταφυλλίδες τοῦ χυνόπωρου
σκορπίζουν γύρω τους, πεθαίνοντας, τὸ χρῶμα τους καὶ τ' ἄρωμά τους. —

IV

Καὶ μὴν νομίζετε πῶς ἡ ποίηση αὐτὴ τῆς ἐνέργειας καὶ τῆς χαρᾶς εἶνε
τὸ ξεχείλισμα μιᾶς ψυχῆς νέας, δυνατῆς καὶ γεμάτης ὑγείας ποῦ μόλις
μπαίνει στὴ ζωὴ καὶ ἀνυπομονεῖ νὰ τὴ γνωρίσῃ, νὰ παλέψῃ μαζὺ τῆς
ἢ νὰ τὴν ἀπολάβῃ. Δὲν εἶναι ἡ χαρὰ ἢ μιᾶς ζωῆς, ἢ ἀγνωρῆ ἢ ἀφρόν-
τιδῆ ἐφηβικότητα. Θέλω μ' αὐτὸ νὰ πῶ πῶς ἡ ποίηση αὐτὴ δὲν εἶναι
ἐνστικτῆ - κι αὐτὴ εἶνε ἡ μεγάλη τῆς ἀξία. Ἡ υπερφάνεια ποῦ βγαίνει
μέσα ἀπ' ὄλο τὸ ἔργο τοῦ Ζουάου ντὲ Μπάρρος δὲν εἶνε ἡ χυδαία ὑπε-
ρηφάνεια ἐνοῦ ποῦ νοιώθει τὸν ἑαυτό του γερὸ χωρὶς νὰ ἔχη κάνει ὁ
ἴδιος τίποτα γι' αὐτό.

Ἡ ποίηση αὐτὴ τῆς πίστεως στὸν ἑαυτό του καὶ στὴ Ζωὴ κερδίστηκε
ἀπὸ τὸν ποιητὴ ὕστερα ἀπὸ ἕνα μεγάλο ἀγῶνα μὲ τὴ Θλίψη. Τὸν ἀγῶνα
αὐτὸν ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος δὲν μᾶς τὸν περιγράφει. Πρέπει νὰ ἦταν
καὶ πολὺκαιρὸς καὶ σπαραχτικός. Στὸν «Ἐπίλογο» ἐνδὸς τῶν βιβλίων
του μᾶς ἀφίνει νὰ τὸν μαντέψουμε:

Ναί, ἦταν μιὰ νικητρία ζωὴ
ἢ ζωὴ ποῦ ἔζησα τὴν ἡμέρα ἐκείνη . . .
— Ὅχι νίκης ποῦ τὴ βλέπει κανεὶς ἀπὸ κοντὰ
καὶ ποῦ πραγματοποιεῖται μόλις τὴν ποθήσῃ κανεὶς.
Ὅχι θριάμβου ποῦ χαμογελάει, ἀβέβαιος,
καὶ ποῦ δὲν ἄργεῖ νὰ γίνῃ καπνός, στάχτη, σκόνη καὶ τίποτα . . .
— Μὰ μιᾶς ἄλλης δόξας ποῦ τὴν σφίγγω στὴν ἀγκαλιά μου
καὶ ποῦ μόνος ἐγὼ τὴ βλέπω ἀγνή καὶ ὠραία.

Γιατὶ κατάχτησα, σιωπηλά, παλεύοντας,
— Πόσες φορὲς χαμένος καὶ δυστυχής,
πόσες φορὲς νικῶντας τὸν ἴδιο μου τὸν πόνο, —

τῆ χαρᾷ αὐτῆ νὰ περνῶ στὴ ζωὴ
ὄντας μιὰ δύναμη ποὺ δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὸν ἑαυτό της
καὶ μιὰ φωνὴ καθαρὴ σὰν τὴ φωνὴ τῆς Ἀγάπης!

Θὰ ἦταν ἕνας ἀγῶνας μὲ τις ἴδιες του τις ἀμφιβολίες, τις ἴδιες του τις μιζέριες, τις ἴδιες του τις ἀπάτες, τὸν πεσσιμισμό, τὸν σκεπτικισμό καὶ τὸ θπουλο σπλήην ποὺ βάλανε βαθειὰ τὰ νόχια τους μέσα στὴν ἐποχὴ μας καὶ ποὺ κάνουνε νὰ λέη κανεὶς «Γιὰ ποιὸ λόγο;» ὅταν πρόκειται ν' ἀντιδράσῃ. Ὅλοι μας περάσαμε ἀπὸ κεῖ. Ὅλοι μας γνωρίσαμε τις ἐνδόμυχες αὐτὲς πάλες ποὺ λαθαίνουνε χώρα σιωπηλὰ μέσα στὰ κατάβαθα τῶν ψυχῶν μας καὶ ποὺ μᾶς ἀφίνουνε σπαραγμένους καὶ λαχανιασμένους. Μὰ ἐπειδὴ τὸ κακὸ εἶναι πάντα τὸ πιὸ δυνατό, ὅπως ἔλεγε ὁ φτωχὸς Δεληγιώργης, ἀποκάνουμε στὸ τέλος κι ἀφινόμαστε στὴ βασιλεία του μὲ μιὰ πονεμένη ἐγκαρτέρηση. Τὸ μάταιο αὐτὸν ἀγῶνα μὲ τὴ θλίψη τὸν γνώρισε ὁ Μπάυρον γιὰ νὰ κραυγάσῃ τὸ ἀπελπισμένο του «Δὲ θέλω Παράδεισο ἀλλὰ ἀνάπαψη!» Ὁ Μπωντελαίρ ζήτησε νὰ τὸν ξεχάσῃ μέσα στὰ ναρκωτικὰ δηλητήρια. Μόνος ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος βγήκε νικητὴς ἀπὸ μιὰ τέτοια πάλη!

Στὸ ὑπέροχο τραγοῦδι του ποὺ τιτλοφορεῖται «Τὸ Τραγοῦδι τοῦ Ἀνθρώπου» ἐλέπουμε τὸν ποιητὴ νὰ εἰσαίρη ἀπὸ αὐτὴ τὴν πάλη, αἵματωμένος, ζαλισμένος ἀκόμα, μὰ μὲ τὸν πλατὺ ἐκαίνο στεναγμὸ τῆς ἀπελευθέρωσης καὶ τὸ θάμπωμα ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς, πρόσωπο μὲ πρόσωπο πρὸς τὴ ζωὴ. Ποιὰ εἶνε τὰ πρῶτα του συναισθήματα; Ἀκοῦστε:

Ποῦ πάω, ποῦ πάω; — ἕνας ἴλιγγος,
τυφλώνει τὰ μάτια μου καὶ κάνει ἄστατη τὴν περπατησιά μου.
Ποιὰ γῆς εἶνε αὐτὴ, δυνατὴ καὶ παρθένα,
τί ὄνειρο εἶναι αὐτὸ ποὺ μ' ἀνοίγει τὴν ἀγκαλιά του;

Ποῦ πάω, ξαφνισμένος, μονάχος
σὰ χαμένος καὶ μὲ βήματα ἔτσι λαχταριστά;
— Τὰ σκοτάδια φεύγανε στὸ δρόμο μου
καὶ τὰ περασμένα μου εἶνε σὰν ἕνας στρόβιλος
ἀφρῶν πλανητικῶν κάτω ἀπὸ τὸ φεγγαρόφωτο.

Ἐκεῖ εἶνε τὰ ξεχασμένα ὄνειρατα,
ἡ ἀπελπισία, ἡ ἀμφιβολία, οἱ ἀναστεναγμοὶ
τοῦ ποὺ ἀγάπησε μάταια.

Καὶ μπροστὰ στὰ ἐκθαμβὰ μάτια μου ὑψώνεται
μέσ' στὸν χρυσὸν οὐρανό, ἡ νειογέννητη αὐγὴ,
πρὸ σκάει, φλογώδικη, σὰν ἔκρηξη.

Μιὰν ἄχνα ἀπαλὴ κι ἀργόσυρτη
ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴ ρόδινη τὴ Γῆ
κι ἀπ' τὴ Θάλασσα τὴ γεμάτη φλόγες.

— Καὶ πάνω αὐτὴ τὴ μεθυστικὴ δροσιά
τοῦ νεροῦ ποὺ ἦταν ποτάμι, πηγὴ ἢ κῆμα
ἢ ποὺ χάθηκε μέσα στὴ λάσπη.

πῖνω αὐτὴ τὴ δροσιά, ποὺ μοῦ φέρνει
τὴν ἡρεμία καὶ τὴ χαρούμενη εἰρήνη
τῶν κοιλάδων καὶ τῶν κήπων. —

— Σὰ μιὰν ἀνάσα καθαρὴ κι εὐλογημένη
π' ἀνεβαίνει ἀπ' τ' αὐλάκια ποὺ ἀνοίξε τ' ἀλέτρι
γιὰ τὲς μελλούμενες σπορὲς.

Εἶνε ἡ ψυχὴ τῆς γῆς, ὁ πόθος της
ποὺ μοῦ δίνει σήμερα, μὲ τὸ πρῶτο φιλὶ
τῆς Ἀνοιξῆς μας,
τὴ βεβαιότη πὼς πιά ἐλυτρώθηκα
ἀπ' τὸ στεῖρο τ' ὄνειρο, ἀπ' τὸ ἀβέβαιο κυνήγι
πίσω ἀπὸ μιὰ χίμαιρα!

Γιατί, ζητώντας τὴν ἀγάπη, τὴν ἀλήθεια,
ἐρευνοῦσα καὶ τὴν μακρινὴ ἀπεραντοσύνη
τοῦ γεμάτου ἀστέριου οὐρανοῦ,
τυφλώνοντας τὴ ματιὰ μου, κουράζοντας τὸ μπράτσο μου
γιὰ νὰ τὰ νοιώσω νὰ πάλουν στ' ἀγκάλιασμά μου,
γιὰ νὰ τὰ φιλήσω, γιὰ νὰ τὰ πιάσω!

Κι αὐτὰ ἀναβαίνανε πάντα, ὅλο καὶ πιὸ ψηλά·
ἕνα ξάφνιασμα ἀνατάραξε τὴν καρδιά μου:
ὄστε λοιπὸν δὲ θάβλεπα ποτές
νὰ βγάινη μπρὸς μου τὸν πέπλο του τὸ ἀπαραβίαστο μυστήριο,
τὸ μυστήριο τῆς ἀπεραντοσύνης,
ποὺ εἶχα νομίσει πὼς θὰ μποροῦσε νὰ τ' ὀργώσῃ,

νὰ τὸ κάνῃ καρπερὸ
ἢ δική μου ἢ ἐνέργεια!

Μὰ ὅσο μακρὰ του κι ἂν ἦρουν
καὶ μ' ὅλη μοῦ τὴν κούραση,
σὴκωνα τὰ χέρια, μὲ τ' ἀπελπισμένο κίνημα
ἐκείνου ποὺ νοιώθει, ἀκόμα καὶ στὴν προσευχὴ του,
πὼς ἡ ταπεινότερη ἰκεσία ἢ ἡ πιὸ περήφανη
δὲν ἀξίζει τὸ φιλὶ μᾶς θερμῆς κατάχτησης
ἀκόμα κι ἂν αὐτὴ εἶνε διαβατικὴ...

Ἄ! πὼς βασάνισα τὴ ζωὴ μου,
πὼς πέρασε, ἀνόφελῃ καὶ χαμένη
σὲ μιὰ πονεμένη ἀπαγοήτευση...
ἐνῶ, δίπλα μου, ἡ φύση
δίδασκε τὴ δύναμη, τὴ χάρη καὶ τὴν ὁμορφιὰ
στὴ φτωχὴ ἀνθρώπινη ἐνέργεια.

Σήμερα, νοιώθω πὼς ὅλα ἀνανειόνονται
— Ὅλη αὐτὴ ἡ αὐγὴ φέρει φῶς καινούργιο,
ποὺ σὲ κανέμα μου ὄνειρο δὲν τὸ εἶδα ποτές,
Ἦ ἦλιε τοῦ Ἀπρίλη, ὃ ἀνθισμένη Ἀνοιξὴ,
ἀφίνω τὸ φόβο τ' οὐρανοῦ καὶ τὸν τρόμο του
γιὰ ν' ἀγαπήσω Ἑσένα!

Ἀφίνω τοὺς Θεοὺς στὰ σκοτάδια ποὺ τοὺς ἐπλασαν,
κι ἂν τὸ στόμα ἐπὶ τέλους κουράστηκε

ἀπό ἀτελείωτες προσευχές,
τραυλίζει κι ὄλας, φοβισμένα, μιὰν ἄλλη γλῶσσα
ποῦ ἡ ἀγάπη τῆς ζωῆς καὶ τοῦ τοπίου
δημιούργησε τίς ἐκφράσεις.

Δὲ θυμᾶμαι πιά πῶς θέλησα νὰ γίνω Ἅγιος
γονατιστὸς στὴ γῆς, ψυχὴ δεμένη μὲ μάγια,
βουτηγμένη σὲ μυστικόπαθη ἀγωνία.
Δὲ θυμᾶμαι πιά πῶς προσεύχονται
κι ἂν ἡ ματιά μου σκύβει
δὲν εἶνε διόλου ἀπὸ ταπεινοφροσύνη.

Εἶνε γιὰ νὰ ἰδῶ τὴ Γῆς, τὸ σκοτεινὸ χῶμα
ὅπου, σὲ σιωπὴ καὶ ταραχὴ,
μεστῶνει ἡ δύναμη τοῦ Μέλλοντος.
Εἶναι γιὰ νὰ ἰδῶ τοὺς θερισμοὺς ἀπ' ὅπου βγαίνει τὸ ψωμί·
εἶνε γιὰ κυττάζω κανένα ὄνειρο περιφρονημένο καὶ χωρὶς λάμψη·
εἶνε γιὰ νὰ ἐξετάσω τὴν πυρετώδη ψυχὴ τῶν μαζῶν.

Κι οἱ ἄνθρωποι, κι οἱ ιδέες, κι οἱ θερισμοὶ
δὲ θέλουνε προσευχές, μὰ φωτεινὲς πράξεις,
παρόμοιες μὲ φλογεροὺς πυρσούς σὲ χέρια ὀρηκτικά.
Θέλαν μακρὲς ἡμέρας φιλοδοξίας,
ματιὰς χωρὶς πέπλο, καρδιὰς
λαίμαργες πιά ἀγῶνες καὶ καταιγίδες!

Ἀγαπᾶνε ἐκεῖνον ποῦ ξέρει νᾶνε δυνατὸς καὶ καρπερὸς
εἶτε γιὰ νὰ καλλιεργᾷ τὰ χωράφια εἶτε γιὰ νὰ γεμίξῃ τὸν κόσμον
ἀπὸ δόξα καὶ χίμαιρα·
ἀγαπᾶνε ἐκεῖνον ποῦ ἐπιμένει πάντα,
ἐκεῖνον ποῦ θέλει τὴ ζωὴ σὰν ἓνα λουλουδί ἀνοιγμένο
στὸν ἔντονον ἥλιο ἐνὸς πόθου.

Γι' αὐτὸ ὄλα σήμερα φαντάζονε σὰν καινούργια
καὶ περπατᾶ μόνος, δειλός, ἀνήσυχος
ὄλος ρίγος τὴν ἱλιγγό
γιατὶ νὰ νοιώθω πῶς πάει νὰ χαράξῃ ἡ ἡμέρα
ὅπου θὰ εἶναι δική μου
ὄλη ἡ Γῆς ἡ νέα καὶ παρθενική!

Σταματᾶ ἀκόμα κάποτες καὶ σκυθρωπός,
γυρνᾶ πίσω, μ' ἓνα ρίγος
ντροπιασμένης λύπης·
μὰ ξαναπέρνω πάλι τὸ δρόμο μου
ἴσια μπροστά μου, χωρὶς παραπάτημα,
μὲ τὸ βῆμα σταθερὸ καὶ τὴ ματιά ψηλά!

Ὅπως ἓνα καρᾶβι
ποῦ τὸ ρίχνουν στὸ νερὸ
διστάζει, σταματᾶει-καὶ σίχτει τέλος τὴ Θάλασσα!

Οἱ ἀγῶνες οἱ πιὸ τραχειοὶ εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ κάνουμε ἐναντίον τοῦ ἑαυ-
τοῦ μας. Γι' αὐτὸ καὶ καμμιά νίκη δὲν εἶνε τόσο ὠραία ὅσο ἡ νίκη
κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας. Τῆς νίκης αὐτῆς ὁ Ζουάου ντὲ Μπάρρος, ἔχει
πλήρη συνείδηση καὶ μεθυστική ὑπερηφάνεια. Τὴν κραυγάζει γιὰ νὰ τὴν
πλήρῃ σκεπαστῇ μ' ἓναν πού, ἀφοῦ σκαρφάλωσε σ' ἓνα ἀ-
πόκρημνο βουνό, ὀλόρθος στὴν κορυφὴ καὶ ἔχοντας κάτω του τὴν ἀπέραν-
τη καὶ ἀτμώδη πεδιάδα, ἀναπνέει περήφανα καὶ βαθειὰ τὸν καθαρὸ ἀέρα
καὶ νοιώθει τὸν ἑαυτὸ του μόνο καὶ ὑπέρμετρα ψηλά, κοντὰ στὸν οὐρανό...
Γι' αὐτὸ ὁ παροξυσμὸς του. Ἐχοντας νικήσει, θέλει ν' ἀπολάψῃ τὴ νίκη

του, ν' ἀπολάψῃ ὀλοκληρωτικὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του, ν' ἀναπνέψῃ θα-
θειά, νὰ σφίξῃ δυνατὰ στὰ στήθια του τὴ νέα καρπερὴ ζωὴ ποῦ χαμο-
γελάει καὶ δύναται σ' ἔλους τοὺς νικητὲς, νὰ πιῇ τὸ φῶς μέσα στὶς
φουχτες τῶν χειρῶν του, νὰ κυλιστῇ πάνω στὴ γῆς, νὰ φωνάξῃ στὴ ζωὴ,
στὸ φῶς, στὴ φύση τὴν ἐξαισία νίκη του καὶ αὐτὸ ποῦ ὑπέροχα ἀποκαλεῖ:

«τὴν ὑπέροχη χαρὰ τοῦ νᾶνε δυνατὸς!»

Μιὰ φορὰ καὶ περᾶση τὸ πρῶτο αὐτὸ μεθύσι, ὁ ποιητὴς, γαλήνιος
καὶ ἐμπιστευόμενος στὸν ἑαυτὸ του, ἀρχίζει νὰ ὀδοιπορῇ πρὸς συνάτηση
τῆς νέας ζωῆς, τῆς Βίτα Νουόβα. Θὰ εἶνε, ὅπως τὸ λέει ὁ ἴδιος, «ὁ γα-
λήνιος καὶ ἀκούραστος ἐδωπὸρος», χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς δισταγμούς ὡς
πρὸς τὸ δρόμο ποῦ θ' ἀκολουθήσῃ, φωτίζοντας τὰ σκοτάδια μὲ τὸ ἴδιο
τοῦ τ' ὄνειρο. Θὰ εἶνε σὰν τοὺς ἀγωγιάτες ἐκείνους τῶν ἐπαρχιῶν μας
ποῦ περνᾶνε τίς νύχτες μέσα ἀπὸ κάμπους καὶ ἀπὸ βουνὰ καὶ τῶν ὁποίων
ἀκούει κανεὶς μέσα στὴν ἀπειρη ἔρημια τὸ ἤρεμο τραγοῦδι νὰ σκορπίζε-
ται, γλυκό, μέσα στὴ νυχτερινὴ σιγῇ. Ποῦ πηγαίνει ἔτσι;

Νὰ πάω ἐμπρός! Νὰ πάω ποῦ; Πρὸς ἀναζήτηση
τοῦ φωτεινοῦ αὐτοῦ ὁράματος ποῦ μ' ἐνθουσιάζει ἐμένα τὸν ἴδιο;
Δὲν ξέρω... Δὲν ξέρω... Ξέρω μόνο νὰ φωνάξω
Γιὰ μιὰ ζωὴ νέα καὶ πιὸ μεγάλη καὶ πιὸ ψηλὴ
Κι ἔτσι βαθειὰ καὶ ὠραία
Ποῦ καὶ ἀκόμα καὶ στὴν πένθιμη καὶ σκοτεινὴ ὥρα τοῦ θάνατου
Νάγνοι τὸν θάνατο καὶ νὰ πεθαίνῃ τραγουδώντας!

V

Σιγὰ-σιγὰ ὡς τόσο ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς Βίτα Νουόβα διευκρινίζεται.
Τὸ ἔργο τοῦ πορτογάλου ποιητῆ κερδίζει σὲ πλάτος καὶ σὲ βάθος. Οἱ
στῆχοι του, ποῦ ἦταν σὰν ἓνας καταράχτης πέρνονε τώρα τὴ μεγαλο-
πρέπεια καὶ τὸ ἀρμονικὸ ξετύλιγμα ποταμοῦ. Τὴ σάλπιγγα τὴ διαδέχεται
ἡ λύρα. Στὸ ἔξῃς ἡ Μοῦσα τοῦ ποιητῆ θὰ εἶνε:

—Μοῦσα ληπημένη; γνωρίζοντας τὸν πόνο τῶν ἄλλων,
Μοῦσα χαρούμενη, τραγουδώντας μιὰ αἰώνια ἀυγὴ.

Χωρὶς φτερά, καὶ χωρὶς μανδύα, καὶ γυμνή, καὶ ἐνδοξη
Καὶ ἀπλᾶ ἀνθρώπινη,
Καὶ ἀνθρώπινα ὠραία,
Ποῦ νὰ διηγᾶται, μὲ φωνὴ ἀρμονική,
Τὶς σκληρὲς ἀγωνίες ἐκείνων ποῦ ἡ Μοῖρα ἀπατάει,
Τὴν ἀπλοϊκὴ γαλήνη ἐκείνων ποῦ δὲν ὑποφέρουν ἀκόμα.

Καὶ ποῦ νὰ διδάσῃ στὴν ἀνήσυχη ψυχὴ μου
Πῶς, ἐνώνοντας τέλος σὲ μιὰ μόνη κραυγὴ ἀγάπης
Τοὺς πιὸ διαφορετικοὺς καὶ ἀνόμοιους πόθους,
Τραγουδιέται ἡ χαρὰ καὶ δεσπόζεται ὁ πόνος
καὶ πάλουν σ' ἓνα ὄνειρο τοῦ ποιητῆ
ὅλες τοῦ κόσμου οἱ καρδιές!

Θὰ ἔχη οἰκτιρμὸ γιὰ τὸ μεγάλο ἀνθρώπινο πόνο γιατί ἐγνώρισε ὁ ἴδιος
τὸν πόνο. Καὶ γιατί τὸν ἐνίκησε, θὰ προσπαθήσῃ νὰ ζωογονήσῃ τὸ φτω-
χὸ ἀνθρώπινο κουράγιο. Κ' ἡ χρυσὴ φωνὴ του θὰ ὑψωθῇ πάνω ἀπὸ τὰ
πλήθη γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τὴν ἀνθρώπινη ἐνέργεια καὶ δύναμη, τὴν ὁ-
μορφιὰ τοῦ κόσμου, τὴν αἰώνια νεότητα τῶν πραγμάτων. Θὰ διδάξῃ τοὺς
ἀνθρώπους νὰ Ζοῦν, νὰ Παλέθουν καὶ νὰ Νικοῦν, γιατί ξέρει πῶς τίποτα
δὲν εἶνε πιὸ ὁμορφο ἀπὸ τὴ ζωὴ, τίποτα πιὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν πάλη,
τίποτα πιὸ μεθυστικὸ ἀπὸ τὴ νίκη. Στὸ ἔξῃς θὰ τραγουδᾷ γιὰ νὰ ἀ-
ναγγέλῃ γιὰ νὰ πλάσῃ:

«Μιά καινούργια ράτσα πού ή μοίρα τήν περιμένει,
μιά ράτσα χαρούμενη πού τό Μέλλον τήν καλεϊ!»

VI

‘Ο Ζουάου ντέ Μπάρρος είναι ένας πρόδρομος. Είναι από τούς μεγάλους ποιητές πού δέν άνήκουνε σέ καμμιά σχολή μιά πού κάνουνε σχολή οί ίδιοι. Είναι ένας ποιητής ανθρώπινος. Πρέπει νά διαβάση κανείς τό έργο του για νά καταλάβη πόσο στείρος και μάταιος είναι ό όρισμός «Ή τέχνη για τήν τέχνη.» ‘Ο Ζουάου ντέ Μπάρρος δέν τραγουδάει για μόνη τήν ευχαρίστηση του τραγουδιού. Ή φιλοδοξία του κ’ ή χαρά του είναι πιδ ευγενικές και πιδ ψηλές. Οί στίχοι του δέν είνε μικρά κομψοτεχνήματα, ύπομονητικικά σκαλισμένα και προωρισμένα για τήν ευχαρίστηση μερικών. Οί στίχοι του είνε σπόροι πού τούς σκορπίζει με μιά μεγάλη χειρονομία στή γής για νά τούς θερίση τό Μέλλον.

Τό μεγάλο του ποίημα «΄Ανταίος», ύφους τόσο κλασσικού και έμπνευσης τόσο ψηλής, είνε ή έξαρση τής πίστης αὐτῆς πρὸς τόν έαυτό μας πού είνε τό φιλοσοφικό κρέδο του Ζουάου ντέ Μπάρρος. Είνε ένα ποίημα πού θά τοποθετεσε τόν Ζουάου ντέ Μπάρρος ανάμεσα στους καλλίτερους σύγχρονους ποιητές του κόσμου άν ή πορτογαλική γλώσσα είχε τό ξάπλωμα τής γαλλικής. Ή ευγένεια κι ή ώμορφιά του τραγουδιού οὐτοῦ θυμίζου τόν «Λυτρωμένο Προμηθέα» του Σέλλεϋ ‘Ο «΄Ανταίος» του είναι ό Άνθρωπος. Σ’ αὐτόν ό Ζουάου ντέ Μπάρρος εξαίρει τόν Άνθρωπο ἴσα με τούς Θεούς, πού δέν έχει ανάγκη τους γιατί έχει μιά γαλήνια έμπιστοσύνη στόν έαυτό του. ‘Ο «΄Ανταίος» είναι συγχρόνως ή έξαρση τής γής, τής εργασίας, τής φιλοδοξίας, τής ανθρώπινης αγάπης και, πάνω άπ’ όλα, του πέθου—πού είνε Ζωή και σκοπός τής Ζωής κατά τόν ποιητή—:

«Νά βρεθῆ για τή ζωή μιά έκφραση ώραιότερη
Νά βρεθῆ βιά τήν ψυχή μιά καλλίτερη τελειότητα!»

‘Ο «΄Ανταίος»-ποίημα ώραίο και άρμονικό σά ναός ιωνικός, ένός πλάτους πού έλο μεγαλώνει όσο πάει και μίς σημασίας παγκόσμιας, κάνει ώστε ό Ζουάου ντέ Μπάρρος νά παύη νά είνε άπλώς ένας μεγάλος πορτογάλλος ποιητής για νά γίνη παγκόσμιος. Ή σκέψη του και ή έμπνευσή του ξεπερνάνε τά σύνορα τής χώρας του κι άγκαλιάζουν τόν κόσμο Ή ποίησή του είνε σά μιά μεγάλη καθαρτήρια πνοή πού διατρέχει έλο αὐτόν τόν γέρικο κόσμο πού μυρίζει μούχλα.

Είναι ένας ποιητής αρχαϊκής άντρικότητας Είνε ό παλαδίνος πού σκότωσε τό δράκο, ό Περσεύς δείχνοντας τό κομένο κεφάλι τής Μέδουσας. ‘Όσο για μένα, μου θυμίζει τόν εξαίσιο εκείνον Δεξιλέο του Κεραμεικού πού είναι άρμονικά ώραίος και δυνατός.

Διαβάζοντας κανείς αὐτό τό έργο νοιώθει έναν ένθουσιασμό πολύ καλύτερο άπ’ όσο θά ένιωθε διαβάζοντας όποιοδήποτε άλλο, όσο τέλειο κι άν είναι. Τό έργο του Ζουάου ντέ Μπάρρος είνε «δυναμικό.» Τονώνει και μς κάνει νά δονοῦμε όλόκληροι. Διώχει τή θλίψη, τήν άμφιβολία και τόν ένστικτο τρόπο του βουδου ούρανοῦ και άντίς του τυραγνισμένου μας πετάγματος πρὸς αδύνατες χίμαιρες, μς κάνει, όπως λέει υπέροχα ό ποιητής του :

«Νά πετάμε μέσα μας!»

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

ΜΗΔΕΙΑ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΤΡΟΦΟΣ, παραμύνα τής Μήδειας.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ τών τέκνων τής Μήδειας και του ΄Ιάσονα.

ΜΗΔΕΙΑ, ή πρώτη γυναίκα του ΄Ιάσονα.

ΚΡΕΩΝ, βασιλιάς τής Κορίνθου.

ΙΑΣΩΝ, γαμπρός του Κρέοντα, διπλοπαντρεμένος.

ΑΙΓΕΥΣ, βασιλιάς τής Αττικής.

ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΜΗΔΕΙΑΣ.

ΧΟΡΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ τής Κορίνθου.

ΑΓΓΕΛΟΣ.

(Ή σκηνή στήν Κορίνθο.)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΡΟΦΟΣ.

Νά μήν πετούσε τό καράβι τής Άργώς
άπό τών μαύρων Συμπληγάδων τά στενά
πρὸς τήν Κολχίδα, μήτ’ ό πεύκος νάπερφε,
πού εκόπη στοῦ Πηλίου τά δάση κέδωκε
κουπιά στά χέρια τών ήρώων, πού κίνησαν
νά φέρουν στόν Πελία τό χρυσόδεσμα. 5
Γιατί ή κυρά μου ή Μήδεια δέ θά πήγαινε
στῆς Ίωλκού τά κάστρα άπό του ΄Ιάσονα
τόν πόθο καρδιοφλόγιστη, ούτε θάκανε
τές κόρες του Πελία τόν πατέρα τους 10
νά σφάζουν κέτσι νάρθη μ’ άντρα και παιδιά
στήν Κορίνθο, όπου στους έντόπιους άρεζε
και σ’ όλα συμφανοῦσε με τόν ΄Ιάσονα
κείναι μεγάλη σωτηρία του σπιτιού
σάν ή γυναίκα με τόν άντρα όμοφρονεί. 15
Μά τώρα σ’ έχτρα γύρισε ή αγάπη τους.
Του βασιλιά τής χώρας τούτης Κρέοντα
πήρε τήν κόρη ό ΄Ιάσωνας γυναίκα του
κι άρνήθη τήν κυρά μου και τά τέκνα του.
Κή Μήδεια καταφρονημένη ή δύστηχη, 20
τούς όρκους του και τήν πίστή του ύπόσχεση
τόν ένθυμίζει και φονάζει τούς θεούς
νά ιδούν πώς τήν πληρώνει τώρα ό ΄Ιάσωνας.
Δέν τρώγει, και τό σώμα της παράδωκε

- στή λύπη κι ὄλο λυώνει μὲς στὰ δάκρυα, 25
 σὰν εἶδε ποὺ ἀδικιέται ἀπὸ τὸν ἄντρα της·
 τὰ μάτια δὲ σηκώνει, οὔτε τὸ πρόσωπον
 ἀπὸ τῆ γῆς· κι ἀκούει τῶν φίλων συμβουλὲς
 ὅσο κι ὁ βράχος κῆ θαλασσοταραχὴ·
- τὸν κάτασπρο λαιμὸ της μόνον κάποτε 30
 στρέφει καὶ κλαίει μονάχη τὸν πατέρα της,
 τὸν τόπο καὶ τὸ σπίτι της, ποὺ πρόδωκε
 κέφυγε μ' ἄντρα ποὺ τὴν καταφρόνεσε.
 Κι ἀπὸ τῆ συμφορὰν ἢ δύστυχη ἔμαθε
 τὸ τί εἶναι νὰ μὴ ζῆ κανεὶς στὸν τόπο του. 35
 Τὰ τέκνα της μισεῖ, δὲ θέλει νὰ τὰ ἰδῆ.
 Τὴν τρέμω μήπως μελετᾷ κάποιον κακὸ.
 Εἶναι βαρὺ κεφάλι καὶ δὲ θὰ δεχτῆ
 τὴν ἀδικιὰ· τὴν ξέρω καὶ φοβοῦμαι τὴν
 μὴ μπῆξῃ κοφτερὸ μαχαίρι στὴν καρδιά,
 40 σὰ μπῆ σιγὰ μὲς στὴν κρεββατοκάμαρα,
 ἢ μὴ σκοτώσῃ νύφη καὶ γαμπρὸ μαζὶ
 κῦστερα λάβῃ συμφορὰ χειρότερη.
 Γιατὶ εἶναι τρομερὴ· κι ὅποιος πιαστῆ μ' αὐτὴ
 στεφάνι νίκης δὲ θὰ πάρῃ ἔτσι εὐκόλα.— 45
 Νά, τὰ παιδιὰ της ἔρχονται ἀπ' τὸ τρέξιμο,
 χωρὶς νὰ νοιώθουν τὰ κακὰ τῆς μάνας των·
 δὲν ἀγαπάει τὴ λύπη ὁ παιδιακήσιος νοῦς.
- ΠΑΙΔΑΓΩΓ. Ἄρχαῖο στὰ σπῖτια τῆς κυρᾶς μου ἀπόχτημα, 50
 γιατί στὲς θύρες στέκεις ὀλομόναχη
 καὶ τὰ κακὰ μονάχη σου κρυφοθηνεῖς;
 Πῶς τόπαθε καὶ μένει ἢ Μήδεια χῶρια σου;
 ΤΡΟΦΟΣ. Σεβάσμιε τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰάσονα ὀδηγέ,
 οἱ πιστοὶ δοῦλοι θλίβονται καὶ συμπονοῦν
 σὰ βρῆ τὰ φεντικά τους συμφορὰ κακῆ. 55
 Κεγὼ ἔχω τόση θλίψη, ποὺ ἐπεθύμησα
 νὰ βγῶ νὰ πῶ στὴ γῆς, νὰ πῶ στὸν οὐρανὸ
 τῆς Μήδειας τῆς κυρᾶς μου τὰ παθήματα.
- ΠΑΙΔΑΓΩΓ. Τοὺς θρήνους της δὲν παύει ἀκόμα ἢ δύστυχη;
 ΤΡΟΦΟΣ. Καλότυχε, εἶν' ἀκόμα τοῦ κακοῦ ἢ ἀρχή. 60
 ΠΑΙΔΑΓΩΓ. ὦ τὴ λωλή — ἂν μπορῶ νὰ πῶ γιὰ τὴν κυρὰ—
 ποὺ δὲν τὰ ξέρει τὰ καινούργια πάθηα της.
- ΤΡΟΦΟΣ. Μὰ τί συμβαίνει, γέροντα; γιὰ λέγε μου.
 ΠΑΙΔΑΓΩΓ. Τίποτε· κι ὅσα σοῦ εἶπα τὸ μετάνοισα.
 ΤΡΟΦΟΣ. Μὴν κρύβεσαι ἀπ' τὴ σύνδουλή σου, νὰ χαρῆς· 65
 θὰ τὰ φυλάξω, ἂν εἶν' ἀνάγκη, μυστικά.

- ΠΑΙΔΑΓΩΓ. Ἐπῆγα στῆς Πειρήνης τὸ ἱερὸ νερό,
 ποὺ στὲς πεζοῦλες οἱ γερόντοι κάθονται,
 καί, δίχως νὰ φανῶ πὼς πρόσεχα, ἀκουσα
 κάποιον νὰ λέγῃ πὼς ὁ ἀφέντης Κρέοντας 70
 θὰ διώξῃ τὰ παιδιὰ αὐτὰ μὲ τὴ μάνα τους
 ἀπὸ τὴ χώρα τούτη· ἂν εἶναι ἀληθινὸ
 δὲν ξέρω· κεῖθε νὰ μὴ γένη αὐτὸ ποτέ.
- ΤΡΟΦΟΣ. Γιὰ τὰ παιδιὰ του θὰ τὸ στρέξῃ ὁ Ἰάσοντας,
 ἂν κεῖναι μαλωμένος μὲ τὴ μάνα τους; 75
 ΠΑΙΔΑΓΩΓ. Συμπεθεριὰ καινούργια διώχνει τὴν παλιά,
 κὲκεῖνος πλιὸ τὸ σπῖτι αὐτὸ δὲν τὰγαπᾷ.
- ΤΡΟΦΟΣ. Χαθῆκαμε λοιπόν, ἂν στὸ παλιὸ κακὸ
 καινούργιο μᾶς ἐρθῆ, πρὶν τὸ παλιὸ διαβῆ.
 ΠΑΙΔΑΓΩΓ. Ἐσὺ ὅμως βάστα καὶ μὴ λέγεις τίποτε· 80
 καιρὸς δὲν εἶναι νὰ τὰ μάθῃ αὐτὰ ἢ κυρὰ.
- ΤΡΟΦΟΣ. Παιδιὰ μου, ἀκοῦτε τί σκληρὸ γονιὸ ἔχετε;
 κακὸ νὰ μὴν τὸν βρῆ, γιατί εἶναι ἀφέντης μου,
 στὸ σπῖτι του ὅμως ἀποδείχεται ἄπονος.
- ΠΑΙΔΑΓΩΓ. Καὶ ποιὸς δὲν εἶναι τέτοιος; τώρα τόμαθε,
 πὼς πλειότερο ἀπ' τὸν ἄλλον ἀγαπᾷ ὁ καθεὶς
 τὸν ἑαυτὸ του ἢ δίκια ἢ γιὰ συμφέρο, ἀφοῦ
 μισεῖ ὁ γονιὸς τους γιὰ τὴ νύφη τὰ παιδιὰ;
 ΤΡΟΦΟΣ. Πᾶτε, παιδιὰ, στὸ σπῖτι, εἶναι καλύτερα. 90
 Κεσὺ κράτει τα χῶρια, μὴν τὰ πᾶς κοντὰ
 στὴ ὀργισμένη μάνα τους. Τὴν εἶδα πρὶν
 νὰ τὰ γριοκντάξῃ, σὰν νὰ μελετᾷ
 κακὸ νὰ κάνῃ, οὐδὲ θὰ πάψῃ τὴν ὀργή,
 ξέρω καλά, πρὶν κάποιον κεραυνώσῃ αὐτή.
 Ἐχτροὺς ὅμως ἄς βλάψῃ, κι ὄχι φίλους μας. 95
 ΜΗΔΕΙΑ. Ἄχ, ταλαίπωρη ἐγὼ μὲ τὰ μαῦρα μου πάθηα,
 συμφορὰ μου κακῆ, προτιμῶ νὰ πεθάνω.
- ΤΡΟΦΟΣ. Νά, παιδάκια μου, αὐτὸ ποὺ σᾶς εἶπα δὰ τώρα·
 καὶ χουχλάξῃ ἢ καρδιά κι ὁ θυμὸς τῆς μαμᾶς σας.
 Γλήγορα τρέξετε νὰ κλειστῆτε στὸ σπῖτι. 100
 καὶ νὰ μὴ πλησιάσετε στ'ἀνάβλεμμά της,
 νὰ μὴ πᾶτε κοντὰ της, ἀλλὰ φυλαχτῆτε
 μανιασμένης γυναίκας
 τᾶγριο πάθος καὶ τὸ τρομερὸ φυσικὸ της.
 Ἐμπρὸς τώρα καὶ γρήγορα μέσα νὰ μπῆτε. 105
 Φαίνεται δὰ ἀπ' ἀρχῆς, ποὺ τὸ σύγνεφο τόσο
 τοῦ ὀδυροῦ ὑψώνεται, πὼς κοντεῖει ν'ἀνάψῃ
 μ' ὀργὴ πλιὸ δυνατῆ. Τάχα τί θὰποκάνῃ

- ΜΗΔΕΙΑ. δυσκολοπράυντη καί βαριά ἐρεθισμένη
ψυχὴ τέτοια, ἀπὸ τὲς συμφορὰς δαγκαμένη ; 110
Ἄχ ἄχ !
Ἐπαθα ἢ δύστυχη, συμφορὰς ἔπαθα
βαρυθρήνητες. Ὡ τρισκατάρατα τέκνα
μισημένης μητέρας, μαζὶ νὰ χαθῆτε
ΤΡΟΦΟΣ. μὲ τὸν ἄθλιο γονιό σας, τὸ σπίτι ἄς ρημάξη.
Δυστυχία σ' ἐμέ, δυστυχία στὴ δόλια. 115
Τί σε φταῖν τὰ παιδιὰ σου γιὰ τὲς ἀδικίες
τοῦ πατέρα τους ; τί τὰ μισεῖς ; Ἄχ, παιδιὰ μου,
νὰ μὴν πάθετε τίποτε πῶς λαχταρῶ.
Εἶν' ἢ ὀργὴ φοβερὴ πάντα τῶν βασιλιάδων·
σὰ συχνὰ αὐτοὶ προστάζον καὶ σπάνια ὑπακοῦν 120
κάπως δύσκολα πλιὸ τὴν ὀργὴ τους πρᾶαίνουν.
Κάλλια νὰ συνηθίσῃ κανένας νὰ ζῆ
μὲ τὰ μέτρια· κέγῳ μεγαλεία δὲ ζηλεύω,
μὰ στὸ γῆρας νὰ φτάσω μ' ἀσφάλεια ποδῶ.
Ποῦ τῶν μέτριων καὶ τῶνομα πρῶτ' ἂν προφέρῃς 125
βγαίνει ἀνώτερο, καὶ στὴ ζωὴ τῶν θνητῶν
εἶναι πλιὸ ὠφελιμώτερα· ἐνῶ δὲν προκόβουν
στοὺς ἀνθρώπους τὰ ὑπέρμετρα· ἀλλὰ συμφορὰς
μεγαλύτερες πάντα στὰ σπίτια ἀποδίνουν,
σὰν ἐρθῆ ὀργὴ θεοῦ. 130

ΠΑΡΟΔΟΣ

- ΧΟΡΟΣ. Ἄκουσα τὴ φωνὴν, ἄκουσα τὴ βοή
τῆς Κολχίδας τῆς δόλιας, ποῦ δὲν ἠσυχάζει·
μά, γερόντισσα, πέ μου· γιὰτ' ἄκουσα ἐγὼ
μὲς στὸ δίπορτο σπίτι τῆς θρήνου· τὰ πάθηα 135
τοῦ σπιτιοῦ τῆς, γυναῖκα, δέ μ' εὐχαριστοῦν,
γιὰτ' ἐγὼ τὸ πονῶ.
ΤΡΟΦΟΣ. Σπίτι πλιὸ δὲν ὑπάρχει κεῖν' ὅλα χαμένα·
μὲ τὴ βασιλοπούλαν ἐκεῖνος περναῖ, 140
κὴ κυρὰ μου στὰ σπίτια τῆς μέσα κλεισμένη
ἔηκεται, καὶ δὲ θέλει νὰκούσῃ οὔτε λόγο
καταπραῦντικὸ ἀπὸ κανένα δικό τῆς.
ΜΗΔΕΙΑ. Τὸ κεφάλι μου, οἶμέ, κεραυνὸς νὰ χτυπήσῃ
τί τὸ κέρδος σ' ἐμέ πλιὸ νὰ ζῶ ; ἀλίμονό μου· 145
τί τὴν θέλω μιὰ τέτοια ζωὴ μισητὴ ;
Κὴ καρδιά μου τὸ θάνατο μόνο ζητεῖ.

(Στροφή.)

- ΧΟΡΟΣ. Ἄκουσες, Δία καὶ φῶς καὶ γῆ
πῶς ἢ δύστυχη νύφη θρηνεῖ ; 150
Γιὰτὶ ἐσὺ τὴν ἀχόρταγη κοίτη
τοῦ θανάτου ποθεῖς τόσο δόλια ;
Κ' εἶναι ὁ Χάρος τρεχᾶτος·
μὴ ζητᾶς τέτοιο πρᾶμα.
Κὴ ἂν ὁ ἄντρας σου πάλι 155
γέρνει σ' ἄλλην ἀγκάλῃ
θὰ τὸν εὔρη τὸ κρῖμα σου, ἐσὺ μὴ χολιάζης,
θᾶναι ὁ Δίας σ' αὐτὸ ἐκδικητὴς καὶ βοηθός σου,
καὶ μὴ λυώνεις καὶ κλαῖς γιὰ τὸν δόμοκλινό σου.
ΜΗΔΕΙΑ. Ὡ ἐσὺ Θέμη τρανὴ καὶ σεβάσμιμα Ἄρτεμη, 160
βλέπετε τί παθαίνω, ἂν καὶ μ' ὄρκους μεγάλους
ἔδδσα τὸν τρισκατάρατον ἄντρα μου ;
ποῦ ἐγὼ νὰ τὸν ἰδῶ μὲ τὴν ἄθλια του νύφη
σύσπιτοι νὰποξεπατωθοῦν,
ὁποῦ αὐτοὶ ἐμένα πρῶτοι τολμοῦν ν' ἀδικοῦν. 165
Ἄχ πατέρα, ἄχ πατρίδα, ποῦ αἰσχρὰ σᾶς ἀφήκα
κέσφαξα τὸ δικό μου ἀδερφό.
ΤΡΟΦΟΣ. Τὴν ἀκοῦτε τί λέει, πῶς φωνάζει τὴ Θέμη,
ποῦ τὸ δίκαιο κρατεῖ, καὶ τὸν Δία μαζὶ,
ποῦ οἱ ἀνθρώποι τὸν ἔχουν προστάτη τῶν ὄρκων. 170
Ἢ κυρὰ μου δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸ
τὴν ὀργὴ τῆς νὰ πάψῃ μὲ μέτριο κακό.

(* Ἀντιστροφή.)

- ΧΟΡΟΣ. Πῶς νὰ γένονταν τρόπος νὰ ρθῆ
μπρὸς σ' ἐμᾶς καὶ δεχτὴ συμβουλή ; 175
τὴν βαρύκαρδην ἴσως ὀργὴ τῆς
καὶ τὴν ἄγρια τῆς γνώμη πρᾶυνη.
Προθυμία γιὰ τοὺς φίλους
ἀπὸ ἐμᾶς ἄς μὴ λείψῃ.
Σύγε τώρα σ' ἐκείνη 180
κέξω πέ τῆς νὰ βγῆ,
λέγε τῆς πὼς ἐδῶ τὴν προσμένουν δικοί τῆς.
Τρέχα πρὶν νὰ ξεσπάσῃ κακὰ στὰ παιδιὰ τῆς,
γιὰτ' ἢ λύπη πληθαίνει μ' ὀρμὴ στὴν καρδιά τῆς.
ΤΡΟΦΟΣ. Τρέχω· ἀλλ' ὅμως φοβοῦμαι πῶς δὲ θὰ γυρίσω
τῆς κυρᾶς μου τὴ γνώμη. 185

καὶ θὰ κάνω γιὰ χάρη σου τοῦτον τὸν κόπο.
 Ἄν καὶ μ' ἀνάβλεμμα λιόντισσας νιογεννήτρας
 φοβερὰ ἀγριοκντάζει τὲς δοῦλες της ὅταν
 πάει κοντά της καμιὰ γιὰ νὰ τῆς ὀμιλήσῃ.
 Κι ἂν θὰ πῆς ἀπλοϊκοὺς καὶ διόλου σοφοὺς 190
 τοὺς ἀνθρώπους ποὺ πέρασαν, σφάλμα δὲν κάνεις,
 γιὰτὶ βρῆκαν αὐτοὶ γιὰ γιορτές, γιὰ συμπόσια
 καὶ γιὰ δεῖπνα τραγούδια,
 ποὺ τὰκοῦμε κεῖφραίνουν τῆ ζωὴ μας·
 κανεὶς ὅμως δὲν ἤῤυρεν ἀκόμα 195
 μὲ τραγούδια καὶ μὲ μουσικὴ πολυχόρδων ὄργάνων
 τὲς πικρὲς μας τὲς λύπες νὰ πάψῃ, ποὺ φέρνουν
 συμφορὲς καὶ θανάτους καὶ σπίτια σφαλνοῦν.
 Ἄν κι αὐτὰ κέρδος εἶναι οἱ θνητοὶ νὰ γιαιτρεύουν
 μὲ τραγούδια· ἀλλ' ἐκεῖ ποῦ εἶν' εὐχάριστα δεῖπνα 200
 τῆ φωνὴ τους γιὰτὶ στὰ χαμένα τεντώνουν;
 Φτάνει αὐτὸ τὸ καλὸ φαγοπότι
 μόνο του τοὺς ἀνθρώπους νὰ εὐφράνῃ.

(Ἐπιλόγος.)

ΧΟΡΟΣ. Πολυστέναχτην ἄκουσα θρήνων κραυγὴ·
 καταριέται βαρῶς μὲ στριγγὴ τῆ φωνῆ 205
 τὸν κακὸν της νυμφίον, ποὺ ἀπαρνήθη τὸ γάμον·
 καὶ σὰν ἔπαθεν ἄδικα κράζει τῆ Θέμῃ,
 τῆ θεᾷ ποὺ ὀρκοφύλακα ὁ Δίας τὴν ἔχει,
 ποὺ σ' ἐκείνην πιστεύοντας διάβηκε ἀντίκρου
 στὴν Ἑλλάδα, περνώοντας τὰπέραντου πόντου 210
 ὅλη νύχτα γοργὰ
 τάρμυρὰ τὰ κλειδιά.

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ Α΄.

ΜΗΛΕΙΑ. Κοριθιανὲς γυναῖκες, βγῆκα ἐδῶ σ' ἐσᾶς
 νὰ μὴ μ' ἀδικοκρένετε· ξέρω πολλοὺς 215
 ποὺ τοὺς θαρροῦν οἱ ἀνθρώποι περηφάνους,
 ἄλλους χωρὶς νὰ ἴδουσι καὶ ἄλλους σὰν τοὺς ἴδουσι·
 μὰ στὰ καλὰ καθούμενα τοὺς ἀδικοῦσι.
 Γιὰτὶ τὸ δίκαιο δὲν τὸ βλέπουν εὐκόλα
 τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πρὶν τὴν καρδιὰ 220
 γνωρίζουν τὰλλουνοῦ, ἀπὸ τῆ θωριὰ μισοῦσι,
 χωρὶς κὰν νὰ τοὺς βλάψῃ. Πρέπει δὲ πολὺ
 καὶ ὁ ξέγος μὲ τὸν τόπον νὰ συμμορφωθῇ·

μήτε καὶ τὸν τραχὺν πολίτην ἐπαινῶ,
 ποῦναι πικρὸς στοὺς ἄλλους ἀπ' ἀνοητιά. 225
 Κεῖμένα αὐτὸ τὰνέλπιστο ποὺ μῶτυχε
 μῶσκασε τὴν ψυχὴν· τελεύω, καὶ ποθῶ
 τὸ Χάρο, ἀφοῦ τῆς ζωῆς τὴ χάρη ἀπόχασα.
 Κι ὁ ἄντρας μου ποῦ εἶχα παντοχὴν, ξέρεις καλά,
 βγῆκεν ὁ πλιὸ χειρότερος τοῦ κόσμου αὐτός.—
 Κεῖμεστε δὲ οἱ γυναῖκες τὸ πλιὸ δύστηχο 230
 ἀπὸ τὰ πλάσματα ὅσα ζοῦσι καὶ σκέπτονται.
 Ποῦ πρῶτα πρέπει νὰκριβαγοράζουμε
 ἄντρα καὶ ἀφέντη τοῦ κορμιοῦ μας· κεῖν' αὐτὸ
 χειρότερο κακὸν ἀπ' τὸ πρῶτον· καὶ σ' αὐτὸ
 μεγάλος εἶναι ἀγῶνας ἂν θὰ πάρωμε 235
 κακὸν ἢ καλόν· γιὰτὶ τιμὴν οἱ χωρισμοὶ
 δὲ φέρνουν στὴ γυναῖκα, οὐδὲ τὸν ἄντρα της
 μπορεῖ νὰφήσῃ. Κι ἂν σὲ νέους πάλι ἐρθῇ
 ἵσχύς καὶ νόμους πρέπει νὰναὶ μάντισσα,
 γιὰτὶ ἀπὸ πρὶν δὲν ξέρει ποιὸν ἄντρα θὰ βρῇ. 240
 Κι ἂν μὲν τὰ καταφέρωμε καλὰ καὶ ζῆ
 ὁ ἄντρας μαζί μας τὸ ζυγὸν βαστάζοντας
 ἀγόγγυχα, εἶναι ζηλευτὴ ἡ ζωὴ· εἶδὲ μὴ
 θάνατος κάλλια. Ὁ ἄντρας ὅταν βαρεθῇ
 μέσα στὸ σπῆτι διώχνει τὴ βαρυνυμῖα 145
 σὰ βγῆ καὶ πάη μὲ φίλους καὶ μ' ὀμήλικους·
 μὰ ἐμεῖς πρέπει σὲ μιὰ ψυχὴ νὰ βλέπωμε.
 Μᾶς λὲν πὼς ζοῦμε σπῆτι δίχως κίνδυνο,
 καὶ αὐτοὶ μὲ τὸ κοντάρι πολεμοῦσι· δὲ λὲν 250
 σωστά· πλάϊ στὴν ἀσπίδα κάλλια τρεῖς φορὲς
 νὰ σταθῶ πὰρὰ νὰ γεννήσω μιὰ φορὰ.—
 Μὰ τὰ ἴδια λόγια δὲν ταιριάζουν σ' ὅλες μας.
 Σεῖς ἔχετε πατρίδα, σπῆτια καὶ χαρὰ
 καὶ φίλων συντροφιά, μὰ ἐμὲ ἔρημη, ἀπάτριδη,
 καταφρονεῖ με ὁ ἄντρας μου, ποὺ μ' ἄρπαξε 255
 στὰ ξένα, δίχως νὰχω μάνα καὶ ἀδερφόν
 καὶ συγγενῆ νὰράξω ἀπὸ τὴ συμφορὰ.
 Λοιπὸν μιὰ χάρη μόνο σοῦ ζητῶ· ἂν θὰ βρῶ
 τρόπον ἢ σκέδιο γιὰ τὰ πάθηα ποὺ τραβῶ 260
 νὰ ἐκδικηθῶ τὸν ἄντρα μου, καθὼς καὶ αὐτὸν
 ποῦ τῶδωκε τὴν κόρη του, καὶ αὐτὴν μαζί,
 νὰ σιωπᾶς. Γιὰτὶ ἡ γυναῖκα εἶναι δειλὴ
 στᾶλλα καὶ τρέμει ἔμπρὸς σὲ μάχης καὶ σπαθιά·
 μὰ ἂν στὴν τιμὴ τοῦ γάμου της ἀδικηθῇ 265

- ΧΟΡΟΣ. δὲν εἶν' ἄλλη ψυχὴ πλιὸ ἀγριοφόνισσα.
Θὰ κάνω ὅπως μοῦ λές· γιατί τὸν ἄντρα σου
δίκαια θὰ ἐκδικηθῆς· κι ἂν κλαῖς τὰ πάθη σου
δὲν ἀπορῶ. Μὰ βλέπω, Μήδεια, πῶρχεται
κι ὁ βασιλιάς μὲ νέες βέβαια προσταγές. 270
- ΚΡΕΩΝ. *Ἐσὺ ἢ ἀγριοπῆ καὶ μὲ τὸν ἄντρα σου
πεισματωμένη, ἢ Μήδεια, ἀπὸ τῆ χώρα μου
εἶπα νὰ φύγης, μὲ τὰ δυό σου τὰ παιδιά.
Καὶ μὴν ἀργεῖς, γιατί' εἶμαι ἐκτελεστής ἐγὼ
τῆς προσταγῆς μου, δὲ θὰ πάω στὸ σπίτι μου
πρὶν διώξω σε ἔπ' τοῦ τόπου μου τὰ σύνορα. 275
- ΜΗΔΕΙΑ. Ἄλιμονό μου ἢ δόλια ἐξολοθρεύομαι.
Γιατὶ οἱ ἐχτροί μου κάθε τρόπον ἔκαναν
καὶ δὲν ὑπάρχει τοῦ κακοῦ μου ἀπαλλαγῆ.
Μὰ μ' ὅλη μου τῆ κακοπάθεια σὲ ρωτῶ,
γιὰ ποιὰν αἰτία μὲ διώχνεις, Κρέοντα, ἀπ' ἐδῶ; 280
- ΚΡΕΩΝ. Δὲν τ' ἀποκρύβω, σὲ φοβοῦμαι μὴ κανὲν
ἀγιάτρεντὸ κακὸ πράξης στὴν κόρη μου.
Συντρέχουν καὶ πολλὰ σ' αὐτὸν τὸ φόβο μου·
παμπόνηρη εἶσαι, ξέρεις διαβολιὲς πολλές,
καὶ θλίβεσαι στερούμενη τὸν ἄντρα σου.
Κι ἀκούω πὼς φοβερίζεις, καθὼς μοῦ τὸ λέν,
νὰ βλάβης πεθερὸ καὶ νύφη καὶ γαμπρό.
Λοιπὸν πρὶν νὰ τὰ πάθω αὐτὰ θὰ φυλαχτῶ.
Καὶ κάλλιο τώρα νὰ μ' ἔχτρεύεσαι, παρὰ
ψυχοπονώντας σε, ὕστερα νὰ κλαίω πικρά. 285
- ΜΗΔΕΙΑ. Δὲν εἶναι μόνον τώρα ἀλλὰ πολλές φορές,
ποῦ τῶνομά μου μ' ἔβλαψε καὶ μῶκανε,
Κρέων, κακὰ μεγάλα. Οἱ φρόνιμοι ποτὲ
δὲν πρέπει περισσὴ σοφία στὰ τέκνα τους
νὰ δίνουν· γιατί' ἐξὸν ποῦ τὰ θαρροῦν ὀκνά,
μὰ κι ἄγρια τὰ φτονοῦν οἱ συντοπίτες τους.
Κι ἂν λές καινούργια πράματα σ' ἀγράμματος
θὰ σὲ νομίζουν βλαβερὸ κι ὄχι σοφό·
κι ἂν ἀπ' ὅσους θαρροῦν πὼς ξέρουν κάτι τις
ἀνώτερος φανῆς, δὲ σὲ χωνεύουν πλιά.
Κὲγὼ τὴν ἴδια τύχη ἔχω μ' αὐτούς· γιατί
σοφῆ σά με νομίζουν, ἄλλοι μὲ φτονοῦν,
ἄλλοι μὲ λέν ὀκνή κι ἄλλοι κακότροπη·
κι ἀνάποδη· μὰ δὲν εἶμαι τόσο σοφῆ. 295
- Κὲσὺ δὰ μὲ φοβάσαι μὴ σε βλάβω ἐγὼ.
Μὴν ἔχεις φόβο, δὲν εἶμ' ἄξια, Κρέοντα,

- σ' ἀνθρώπους βασιλιάδες νὰ κάνω κακό.
Καὶ τί μὲ φταῖς ἐσὺ; Τὴν κόρη σου ἔδωκες
σ' ὅποιον τραβοῦσεν ἢ καρδιά σου. Ἐγὼ μισῶ 310
τὸν ἄντρα μου· ἐσὺ γνωστικὰ ἔπραξες, θαρρῶ.
Καὶ τώρα δὲ φτονώ τὴν εὐτυχία σου.
Κάνετε γάμους καὶ χαρές· μὰ ἀφήστε με
κἔμένα ἐδῶ νὰ ζῶ· κι ἂν κι ἀδικόπαθα
θὰ σιωπῶ, ὑποταχτικὴ στους δυνατούς. ΧΟΡΟΣ 315
- ΚΡΕΩΝ. Τὰ λόγια σου εἶναι μαλακά, μὰ λαχταρῶ
μὴ, μὲ τὸ νοῦ σου μελετᾷς κάποιο κακό,
καὶ τώρα σὲ πιστεύω πλιὸ λίγο ἀπὸ πρὶν·
γιατὶ ὁ καθένας πλιὸ εὐκόλα φυλάγεται
ἀπὸ γυναῖκα ἢ ἄντρα δξυθυμο, παρὰ 320
ἀπὸ σοφὸν ἀμίλητο. Ἄλλὰ φύγ' εὐθύς,
μὴ λές λόγια· εἶν' ἀπόφαση, κοντὰ σ' ἐμᾶς,
ἐχτρός μου ἐσὺ, νὰ μείνης εἶν' ἀδύνατο.
Μὴ, νὰ χαρῆς τὴ νιόνυφη τὴν κόρη σου.
Χάνεις τὰ λόγια· δὲ θὰ κατατείσης με. 325
- ΜΗΔΕΙΑ. Μὲ διώχνεις, δὲν ἀκοῦς τῆς παρακάλιες μου;
ΚΡΕΩΝ. Ναί, πλειότερο ἀπὸ σὲ ἀγαπῶ τὸ σπίτι μου.
ΜΗΔΕΙΑ. Πατοῖδά μου, πὼς σὲ θυμοῦμαι τώρα ἐγὼ.
ΚΡΕΩΝ. Ἐξὸν ἀπ' τὰ παιδιά μου αὐτὴν πονῶ κἔγῳ.
ΜΗΔΕΙΑ. Ἄχ, τί κακὸ μεγάλο ποῦναι ὁ ἔρωτας. 330
ΚΡΕΩΝ. Ὅπως θὰ τύχουν οἱ περίστατες, θαρρῶ.
ΜΗΔΕΙΑ. Δία, τὸν αἴτιο τῶν κακῶν μου μὴν ξεχνᾷς.
ΚΡΕΩΝ. Φύγε, γυναῖκα, κι ἀπὸ κόπους βγάλε με.
ΜΗΔΕΙΑ. Ἐγὼ εἶμαι μὲς στους κόπους καὶ στὰ βάσανα.
ΚΡΕΩΝ. Θὰ σ' ἀποδιώξουν στανικῶς οἱ δοῦλοι μου. 335
ΜΗΔΕΙΑ. Νὰ μὴν τὸ κάνης, Κρέων, σὲ παρακαλῶ.
ΚΡΕΩΝ. Γυναῖκα, θὰ μου δώσης, βλέπω, ἐνόχληση.
ΜΗΔΕΙΑ. Θὰ φύγω· δὲ σε παρακάλεσα γι' αὐτό.
ΚΡΕΩΝ. Τί μ' ἀναγκάζεις, καὶ δὲ φεύγεις ἀπ' ἐδῶ;
ΜΗΔΕΙΑ. Μιὰ μέρα μόνον ἄφησε νὰ μείνω ἐδῶ, 340
γιὰ νὰ φροντίσω ποῦ θὰ ταξιδέψωμε,
κι ὅ,τι γιὰ τὰ παιδιά μου χρειάζεται, ἀφοῦ δὰ
καθόλου δὲν τὰ γνοιάζεται ὁ πατέρας τους.
Σπλαχνίσου τὰ κἔσὺ παιδιῶν εἶσαι γονιὸς
καὶ φυσικὰ θὰ τὰ πονῆς. Ὅσο γιὰ ἐμέ 345
κι ἂν θὰ με διώξης τόσο δὲ σκοτίζομαι,
μόνον γιὰ ἐκεῖνα κλαίω τὰ βαρυμόμορα.
ΚΡΕΩΝ. Δὲν ἔχω διόλου ἐγὼ τυραννικὴ καρδιά,
κι ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία μου πολλὰ ἔπαθα.

- καὶ τώρα βλέπω ἐγὼ ποὺ δὲν κάνω καλά 350
 κι ὅμως σ' ἀφήνω· μὰ σοῦ λέγω, ἢ αὐρινή
 τοῦ ἡλιοῦ λαμπάδα μὲ τὰ τέκα σου ἂν σε ἰδῇ
 στὰ σύνορα τοῦ τόπου τούτου, θάνατος
 σὲ περιμένει· ὁ λόγος μου εἶν' ἀτράνταχτος.
 Κι ἀφοῦ πρέπει νὰ μείνης, μείνε ἡμέρα μιά· 355
 Κι ἀπ' ὅσα τρέμω δὲ θὰ κάνης τίποτε.
 ΧΟΡΟΣ.
 Κακομοῖρα γυναῖκα,
 δύστηχη μὲ τὰ μαῦρα σου πάθη.
 Ποῦ θὰ πᾶς; ποῖο φιλόξενο σπίτι,
 καὶ ποιά χώρα θὰ βρῆς νὰ γλυτώσης 360
 ἀπὸ τὲς συμφορὲς σου;
 Ὡ σὲ τί ἀδιάβατη τρικυμία κακῶν
 κάποιος θεὸς σ' ἔχει ρίξει, ὦ ταλαίπωρη Μήδεια.
 ΜΗΔΕΙΑ.
 Ἄπο παντοῦ κακά εἶμαι· ποίος θὰ τάρνηθῇ;
 μὰ μὴ θαρρεῖτε πὼς θὰ γένουν ἔτσι αὐτά. 365
 Ἔχουν νάγωνιστοῦν ἀκόμα οἱ νιόγαμποι
 καὶ νὰ τραβήσουν τὰ πεθερικά πολλά.
 Θαρρεῖς αὐτὸν θὰ τὸν καλόπιανα ποτὲ
 χωρὶς κανένα κέρδος καὶ χωρὶς σκοπὸ;
 μήτε θὰ τοῦ μιλοῦσα, οὐδὲ θὰ τῶκανα 370
 μαρακαλιά. Μὰ τόσο αὐτὸς μωράθηκε
 ποὺ ἐνῶ μπορούσε τὰ δικά μου σχέδια
 νὰ καταστρέψῃ διώχνοντάς με, μ' ἄφησε
 νὰ μείνω σήμερα, ποὺ ρίχνω τρεῖς μου ἔχτροὺς
 νεκροὺς, πατέρα, κόρη καὶ τὸν ἄντρα μου. 375
 Κἔχοντας δὰ πολλοὺς δρόμους θανάσιμους,
 δὲν ξέρω ποιὸν νὰ προτιμήσω, φίλες μου·
 στὸ νυφικό τους δῶμα νὰ βάλω φωτιά,
 ἢ νᾶμπω ἐκεῖ σιγὰ πῶχουν τὴν κοίτη τους 380
 καὶ στὰ ἥπατά τους μπήξω ἀκονιστὸ σπαθί;
 Ἄλλ' ἓνα κάπως μ' ἐμποδίζει· ἂν θὰ πιαστῶ
 μπαίνοντας στὸ παλάτι καὶ σχεδιάζοντας,
 οἱ ἔχτροί μου γιὰ τὸ θάνατό μου θὰ γελοῦν·
 Κάλλια τὸν ἴσιο δρόμο, ποὺ πλαστήκαμε 385
 τόσο σοφῆς— νὰ φαρμακώσω τους· Καλά·
 καὶ νά, πεθαίνουν· ποιά χώρα θὰ με δεχτῇ;
 ποίος ξένος θὰ μου δώσῃ καταφύγιο
 καὶ σπίτι ἀσφαλισμένο νὰ γλυτώσῃ με;
 Κανείς· Λοιπὸν θὰ περιμείνω λίγον τι,
 κι ἂν μοῦ φανῇ καμιά ἀποκούμπα σίγουρη 390
 θὰ κάνω αὐτὸν τὸ φόνο δόλια καὶ σιγά·

- μὰ ἂν συμφορὰ θὰ μ' ἐμποδίξῃ ἀνίκητη,
 θὰ δρᾶξω τὸ σπαθί καὶ θὰ σκοτώσω τους,
 κιᾶς ἀπεθάνω· θάγριέψῃ ἢ τόλμη μου. 395
 Μὰ τὴν κυρὰν Ἐκάτη, ποὺ ἐγὼ σέβομαι
 πλειότερο ἀπ' ὅλους καὶ τὴν ἔχω συμβοηθό,
 ποὺ μὲς στὰ βάρη τοῦ σπιτιοῦ μου κάθεται,
 χαίροντας δὲ θὰ κάψῃ τὴν καρδοῦλα μου
 κανέναν· μαύρους καὶ πικροὺς θὰ κάνω ἐγὼ 400
 τοὺς γάμους των· πικρὴ τὴν προξενιά, καθὼς
 καὶ τὸ διωγμὸ μου. Ἐμπρός· βάλε σ' ἐνέργεια
 ὅλα ὅσα ξέρεις, σκέψου καὶ σχεδιάζε,
 Μήδεια. Προχώρη στὸ κακό· παλληκαριάς
 τώρα εἶν' ἀγῶνας. Βλέπεις τί τραβάς; Ἐσύ,
 κόρη ἀκουστοῦ πατρὸς κι ἀπόγονη τοῦ Ἥλιοῦ,
 περίπαιγμα τοῦ γάμου ἑνὸς Ἰάσονα 405
 καὶ μιάς τοῦ Σίσυφου ἐγγονῆς δὲ γένεσαι.
 Ἐξέρεις δὰ κοί γυναῖκες φυσικά εἴμεστε
 γιὰ κάθε καλὸ πρᾶμα ἀνικανώτατες,
 τεχνήτριες ὅμως τῶν κακῶν σοφώτατες.

ΣΤΑΣΙΜΟΝ Α'.

(Στροφή α'.)

- ΧΟΡΟΣ. Πρὸς τὲς πηγές τους τὰ ἱερὰ ποτάμια ἀναδρομίζουν, 410
 κι αὐτὸ τὸ δίκαιο κι ὅλα δὰ ξανάστροφα γυρίζουν.
 Στους ἄντρες βρίσκεις δολερὲς βουλές, κι οὐδὲ κι αὐτὴ
 τῶν θεῶν ἢ πίστη ἀπόμεινεν ἀκέρια καὶ σωστή.
 Καὶ τὴ δική μας τὴ ζωὴν ἢ φήμη θὰ γυρίσῃ 415
 στὴ δόξα· καὶ στῶν γυναικῶν τὸ γένος δὲ θάρρησῃ
 νᾶρθῃ ἢ τιμὴ· κακόγλωσση λαλιά δὲ θὰ μπορῇ
 πλιὸ τὲς γυναῖκες σὰν καὶ πρὶν νὰ μᾶς κατηγορῇ. 420

('Ἀντιστροφή α'.)

- Καὶ τῶν παλιῶν τραγουδιστῶν θὰ πάψουν τώρα οἱ Μοῦσες
 γιὰ τὴν ἀπιστοσύνη μας νὰ λὲν πικρολαλοῦσες.
 Γιατὶ καὶ στὸ δικό μας νοῦ δὲ χάρισε ἀπ' ἀρχῆς 425
 τῆς λύρας του θεολάλητο τραγοῦδι ὁ δωρητῆς
 τῶν τραγουδιῶν ὁ Ἀπόλλωνας, ἀλλιῶς θὰ εἴχαμε ψάλει
 κἄμεις γιὰ τοὺς ἀρσενικοὺς τραγοῦδια ἐνάντια πάλι.
 Γιατὶ ὁ καιρὸς ὁ ἀτέλειωτος ἔχει πολλὰ νάπῃ 430
 γιὰ τῶν ἀντρῶν τὸ φταίξιμο καὶ τὴ δική μας ζωή.

(Στροφή β'.)

Κεσὺ μὲ τρέλλα στήν καρδιά, τὰ σπίτια παρατώντας
 τὰ πατρικά, τὲς δίδυμες μαυρόπετρες περνώντας
 τοῦ Πόντου, τώρα βρίσκεσαι μακριὰ σὲ χώρα ξένη,
 κιάφοῦ ἔχασες τὸν ἄντρα σου κὴ κλίνη σου ἔρημη μένει, 435
 δυστυχημένη, στανικῶς κι ἀπὸ τὴ χώρ' αὐτὴ
 σὲ διώχουν τώρα ἐξόριστη, μακριὰ, δίχως τιμὴ.

(Ἀντιστροφή β'.)

Ἡ ἀξία τῶν ὀρκῶν χάθηκε, ντροπὴ δὲν ἀπομένει
 μὲς στὴ μεγάλη Ἑλλάδα πλιό, στὰ οὐράνια ἔχει πετάξει. 440
 Κεσένα οὐδὲ τὸ πατρικὸ τὸ σπίτι σου, καημένη,
 σου μένει ἀπὸ τὰ βάσανα νὰ πᾶς νὰ σ' ἀπαλλάξει,
 κι ἄλλη τώρα βασίλισσα, πλειότερο δυνατὴ
 στέκει κυρὰ στὸ σπίτι σου, τὸν ἄντρα σου ἔχει αὐτὴ. 445

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ Α'.

ΙΑΣΩΝ. Δὲν τό εἶδα τώρα πρῶτα ἀλλὰ πολλές φορές
 πόσο κακὸν ἄλἐθριο εἶν' ὁ τραχὺς θυμός.
 Ποῦ ἐνῶ στή χώρα καὶ στὸ σπίτι αὐτὸ νὰ ζῆς
 μποροῦσες, ἂν ὑπόφερνες τῶν δυνατῶν
 τὴν κάθε ἀπόφαση ἦσυχᾶ, θάποδιωχτῆς
 τῶρ' ἀπ' ἐδῶ γιὰ τοὺς ἀνόητους λόγους σου. 450
 Κεμὲ δέ με πειράζει· λέγε ἀδιάκοπα
 πῶς ἄντρας εἶν' ὁ Ἰάσωνας παγκάκιστος·
 γι' αὐτὰ ὅμως ποὺ τοὺς βασιλιάδες ὕβρισες
 ὅλο τὸ κέρδος σου εἶναι ἡ ἐξορία σου.
 Καὶ πάντα ἐγὼ σὰ θυμόναι τοὺς πρᾶινα
 κῆθελα νᾶμενες, μὰ ἐσὺ δὲν ἔπανεες
 μωρὰ νὰ τοὺς ὕβριζης· γι' αὐτὸ διώχνεσαι.
 Καὶ μ' ὄλ' αὐτὰ γιὰ τοὺς δικούς μου ἀκούρατος
 ἦρθα, γυναῖκα, τὸ καλὸ σου θέλοντας,
 νὰ μὴ διωχτῆς μὲ τὰ παιδιὰ σου ἀχρήματη
 καὶ στερημένη σέρνει δὰ πολλὰ κακὰ
 μαζί της ἢ φυγὴ· κενῶ ἐσὺ μὲ μισεῖς
 ποτὲ νὰ θέλω τὸ κακό σου δὲ μπορῶ.
 ΜΗΔΕΙΑ. Παγκάκιστε, δὲν ἔχω πλιό βαρεῖα ὕβρισιὰ
 νὰ πῶ σου μὲ τὴ γλώσσα, ἀφοῦ εἶμαι ἀδύναμη. 465

κῆρθεες, ἦρθες μπροστά μου, ὁ μισητότατος
 στοὺς θεούς, σ' ἐμέ, σ' ὅλο τὸ γένος τῶν θνητῶν;
 Θάρρος δὲν εἶν' αὐτὸ μηδὲ παλληκαριά,
 δικούς σου νάντικρούζης ποὺ τοὺς χάλασες· 470
 αὐτὸ εἶν' ἀδιαντροπιά, ποὺ εἶν' ἡ χειρότερη
 στὸν κόσμον ἀρρώστια. Μὰ καλὰ ἔκανες νὰ ῥθῆς.
 Κεγὼ θὰ ἐλαφρωθῶ κακολογώντας σε
 κεσὺ θὰ λυπηθῆς ἐμέν' ἀκούοντας.
 Θάρρῖσω πρῶτα γιὰ νὰ σοῦ τὰ πῶ ἀπ' ἀρχῆς· 475
 σ' ἔσωσα—καὶ μ' ἐσένα ὅσοι ἦσαν στῆς Ἀργῶς
 τὸ σκάφος Ἕλληνες τὸ ξέρουν ὅλοι τους—
 σὰ στοὺς πυρίπνοους ταύρους ζεῦλες σ' ἔστειλαν
 νὰ βάλῃς καὶ νὰ σπειρῆς γῆ θανάσιμη.
 Καὶ τὸ δράκον ποὺ φύλαε τὸ χρυσόδεσμα
 ξάγουπος, κυκλωμένος στὰ πολίπλοκα
 τυλίγματά του, ἐσκότωσα καὶ σῶδωκα
 σωτήριο φῶς. Κεγὼ, προδότρα τοῦ πατρὸς
 καὶ τοῦ σπιτιοῦ μου, ἦρθα μαζί σου στήν Ἰωλκὸ
 μὲ προθυμία πολλὴ καὶ λίγη φρόνηση,
 καὶ τὸν Πελία σκότωσα φοιχτότατα,
 μὲ τὰ χέρια τῶν τέκνων του καὶ σῶβγαλα
 τὸν κάθε φόβο. Κιᾶν καὶ τόσα σῶκανα,
 κακοῦργε, ἐπῆρες ἄλλη καὶ μ' ἀρνήθηκες,
 ἐνῶ ἔχομε παιδιὰ, ποὺ ἂν ἦσουν ἄτεκνος
 μποροῦσες νὰ ποθήσης τὴ γυναῖκα· αὐτὴ. 490
 Τοῦ κακοῦ οἱ ὀρκοί, νὰ τὸ νοιώσω δὲ μπορῶ·
 θαρρεῖς ἐκεῖν' οἱ θεοὶ πῶς πλιό δὲν κυβερνοῦν,
 ἢ νόμοι στοὺς ἀνθρώπους τώρα νέοι περνοῦν,
 ἀφοῦ τὸ ξέρεις πῶς μ' ὠρκίστης ψεύτικα;
 Ἄχ χέρι μου δεξί, ποὺ ἐσὺ πολλές φορές
 τὸ ἐκράτεις, κέσεῖς γόνατά μου, τί ἄδικα
 μολεύτηκα ἀπὸ πρόστυχο ἄντρα κέχασα
 κάθε μου ἐλπίδα. Τώρα ὡς φίλο· θὰ σοῦ πῶ,
 κι ὄχι πῶς ἀπὸ σένα ἐλπίζω ἐγὼ καλό,
 ἀλλὰ σὰ σ' ἐρωτήσω θὰ φανῆς πλιό αἰσχρός.
 Καὶ τώρα ποὺ νὰ πάω; στές πατρικές μου αὐλές,
 ποὺ ἀρνήθηκα γιὰ σὲ καὶ τὴν πατρίδα μου,
 ἢ στοῦ Πελία τὲς κόρες, τὲς ταλαίπωρες;
 Βέβαια καλὰ θὰ με δεχτοῦν στὰ σπίτια τους
 ποὺ τὸ γονιό τους σκότωσα. Ἐτσι μ' ἔκανες·
 στοὺς συγγενεῖς μου ἐχτρὸν, κι ὅποιους δὲν ἔπρεπε
 νὰ βλάψω, ἐντιους ἔχω ἐγὼ γιὰ χάρη σου.

Γι' αὐτὰ λοιπὸν καλότυχη μ' ἀνάδειξες
 μὲς στήν Ἑλλάδα σὲ πολλές· καὶ σ' ἔχω ἐγὼ 510
 πιστὸν ἄντρα καὶ θαυμαστὸ ἢ ταλαίπωρη,
 ποὺ ἐξόριστη ἀποδιώχνομαι, παντέρμη
 μὲ τὰ παιδιά σου μοναχὰ ὀλομόναχη.
 Ὡ τί τιμὴ στὸ νιόγαμπρὸ ἂν ξενογυροῦν
 τὰ τέκνα του φτωχὰ κ' ἐγὼ ποὺ σ' ἔσωσα. 515
 Δία, γιατί τοῦ χρυσαφιῦ τοῦ ψεύτικου
 σημάδια στοὺς ἀνθρώπους καθαρὰ ἔδωκες
 καὶ γνώρισμα κανένα μὲς στὸ σῶμα των
 δὲ χάραξες, γιὰ νὰ γνωρίζεται ὁ κακός;
 Βαρὺς εἶν' ὁ θυμὸς καὶ κακογιάτρευτος, 520
 ὅταν μαλώνουν οἱ δικοὶ μὲ τοὺς δικούς.
 Πρέπει, θαρρῶ, ἱκανὸς στὰ λόγια νὰ φανῶ,
 καὶ ὡς ἐπιδέξιός τιμονιέρης, καραβιοῦ
 μὲ τάρμενα στὴ μπόρα τῆς γοργόστομης
 γλωσσοφαγιάς σου νὰ ξεφύγω τὴν ὀρμὴ. 525
 Κ' ἐγὼ, σὰν τόσο ὑψώνεις δὲ τὴ χάρη σου,
 λέγω πὼς μόνη ἢ Κύπρη στὸ ταξίδι μου
 μ' ἔσωσε, καὶ ὄχι ἄλλος θεὸς εἶτ' ἄνθρωπος.
 Κ' ἐσύ τὸ ξέρεις, μὰ δὲ θέλεις νὰ τὸ πῆς,
 πὼς μὲ τάλανθέντά του τόξα ὁ Ἑρωτας 530
 σ' ἀνάγκασε νὰ μοῦ γλυτώσης τὸ κορμί.
 Μὰ δὲ θὰ τὰκριβοξετάξω αὐτό, γιατί
 κακὸ δὲν ἔγιν' ὅπως καὶ ἂν μ' ὠφέλησες·
 μὰ γιὰ τὸ γλυτωμὸ μου πλειότερα ἔλαβες
 καλὰ παρὰ ὅσα μὲδῶκες — καὶ θὰ σοῦ πῶ. 535
 Ζῆς πρῶτα στήν Ἑλλάδα, ἀντὶ σὲ βάρβαρο
 τόπο, καὶ ξέρεις τί εἶναι δίκαιο καὶ περναῖς
 μὲ νόμους ταχτικούς καὶ ὄχι τυραννικούς·
 κοί Ἕλληνες ὅλοι σ' ἔμαθαν πού εἶσαι σοφὴ
 κ' ἐλαβες δόξα, ἀλλ' ἂν στήν ἄκρα κάθοσουν 540
 τοῦ κόσμου, λόγος δὲ θὰ γένονταν γιὰ σέ.
 Μήτε χρυσάφι θέλω ἐγὼ στὸ σπίτι μου
 μήτ' ἀπὸ τὸν Ὀρφέα τραγούδια πλιὸ γλυκὰ
 νὰ λέω, ἂν τὰ καλὰ μου δὲ θὰ ξακουστοῦν.
 Τόσα μονάχα σοῦ εἶπα γιὰ τοὺς κόπους μου· 545
 γιατί στὰ λόγια ἐσύ μὲ παρακίνησες.
 Κι ὅσα γιὰ τὸ βασιλικὸ μου γάμο λὲς
 σ' αὐτὸ θὰ δεῖξω πρῶτα πού εἶμαι γνωστικός,
 ἔπειτα μετρημένος, κῦστερα σ' ἐσὲ
 καὶ στὰ παιδιά μου φίλος μέγας. Γιὰ ἄκουσε. 550

ΧΟΡΟΣ.

ΙΑΣΩΝ.

Σὰν ἦρθα ἀπὸ τῆς Ἰωλκοῦ τὰ μέρη ἐδῶ
 σέρνοντας τόσες συμφορὲς ἀνίκητες,
 τί θ' ἄβρισκα ἄλλο ὁ ἐξόριστος καλύτερο,
 παρὰ νὰ παντρευτῶ κόρην τοῦ βασιλιᾶ; 555
 Ὅχι γιὰ ἐκεῖ ποὺ σὲ πονεῖ, πὼς μίσησα
 τὴν ἀγκαλιά σου, καὶ ἀπὸ πόθο πλάνταξα
 καινούργιας νύφης, καὶ οὔτε γιὰ παιδιά πολλὰ.
 πὼς ἔχω βιά, μὲ φτάνουν τὰ βρισκόμενα
 καὶ δὲν παραπνιοῦμαι· ἀλλὰ παντρεύτηκα 560
 γιὰ νὰ ζῶμε καλά, νὰ μὴ στερούμεστε·
 γιατί ξέρω πὼς φεύγει ἀπ' τὸ φτωχὸ μακριὰ
 κάθε φίλος, καὶ ν' ἀναθρέψω τὰ παιδιά
 καθὼς μοῦ πρέπει, καὶ ἀδερφοὺς στὰ τέκνα σου
 σὰν δώσω νὰ τὰ ἐνώσω, καὶ τὸ γένος μου
 σὰ σμίξω νὰ εὐτυχῶ. Γιατί ἄλλα ἐσὺ παιδιά 565
 δὲ χρειάζεσαι, ἐνῶ μὲ τὰ μελλογέννητα
 τὰ ζωντανὰ μας τέκνα θὰ ὠφελήσω ἐγώ.
 Μὴ σκέφτηκ' ἄσχημα; Κ' ἐσύ, ἂν δὲ σ' ἔτρωγε
 τοῦ γάμου ἢ ζήλεια, θὰ τὸ δέχοσουν. Μὰ ἐσεῖς
 ἔτο' εἶστε, ὅσο κοιμᾶστε μὲ τὸν ἄντρα σας 570
 θαρρεῖτε τάχετε ὅλα· μὰ ἂν τὸν χάσετε
 μισεῖτε καὶ τὰ πλιὸ καλὰ καὶ ὠφέλιμα.
 Ἐπρεπεν ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ νὰ τέκνιζαν
 οἱ ἄνθρωποι, γυναῖκα νὰ μὴ βρίσκονταν,
 κ' ἔτσι κάθε κακὸ στὸν κόσμον θ' ἄλειπε. 575
 Ἰάσων, καλὰ στόλισες τὰ λόγια σου·
 καὶ ὅμως χωρὶς νὰ θέλω θὰ τὸ πῶ, θαρρῶ,
 κακὰ ἔπραξες ποὺ ἀρνήθης τὴ γυναῖκα σου.
 Σὲ πολλὰ βέβαια μὲ πολλοὺς δὲ συμφωνῶ·
 ἐγὼ λέω πὼς ἀξίζει τιμωρία βαρεῖαν 580
 ὁ ἄδικος ποὺ στὰ λόγια εἶναι σοφός· γιατί
 θαρρώντας μὲ τὴ γλῶσσα ν' ἀποσκεπαστῆ
 τολμάει νὰ κακοργῆ· μὰ δὲν εἶναι σοφός.
 Ἔτσι κ' ἐσύ, μὴν κάνης τὸ σεμνὸ σ' ἐμὲ
 καὶ ἄξιον στὰ λόγια· μ' ἓνα λόγο θὰ πιαστῆς. 585
 Καλὸς ἂν ἦσουν ἔπρεπε τὸ γάμο αὐτὸν
 νὰ κάνης ἀφοῦ μ' ἔπειδες, καὶ ὄχι κρυφά.
 ἸΑΣΩΝ. Καλὰ θὰ με βοηθοῦσες, ἂν σοῦ πρόλεγα
 τὸ γάμο, ἀφοῦ καὶ τώρα ἐσὺ δὲν τὸ βαστάς
 ν' ἀφήσης τῆς καρδιάς σου τὴ μεγάλη ὀργή,
 Δὲν εἶναι αὐτό, ἀλλὰ μὲ γυναῖκα βάρβαρη 590
 τῶρες ντροπὴ νὰ ζῆς ὡς τὰ γεράματα.

ΧΟΡΟΣ.

ΜΗΔΕΙΑ.

ΙΑΣΩΝ.

ΜΗΔΕΙΑ.

- ΙΑΣΩΝ. Καλὰ νὰ ξέρης τοῦτο· ὄχι γιὰτ' ἤθελα
 γυναῖκα πῆρα τῆ βασιλοπούλα ἐγώ,
 ἀλλ', ὅπως σοῦ εἶπα πρὶν, νὰ σώσω θέλοντας
 ἐσέ, καὶ στὰ παιδιὰ μου βασιλοπούλα
 νὰ δώσω ἀδέρφια, τοῦ σπιτιοῦ μου στήριγμα. 595
- ΜΗΔΕΙΑ. Ἄς μὴ μου ἐρθῆ πικρὴ εὐτυχία τῆς ζωῆς,
 μηδὲ καὶ πλοῦτος ποῦ θὰ καίη μου τὴν καρδιά.
- ΙΑΣΩΝ. Ξέρεις ποῦ ἂν τὴν εὐχὴ σου ἐλλάξης θὰ φανῆς
 πλὴο φρόνιμη; μὴ τὰ καλὰ θαρρῆς πικρά,
 μηδὲ εὐτυχώντας νόμιζε πὼς δυναυχεῖς. 600
- ΜΗΔΕΙΑ. Περίπαιζε, γιὰτ' ἔχεις ἀποκούμα ἐσύ,
 ἐγὼ ὅμως ἀποδιώχνομαι παντέρημη.
- ΙΑΣΩΝ. Τὰ θέλησες μονάχη· δέ σε φτᾶει κανεὶς. 605
- ΜΗΔΕΙΑ. Μήπως γιὰτ' ἄλλον πῆρα καὶ σ' ἀρνῆθηκα;
 ΙΑΣΩΝ. Γιατὶ βαριά τοὺς βασιλιάδες βλαστημᾷς.
 ΜΗΔΕΙΑ. Κι ὄλο τὸ σπιτικό σου ἐγὼ τὸ βλαστημῶ.
 ΙΑΣΩΝ. Μ' ἐσέ δὲ θὰ λογομαχῶσω πλειότερο.
 Μὰ ἂν θέλῃς ἀπὸ ἐμὲ νὰ λάβῃς χρήματα
 γιὰ τὰ παιδιὰ ἢ γιὰ σένα στὴ φυγὴ σου, εἰπέ
 κείμ' ἔτοιμος νὰ δώσω με χέρι ἀνοιχτό,
 καὶ σύστασες σὲ φίλους, ποῦ θὰ ἰδῆς καλὸ.
 Κι αὐτὰ ἂν δὲν τὰ θελήσῃς θὰ εἶσαι ἀνόητη,
 μὰ ἂν ξενυμώσης θάχῃς κέρδος πλειότερο. 610
- ΜΗΔΕΙΑ. Μήτε θὰ πλησιᾶσω κὰν τοὺς φίλους σου,
 μήτε νὰ δώσης τίποτε, οὔτε δέχομαι.
- ΙΑΣΩΝ. Μάρτυρας ἔχω τοὺς θεοὺς πὼς θέλω ἐγὼ
 γιὰ νὰ βοηθῆσω σ' ὅλα ἐσέ καὶ τὰ παιδιὰ,
 μὰ ἐσύ δὲ θέλεις τὰ καλὰ, καταφρονεῖς
 τοὺς φίλους μου· λοιπὸν θὰ πάθῃς πλειότερα.
- ΜΗΔΕΙΑ. Πήγαινε· κι ὁ καιμὸς σὲ τρώει τῆς νιδνυφῆς
 ἐνόσω ἀργεῖς μακριὰ ἀπὸ τοὺς θαλάμους τῆς·
 τρέχα στὴ νύφη· κίσως, ἂν τὸ θέλῃ ὁ θεός,
 γάμο δὲ θὰ τὸν πῆς τὸν τέτοιο γάμο σου.
 (ἀκολουθεῖ) 625
- Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

Ἡ «Ῥδή» εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπαίρον ἔσπρωχνε τὸν ποιητὴν, πρὶν ὀρι-
 μάση ἀπὸ κάθε λογῆς ἔπαινον ὁ προηγουμένος «Ῥυμνος», ὁποῖος ἐδυναμῶνε τὸ θαυ-
 μαστὸ γένος, ὅταν ἐβουλήθη νὰ κόψῃ ὅλα τὰ δεσμά του, τὰ ὁποῖα ἐργάσθη εἰς
 ἐκείνον τὸν καιρὸν ἴδια ἢ φύσι, ν' ἀντισταθῆ εἰς τοὺς ἀπελπισμένους, οἱ
 ὁποῖοι εἶναι ἔτοιμοι νὰ κατορθώσῃν τὸ αἶμα, ποῦ ἐχύθη εἰς τοὺς αἵμα-
 τοκυλισμένους κάμπους, γιὰ νὰ τηράξουν με τὸσον μεγάλον κίνδυνον τὸν ἀχαλί-
 νωτον πόθον εἰς τὴ στιγμὴ, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔσβυνε ἡ ἀπαράβλητη ψυχὴ, ποῦ
 ἔτρεμε εἰς τὸν ὕστερον τῶν κινδύνων. Κι ἂν δὲν ἔχονε ἀφθονο τὸ ζοτικώτατο μαρ-
 τύριο, ἀνάτειλε τὴ θλιβερὴν ἀπόφασιν, ὅταν ἐβάλλη εἰς τὴ σχετικὴν εὐτυχία,
 τὴν ὁποῖαν ἀπόλαυε εἰς τὸ ζωογονημένον τόπον, νὰ στήσῃ τὴν ἀνθρώπινην φύσιν,
 ἅμα ἀνανόηθη ν' ὀδράξῃ τὸ δειλὸ χέρι, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσε αἱματοσταλάχτη τὴν
 πληγὴν εἰς τὴν ἀδιαχώριστην ψυχὴ τῶν πολεμάρχων. Φλέγει, πρὶν παραδοθῆ σκυ-
 θρωπὸς πρὸς τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπροχώρει τὸ ὁμοίμορφο, βαθύ ζῆσμα, εἰς τὸ
 ἀπερίγραπτο φῶς τῆ θλίψι, ἡ ὁποῖα ἐσηκώθη μακρυνή, ἅμα ἀντίκρουσε τὸ ἀγιώ-
 τωτο λείψανον, ἐνῶ ἐπροσπαθοῦσε εἰς τὸν μεγάλον ἀγῶνα, ἐναντίον εἰς τὸν πειρα-
 σμόν, νὰ καταβάλῃ τὸ ἀπροσδιόριστον εἶδωλον, τὸ ὁποῖον ἐκυρίεψε τὸν παλαιὸν
 τόπον. Προσομοιάζει με τὸν «Ῥυμνος», ἀλλὰ καταλείπει βαθύτατο βάραθρον. Ἴσως
 ἐκλείσθη στοχαζόμενος τὸ τέλειον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦσε τὴν ἀπαρά-
 βλητην ἀπελπισμένην ἐλπίδα, ὅταν ἰσοροῦσε τὸ μεγάλον του πόνον. Δὲν ἀπό-
 λειπε εἰς τὴν πρῶτην ὀρμὴν ἡ ἀνέκφραστη μεγαλοπρέπεια, ὅταν ἐπιθυμοῦσε εἰς
 τὴ φωνὴν τοῦ πόνου ν' ἀποκόψῃ τὴν Ἐλευθερίαν, ἡ ὁποῖα ἀπομακρύνθη εἰς τὴν ἀπα-
 ράβλητην καὶ ἀτέλειωτην πύλιν γιὰ νὰ σταθῆ καὶ ξεθάψῃ ἕνα κρυφὸ δάκρυ. τὸ ὁποῖον
 ἐράγιζε εἰς τὴν πλάσιν. Ἡ μεγάλη φωτοχυσία, ἡ ὁποῖα ἐξεχείλισε ἀσύγκριτη, τὸν
 ὀδήγησε εἰς τὸν τάφον, ἐνῶ συνόμοιαζε εἰς τὸ βύθρον τοῦ μεγαλείου ὀραιότατον
 τὸν θαυμασμόν, τὸν ὁποῖον ἀνάβραζε ἀτέλειωτον εἰς τὸν λογισμόν τὸ θανάσιμον,
 ἀφθαρτο ζῆσμα τοῦ Μίλτωνος. Ὑποδουλώνει τὴ μία κατόπιν εἰς τὴν ἄλλην ἐρχό-
 μενη συγκίνησι, ἀλλ' ἐνῶ παρῶμοιαζε τὴν ἀγγελικὴν ἐκείνην ὑπαρξιν, γιὰ τὴν ὁποῖαν
 ἐστάθη τὸ Μεσολόγγι ἡ κολυμπήθρα, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀπόπλενε τὴ ψυχὴ, ποῦ
 εἶχε καταστήσῃ ἡ μεγάλη θυσία εἰς τὴν παραμονὴν αὐτῆς, με τὸν νεκρωμένον
 πολεμιστὴν εἰς τὴ δύναμιν, ἐκατάκραινεν τὴν ἀπαισιαν ἐπτασία, ἡ ὁποῖα θὰ κατασυντρίψῃ
 τὴν ὕψηλὴν του φαντασίαν. Γιὰ τοῦτο, ἐνῶ ἐζύγωνε εἰς τὸν νεογέννητον θρίαμβον καὶ
 προηνώριζε τὸ βαθύτατον μυστήριον τοῦ μέλλοντος, ἐξεσκέπαζε μεγαλοπρεπέστατα τὴ
 γόνιμη προσφορά, ἀφοῦ ἐσταματοῦσε εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον (στ. 46-58), τὸ ὁποῖον ἀρ-
 κοῦσε τὴ στιγμὴ ἐκείνη γιὰ νὰ ταπεινώσῃ τὸν ἀποιορῶπιον, ἀμέτρητον ἐχθρόν. Δὲν
 εἶχεν ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν ὕψηλὴν ἀμόλευτον τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἀπόγινε εἰς τὴν πένθιμην
 ὕψιν, ὅταν παρατήρησε τὴν ἐρήμωσιν, ἡ ὁποῖα ἐβλάστησε παρενθὺς ἀπὸ τὸ τρισάγιον
 (στ. 101-104), ἀφοῦ εἰς τὸν τρόπον ἐξούλιζε γενεὴς γενεῶν εἰς τὸ μαρτύριο, ἐπὶ
 ἀπόσβυσε τὴν ὀρθόπινην ἀδυναμίαν καὶ ἐπιθύμησε τὴ σωτηρίαν εἰς τὴν ἔνωσιν, ἡ
 ὁποῖα ἐτελειώθη ἀκάθεκτη. Ἐχει παραστρατήσῃ εἰς τὴν ἀποσθέσιν, τὴν ὁποῖαν
 ἐσκήληρνε ἡ θλιμμένη ὕψιν, ὥστε νὰ πληροφορήσῃ μάλιστα ἀσπλαγχνῆ τὴν τόση συγ-
 κέντρωσιν εἰς τὴ μοναδικὴν δυστυχίαν, ἡ ὁποῖα προσδιορίζει μονότονη τὴ χορδὴ τῆς
 νέας λυρικῆς. Ἄλλ' ἐνῶ ἀνάδειξε εἰς τὸ ὕψηλῶτατο σημεῖον τὴν ἀπαράβλητην κα-
 τάνυξιν καταρρέει ἀπὸ τὴ βαθύτατη λήθη. Ἐθαύμασα τὴν ἀνιστόρητην συγκίνησιν, ἡ
 ὁποῖα ἀναφαίνεται εἰς ὀλίγα πατήματα, ἀλλ' ἐπερίσσευε περιστασιακὰ ἀνάξια, ταπει-
 νὰ, ἐφῆμερα, τὰ ὁποῖα χανόμενα εἰς ἄλλα ἀνήμερα ἢ ἀβάσταχτα ἔχω ξετάξῃ ἀκα-
 τανόμαστα, ὥστε νὰ ἀπελιζῶμαι. Ἄδικως εἶχαν προλάβῃ, χάρις εἰς τὴν ἀποκλει-
 στικὴν φρόνησιν ἢ κράσιν, ὅτι δὲν ἀνέχονται τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομῆς, γιὰτὶ
 ἐμάκραινεν τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν, ἐνῶ εἶχε ἀδυνατίσῃ τὴν ἐμπνευσιν, ἀφοῦ περικλείεται
 τὸ ὕψηλῶτατο μεγαλεῖον.

Από την έκδοσι της Κερκύρας φαίνεται ότι ο Σολωμός έσημείωσε Ιταλικά πεζά την πρώτη του εμπνευσι εις τόν «Λάμπρον», εις τόν «Κρητικόν», εις τόν Β' και Γ' σχεδιάσμα τών «'Ελευθέρων Πολιορκημένων». Ακόμη έχουμε πέντε Ιταλικά πεζά, (1) προωρισμένα να γίνουν έλληνικά ποιήματα. Από μιὰ προσεχτική μελέτη τών χειρογράφων θά δειχθῆ ἄπ' ὅποιον εὐτυχίῃ νὰ τὴν κάμῃ τί μετασχηματισμὸν ἐλάβαινε ἢ πρώτη αὐτῆ ἔβλη, ὅταν ὁ ποιητὴς ἐβανότου νὰ τὴ στιχουργήσῃ. Βέβαια καὶ εἰς τὰ προμελετημένα ἑλληνικά ποιήματα δὲ θά ἐμαντεύαμε τὸ σύστημά του, ἂν δὲν μᾶς τὸ ἐγνώριζε ὁ Πολυλάς. Γιὰ τὸν «'Υμνον» δὲν ὑπάρχει ὡς τώρα καμία μαρτυρία νὰ τὸν πρωτοσχεδιάσῃ Ιταλικά. Εἰς τὲς παραλλαγὲς τῆς «'Ωδῆς» ὑπάρχει δύο μικρὰ σχεδιάσματα, ἀλλ' ὁ Πολυλάς δὲν σημειώνει, ἂν τὰ μετάφρασε. Ἄν φανῆ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἐξέτασι τών χειρογράφων ἀρκεῖ γιὰ νὰ συμπεράνομε πῶς ὅλη ἢ «'Ωδὴ» ἐπρωτοσχεδιάσθη Ιταλικά, καὶ εἶναι μεγάλος χαμὸς γιὰ τὴν κριτική, ἂν αὐτὸ τὸ πρῶτο σχεδιάσμα ἐχάθηκε. Ἴσως ἦταν ζωντανιώτερο ἀπὸ τοὺς στίχους, τουλάχιστον εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, τὰ ὅποια εἰς τὴν Ἑλληνικὴ μορφή εἶναι τόσον κατώτερα ἀπὸ τ' ἄλλα, εἰς τὰ ὅποια ὁ ποιητὴς ἐμετάφρασε καὶ δὲν ἐπλασε, καὶ τοῦτο, γιὰτις ἕνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ ποιήματος ἦταν νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὲς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐπολεμοῦσαν καὶ δὲν ἐπευαν νὰ διχονοῦν. Ἡ ἀνάγκη νὰ δημοσιευθῆ γλῆγορα τὸ ποίημα δὲ θά τοῦ ἔδωσε καιρὸν νὰ πλάσῃ, ὅπως ἐκατόρθωσε εἰς τὸν «Λάμπρον», εἰς τὸν «Κρητικόν» καὶ εἰς τοὺς «'Ελευθέρους Πολιορκημένους», εἰς τοὺς ὁποίους δὲν εἶχε λόγόν νὰ βιασθῆ. Ἴσως ἡ ἴδια αἰτία συνέργησε εἰς τὴν ἀτέλεια καὶ τοῦ «'Υμνου».

Εἶμαι τῆς ἰδέας, ὅτι μιὰ πολὺ προσεχτικὴ ἔρευνα εἰς τὰ χειρόγραφα θά βγάλῃ εἰς τὸ φῶς πολλὰ, τὰ ὅποια ἢ ἀμέλησαν ἢ καὶ κάποια δὲν ἠθέλησαν νὰ μᾶς εἰποῦν οἱ Κερκυραῖοι ἐκδότες.

X

Σὲ δύο μέρη πρέπει ὅλα τὰ μικρὰ του ποιήματα νὰ διαιρέσομε. Στὰ ἐπιγράμματα καὶ στὰ ἄλλα ἐρωτικά. Τὴν πρώτη γραμμὴ μὲς τὰ ἐπιγράμματα κατέχει ἢ «Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν» (1825). Τὸ ἐπίγραμμα αὐτὸ ἀντιστοιχεῖ μ' ὀλόκληρη ἐποποιία, Σ' αὐτοὺς τοὺς ἔξι στίχους βλέπει κανεὶς τὴ μεγάλη καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, ἀλλὰ καὶ τὴ μεγάλη δόξα τούς. Παρουσιάζεται κανεὶς σὲ μέρος, ὅπου κανεὶς δὲν ὑπάρχει καὶ γιὰ νὰ δώσῃ ὁ ποιητὴς μεγάλη ζωὴ καὶ δόξα στὸ μέρος ἐκεῖνο μᾶς προσωποποιεῖ τὴ Δόξα, ποῦ ἄλλο δὲ συλλογίζεται παρὰ τὰ παλληγάρια τὰ πεσμένα καὶ ἀντὶ αὐτῆ νὰ προσφέρῃ στεφάνι δόξας ἀπὸ τὰ χορτάρια, ποῦ ἔμειναν στὴν ἔρημη γῆ, μαζεύει καὶ πλέχει στεφάνι, ὅχι νὰ τὸ φορέσῃ ἄλλος, ἀλλὰ μόνη αὐτῆ. Ἐδῶ εἶναι ἡ ἰδέα ποῦ τὸ κάμει ἀθάνατο. Ὅπως στὴ Φύσι, ὅμοια καὶ στὴν Τέχνη, ποῦ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἰδανικευμένο ξανάπλασμα, σταίνοντας τὴν πρώτη στὴν ἀλήθεια τῆς, ἢ ἀντίθεσι εἶναι γεννήτρα τῆς Ζωῆς, Ὁμορφιάς καὶ Ἀλήθειας.

Σ' αὐτὸ τὸ τεράστιο ἐπίγραμμα δὲν εἶναι λέξι, ποῦ νὰ μὴν εἶναι μεστὴ ἀπὸ νόημα. Εἶναι συγκεντρωμένη σ' αὐτοὺς τοὺς ἔξι στίχους ὅχι μονάχα ἢ ἱστορία τῶν Ψαρῶν, ἀλλ' ὅλη ἢ Ἑλληνικὴ ἱστορία. Ὁ ἐχθρὸς, φοβερὸς σὰν τὴν Κόλασι, ἐκατάκαψε, ἐκαταμαύρισε καὶ τὲς πέτρες, ἔρημη ἢ γῆ ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ χορτάρια, σιγὴ μαύρου θανάτου, ἀλλ' ἀπὸ τὸ θάνατο βγαίνει ἢ Ζωὴ, ἢ Δόξα καὶ τ' ἀπομεινάρια τῆς καταστροφῆς εἶναι τὸ στεφάνι τῆς. Τὸ κακὸ ὑπάρχει στὸν κόσμον γιὰ νὰ βασιλέψῃ τὸ πνεῦμα καὶ ὅσο φοβερότερο εἶναι τὸ κακὸ, τόσο μεγαλύτερος εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ πνεύματος. Σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα συγκεφα-

1) ἔκδ. Κερκύρας σελ. 390-397

λαιώνεται ἢ ἀληθινὴ ἐξήγησι τοῦ Κόσμου, δηλ. ἢ ἀληθινὴ Φιλοσοφία καὶ ἢ ἀληθινὴ ποίησι. Τὸ ἐπίγραμμα ξαναφαίνεται στὸν περίφημον στίχον

Δόξα'χει ἢ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι (1).

Καὶ τόσοι στίχοι τοῦ Σολωμοῦ εἶναι ζωντανὰ ἐπιγράμματα!

Πιστεύω πῶς σὲ τοῦτο ὁ Σολωμὸς δὲν ἔχει νὰ φοβηθῆ τὴ σύγκρισι μὲ κανένα ἀρχαῖον, μάλιστα στὰ ὕστερινά του ποιήματα.

Δεύτερο ἔρχεται ἢ Φραγκίσκα Φραῖξερ (1849). Ἐδῶ ὁ ποιητὴς δὲν ἐννοεῖ νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του παρὰ θέλει γὰ παραστήσῃ ἓναν ἄλλον ἄγγελον, ἓναν ἄθωον ἐμπνευσμένον (μικρὸς προφήτης), ποῦ ἀντικρύζει τὸν ἀγγελικὸν κόσμον τῆς Φραῖξερ. Ἡ Φραῖξερ εἶναι ὅλος διόλου ἰδέα, πλάσμα ἰδανικόν, ποῦ δὲν ἔχει ἀπὸ τὸν πραγματικὸν κόσμον τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ὄνομα. Ἡ ποιητικὴ διάθεσι τοῦ Σολωμοῦ ὡς πρὸς τοῦτο, μοιάζει πολὺ, μὴ φαίνεται, μὲ τοῦ Σίλλερ. Αὐτὸ συμβαίνει πρὸ πάντων στὴν ὕστερη ποιητικὴ φάσι τοῦ Σολωμοῦ. Πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἐγκελ, στὲς αἰσθητικὰς μελέτες τοῦ Σίλλερ, πρέπει νὰ ζητηθῆ τὸ κλειδί, ποῦ ἀνοίγει τὴν πόρτα στὴν ἐξηγησὴ τῶν ποιημάτων του ἀπὸ τὸ 1844 ὡς τὸν θάνατό του.

Τὸ «Κοιμητήρι», τὸ «ἄνειρο», (2) εἶναι χαριέστατα, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μικρὰ τοῦ Σολωμοῦ, ποῦ ἔχουν ὅλα κάτι ποῦ σὲ κάμουν νὰ αἰσθάνεσαι τὸ γεννημένον ποιητῆ. (3)

Ἡ «'Ωδὴ στὴ Σελίγη» μᾶς θυμίζει ἀμέσως τὴ μεγάλην ἐπιρροὴ ποῦ ἔλαβε στὴν ἐποχὴ του ὁ Ὅσσιαν τοῦ Μακφερσόν. Ἀπ' ἐκεῖ φαίνεται τὸ ἐμμανεῖσθηκε.

Τῆς «Σκιᾶς τοῦ Ὀμήρου» εἶναι καλὲς μόνον οἱ δύο στροφές.

Ἡ «'Ωδὴ στὴ Μοναχί» εἶναι ὠραιότατο ποίημα. Ἐπὶ τὸ ἐφεύρημα τῶν ἀγγέλων τὸ ποίημα γίνεται θαυμαστὰ περιεχτικὸν καὶ οἱ μετάβασες γίνονται λυρικώτατα χωρὶς νὰ φαίνεται καμία βία. Ἡ οὐσία τῆς ἔδῃς εἶναι ὁ οὐράνιος κόσμος ποῦ τάξει ἢ θρησκεία παραστημένος μὲ τὴν ἀντίθεσι πρὸς τὰ γήινα, ποῦ ἢ κόρη παραιτήσε μ' ὅλη τῆς τὴν ψυχῆ. Ἡ ἀντίθεσι παρασταίνεται στὲς στροφές 3, 4, 5, 6, 7. Οἱ χλωμάδες τῆς ὄψις, τὰ ρόδα' ὀρεσάλη ἀπὸ μητέρα καὶ πατέρα, πατέρας ὁ Θεὸς ἀνεμοζάλη τοῦ κόσμου, κάλλη τῆς Παράδεισος ἄρματα καὶ σφαγὲς, Χριστὸς στὰ ὄνειρα τὰ ἔδῳ εὐτυχία καὶ θρίαμβος ἐκεῖ νὰ συμφορά! Ὁ κόσμος ἐρωτεύθηκε στὰ μάτια τῆς, αὐτῆ τὰ γίγρισε κατὰ τὸν οὐρανόν. Ἡ στροφή 8 καὶ μάλιστα οἱ δύο πρῶτοι στίχοι τῆς ἠμποροῦν νὰ δειχτοῦν ὡς παράδειγμα ὕψους τῆς ποιητικῆς γλῶσσας μὲ ἀρχαῖες ἐκφράσεις κατάλληλα διαλεγμένες.

Ἐψηλὴ καὶ μυστηριώδης ἢ εἰκόνα τῆς Πλάσις μὲ τὸ «ὁ πλάστης ὀλομόναχος ἀγροίκας μὲ χαρά». Σ' αὐτὲς τὲς στροφές (8, 9) ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ λιγώζωτος, δυστυχισμένος· ὅμως στὲς δύο ὕστερες μᾶς παρουσιάζεται σὲ θρίαμβον καὶ λέγει ὠραῖα ὁ Πολυλάς, ὅτι αὐτὲς ἐξηγοῦν, δηλ. συμπληρώνουν, μὲ τὴν ὑψηλὴν ἀντίθεσι τῆς 8 καὶ 9. Ἡ 10 στροφή εἶναι θλιβερὴ καὶ χρησιμεύει γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἀντίθεσι τῆς 11 καὶ 12, ποῦ εἶναι, ἐκφράζει ὠραῖο νόημα πλαστικώτατα. Οἱ δύο ὕστερες μὴ φαίνονται ὑψηλότετες γεμάτες ζωή.

1) Γ' σχεδιάσμα τῶν «'Ελευθέρων Πολιορκημένων». σελ. 265

2) Ὁ Πολυλάς δὲν ἔθεωροῦσε γνήσιες τὲς στροφές, ποῦ ἐπρόσθεσε, ἂν δὲ σφαλῶ, ὁ Δὲ Βιάξης στὴν ἐκδοσί του.

3) Στὸν «Πόθος» καὶ στὴν «'Ανθοῦλα» δὲν τὸ αἰσθάνεσαι. Ὁ «Πόθος» δὲν εἶναι τοῦ Σολωμοῦ, ἀλλὰ, καθὼς μ' ἐβεβαίωσαν πολλοὶ πατριῶτες του, τοῦ Α. Καψοκέφαλου, ποῦ ἐμμήθηκε τὸν ποιητῆ καὶ τὸ ἐπαρουσίασε ὡς ἀνέκδοτο τοῦ πρώτου.

‘Ο Πολυλάς λέει: «έβγῆκε ἀπὸ τῆ δίσκολη θέσι κτλ.» (1) καὶ ἔννοεῖ τὴν πλαστικότητα, ποῦ καταφέρνει τὸ μυστηριώδες τῶν θρησκευτικῶν νοημάτων στὴ σφαῖρα τοῦ πλαστικοῦ ὀραίου καὶ τοῦ ποιητικοῦ ὕψους.

Βλέπουμε καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ἀνάλογες μὲ τὰ νοήματα σ’ ὅλες τὲς στροφές, ποῦ μὲ χάρι, ποῦ μὲ ὑψηλὴν ἔκφρασι, ζῶηρά καὶ γοργά καὶ θερμὰ παρασταίνεται.

‘Ο Σολωμὸς εἶναι ἐδῶ καθαρὸ ρωμαντικός καὶ Μαντζονιανός.

Καὶ ὁ Μαντζόνης αὐτὸ κάμει· παρασταίνει πλαστικὰ τὰ θρησκευτικὰ νοήματα, κάμει τὴ θρησκεία ποίησι δηλ. πλαστικῶς ὀραία. Γιὰ τὴν ἐποχὴ, ποῦ ἔγινε ἡ ‘Ωδὴ πιστεύω, ποῦ ἐσυναπαντοῦσε τὴ συνείδησι ὅλου τοῦ κόσμου.

Σήμερα ἡδιάθεσι εἶναι ἄλλη, ἀντιδραστικὴ σ’ ἐκείνη. Γιὰ νὰ κρίνουμε ὁμοῦς τὸ Σολωμὸ, τὸ Μαντζόνη καὶ ἄλλους ὁμοίους τῶν, πρέπει νὰ γδυθῶμε ἐντελῶς τὴ σημερινὴ διάθεσι. Δὲ μοῦ φαίνεται νὰ κάμη τοῦτο παρὰ ὡς ἓνα σημεῖο ὁ De Sanctis ποῦ εἶναι φανατικός ρεαλιστής. Πολὺ λιγώτερο τὸ κάμει ὁ Καρδούτσης, ποῦ σταίνεται σὲ θεοὶ πολεμικὴ καὶ ἀντιδραστικὴ ὡς πρὸς τὸ Μαντζόνη. ‘Ο Τυπάλδος ἔλεγε, ὅτι ὅταν ἔδειξαν τοῦ Καρδούτση τὸ ‘Όραμα τοῦ Λάμπρου, μεταφρασμένο περὶ ἀπὸ τὸ Regaldi, ἂν δὲ σφάλω, εἶπε ὅτι εἶναι ἀνοησίες! Τοῦ πείραζε τὰ νεῦρα ὁ ρωμαντισμὸς δηλ. ἡ χριστιανικὴ ποίησι.

Οἱ «Νεκρικὲς ‘Ωδὲς» εἶναι στιχορρηγμένες κατὰ τὸ σύστημα τῆς ‘Ιταλικῆς Ρωμαντικῆς Σχολῆς, πολὺς ἀξίας ὁμοῦς δὲν εἶναι. Τὰ ἄλλα ὀχτάστιχα, ποῦ κλείνουν αὐτὴ τὴ μικρὴ σειρά εἶναι πολὺ καλά, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦμε, ἂν καὶ ἔχουν μεγάλα ὄλικά νὰ τὰ ταξινομήσουμε.

XI

‘Η «Φαρμακωμένη» εἶναι λυρικότατη ὁπλογοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς. Μ’ αὐτὴν ὁ ποιητὴς δὲν ψάλλει τὰ κάλλη μιᾶς κόρης, ἀλλὰ σηκώνεται, σάν ἱεροφάντης, γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ μία τιμὴ συκοφαντημένη, μία κόρη ποῦ πεθαίνει ὄχι γιὰ νὰ κρύψῃ μίαν ἀτιμία, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγῃ, γιατί ὁ ‘Ιταλὸς μουσικός, ποῦ αὐτὴ ἀγαποῦσε, ἦταν παντρεμένος χωρὶς αὐτὴ νὰ τὸ ξέρῃ. ‘Ηταν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τοὺς πρώτους στίχους, φίλη (2) τοῦ Σολωμοῦ ποῦ τὸν ἐθαύμαζε κ’ ἔψαλλε τὰ ποιήματα του καὶ γι αὐτὴν ἦταν προωρισμένο τὸ τελειώτερο λυρικό ποίημα τῆς ἐποχῆς του, ποῦ γενεὲς ἔψαλλαν καὶ γενεὲς ἀκόμη θὰ ψάλλουν.

1) ἔκδ. Κερκίρας. Προλεγόμενα, κεφ. IX. σελ. κθ’

2) Γιὰ τὴ Ζακυνθινὴ κόρη (Μαρία Παπαγεωργιοπούλου) ποῦ ἐφαρμακώθηκε. ‘Ο Κ. Παλαμᾶς (ἔκδ. Μαρασλή, σελ. ψ. γρ. 10) φαίνεται ν’ ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὴ σχέση ἀγνῆς φιλίας, ποῦ λέει ὁ Πολυλάς, ποῦ εἶχε μ’ αὐτὴ. ‘Εγὼ δὲν ἀμφιβάλλω διόλου. ‘Ερωτικὸ προσωπικὸ δὲ μαρτυρεῖται τίποτε γιὰ τὸ Σολωμὸ. ‘Ενα μόνον γνωρίζω, ποῦ μοῦ τὸ εἶπε ὁ Καλοσγοῖρος ὅτι τὸ ἰταλικὸ πεζὸ «La donna velata» (σ. 322-325 ἔκδ. Μαρασλή), ποῦ εἶναι ὀραϊότατο, ἀφιερώνεται σὲ μίαν Κυρία Κερκυραῖα, (α) πρόσωπο ἀξιώτατο τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴ μεγάλη τῆς μόρφωσι καὶ τ’ ἄλλα πλουσιοπάροχα χαρίσματα. ‘Ο Σολωμὸς τὴν ἀγάπησε πλατωνικά καὶ γράφει τὸ πεζὸ τοῦτο ποίημα, ὕστερ’ ἀπὸ τὸ θάνατό της.

(α) ‘Ο φίλος Σπ. Δὲ Βιάξης ὁμοῦς ἀναφέρει ρητῶς («Παναθήναια», ἔτος Β’. τεῦχος 40 σ. 9) ὅτι νέος ἀκόμη ὁ Σολωμὸς ἔλαβε σχέσι μὲ κάποιον κοντέσσα Ζακυνθινὴ καὶ ὅτι ἔλαβε καὶ καρπὸν τοῦ ἔρωτος μιὰ κόρη τῆς ὁποίας τὸ παιδὶ ζῆ ἀκόμη στὴ Ζάκυνθο.

Βλέπουμε τὴν ἀγνότητα τῆς φιλίας; νὰ κινή τὴν ψυχὴ σὲ σπαραχτικὸ ἔλεγο τρομερῆς ἀγανάχτησις, ποῦ πλημμυρεῖ σὲ πραότητα, καὶ μόνον ἀντικίβουν σάν ἀναστεναγμοὶ οἱ γλυκύτατοι τόνοι τῆς ὀραίας ἀποστροφῆς. Καὶ πλημμυρεῖ τὴν ψυχὴ σὲ νοσταλγία ἢ ὀραία ἐνθύμησι ἀγαπημένων ὑπάρξεων, ποῦ κλείνουν μ’ ὅλη τὴν ἀπαλότητα τοῦ στίχου ὅλα τὰ μῦρα μιᾶς ἀπέραντης κλωσῶνης, ποῦ τρομερότερη ζωγραφίζεται στὴ φλογερὴν εἰκόνα τῆς τρομερῆς ἀποδοκιμασίας, ὅπου μὲ λυρικὴ εὐκολοκίνητη μεγαλοπρέπεια παρουσιάζεται στὸ Θεῖο Κριτήριον σεμνὴ καὶ στοχαστικὴ, ἀλλὰ καὶ νικήτρια.

Καὶ ὀραία ἐξηγεῖ τὴν ἰδέα τούτη ἡ «Φαρμακωμένη στὸν ‘Αδην», ὅπου μερικώτερα ἀναλύεται ἡ χαρακτηριστικὴ εὐδαιμονία στὸ γενικώτερο σύμβολο τῆς ‘Αληθινῆς Φιλοσοφίας μὲ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ ἠθικοῦ ἀντισταθμίσματος. Καὶ ἀληθινὸς θρίαμβος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ προθυμία μὲ τὴν ὁποία ὁ κόσμος τότε ἔτρεξε στὸν τάφο της καὶ ἔρρανε πλουσιοπάροχα μὲ σπάνια ἄνθη, (1) ὅπου καθαρότερα προβάλλει ἡ ἠθικὴ ἀγνότητα τοῦ λαοῦ μας, ὀδηγημένη ἀπὸ τὸ ἄξιο παράδειγμα τοῦ ποιητῆ, σημαντικὸ στοιχεῖο μιᾶς ἐξευγενισμένης καὶ προηγμένης κατάστασις.

XII

‘Ενα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἔργα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ «ὁ Λάμπρος» πρὶν ἀπὸ τὸν «‘Υμνος» ὁ ποιητὴς εἶχεν ἀρχίσῃ τὸ «Λάμπρος» καὶ τὰ δυὸ ἀποσπάσματα του, τὴν «Τρελλὴ Μάννα» καὶ τὰ «Δύο ἀδέλφια» εἶχε γράψῃ ἓνα χρόνον πρὶν γράψῃ τὸν «‘Υμνος», καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Στράνη στὸ Φόσκολο. Σ’ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ φαίνεται μιὰ διάθεσι νὰ πλέξῃ τὰ ποιητικὰ του πλάσματα μὲ πραγματικὰ συμβάντα γι’ αὐτὸ μοῦ φαίνεται πῶς βρίσκεται κάτι πραγματικὸ στὸ «Λάμπρος». (2)

‘Ο «Λάμπρος» δὲ βυρωνίζει. ‘Εσφαλμένα μᾶς τὸ διατυπώνει ὁ Παλαμᾶς. ‘Ο Σολωμὸς δὲ μοῦ φαίνεται νὰ ἔχῃ καμὴν ὁμοιότητα μὲ τὸν Μπαίρον. Τουλάχιστον ἡ ἀντίθεσι τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ «Λάμπρου», μόνον ἐπιχείρημα δὲν ἀρκεῖ νὰ τὸ δείξῃ, γιατί τῆς πρώτης δὲν ἔχουμε τὴν παράστασι οὔτε σ’ ἓνα στίχο, καὶ δὲ γνωρίζουμε πῶς ἐννοοῦσε νὰ τὰ καταφέρῃ. ‘Ο Σολωμὸς, καθὼς μαρτυροῦν φίλοι, του, ἦταν μοναδικὸς νὰ βλέπῃ μὲ τὰ μερύτερα χρώματα τὸ πραγματικὸ κακό, ὅσες φορὲς τοῦ παρουσιάζονταν ξέσκεπο. Τὸ ἰδανίκευε κ’ ἐκεῖνο, τὸ ἔβαζε-στὴν ἀλήθεια του, ὅπως κάμει ὁ Δάντης στὴν Κόλασι καὶ ὅπως ἔκαμε καὶ αὐτὸς στὸ «Λάμπρος» του, στὴ ζοφερὴν εἰκόνα του, στὴ γλυκιὰ καὶ οὐρανικὴ τῆς κακομοιριασμένης Μαρίας. Πόση ζωὴ στὸ πρόσωπο τῆς Μαρίας, ποῦ ἀπελπισμένη ἀπὸ τούτον τὸν κόσμον, ποῦ δίχως κανένα φταίξιμο τὴν ἔτριξε στὸ βάθος τῆς δυστυχίας, στρέφεται στὰ οὐράνια, εἶτα, νὰ μεσιτέψουν στὸ Θεὸ τῆς ‘Αγάπης νὰ τὴν ἐλεηθῇ! Ποῦ εἶναι ἐδῶ ὁ βυρωνισμὸς; ‘Εδῶ φαίνεται ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν ἔκαμε ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ὅπως τὴ θέλει ἡ χριστιανικὴ συνείδησι τοῦ λαοῦ μας. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ «Λάμπρος». Δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμε στὸ Μπαίρον τὸ κλειδί, ἀφοῦ σ’ αὐτὰ τὰ πρόσωπα δὲν εἶναι τὸ ἄτομον τοῦ ποιητῆ, ἀλλὰ ὁ ἀνθρώπος. ‘Ας τὸ ζητοῦμε

1) Τὴν πληροφορία αὐτὴ μοῦ τὴν ἐβεβαίωσε καὶ ὁ φίλος Α. Ν. Βερούκιος, Διευθυντὴς τοῦ «Πατριώτη».

2) Μαρτυρεῖ καὶ αὐτό, ὅπως ἡ «Φαρμακωμένη», ἢ «Γυνεῖκα τῆς Ζάκυνθος» καὶ τὸ «‘Ονειρο» ἴσως καὶ ἄλλα, τὴν τότε διάθεσι τοῦ νὰ δένη τὰ ποιητικὰ του πλάσματα μὲ πραγματικὰ συμβάντα, καὶ ὀδηγημένος καθεὶς ἀπὸ τοῦτο ἤμποροῦσε νὰ φεληθῇ γιὰ νὰ συνάξῃ καὶ βιογραφικὰ ἴσως σπουδαία.

καλύτερα στο Δάντη, στο Σαίξπηρ στο Μαντζόνι. Ο Σολωμός όμως είναι αξιότερος να καθίση κοντά τους ίσα ίσα, γιατί δεν είναι υποκειμενικός, όπως εκείνος. Άλλα και ο Μπαίρον δεν είναι μικρός. Δέ βυρωνίζει ο Σολωμός, γιατί ο «Λάμπρος» του είναι κακοήθης και μαζί μεγαλόψυχος. Μήπως ο Ίάγος του Σαίξπηρ, αυτός ο κακουργώτατος των κακούργων δεν ήταν γενναίος στρατιώτης; Ήταν, και περήφανος ακόμη κ' εκδικητικός, και σοφά έστοχάσθηκε ο Σαίξπηρ να του δώσει αυτά τα προσόντα, ειδημή δέ θα ήμπορούσε κανείς να τον υποφέρει από την αρχή ως το τέλος της τρομερής τραγωδίας, όπως δεν υποφέρουμε το Φραγκίσκο του Σίλλερ, και για τον ίδιο λόγο ο Σολωμός ήθελε να ιδούμε στο Λάμπρο τον άνθρωπο, που μ' όλα τα κρίματά του, έχει όμως ζωντανή τη συνείδηση κι όχι το τέρας, που δεν έχει κανέναν τόπο στην ποίηση.

Με διαπεραστική μελαγχολία μās οδηγεί στο φοιχτό ανόμημα ύστερ' από μιιά ύψηλην υπόμνηση της Θείας Δίκης (άπόσπ. I), ανώτερης κι από την έξοχη ιταλική παρομοίωσι «ο Θεός εκείνος, που άκούει το βουβό βογγυτό του ζουφιού, που πατημένο πεθαίνει», και της κοσμικής ματαιότητας (II) άχώριστης από την ύλικώτερη παράστασι του Άπειρου Όντος. Άλλ' ή τύφι κινεί την πονεμένη ψυχή σε θρηνητικά όρόματα και χύνει άπελπιστική άδημονία στο άμετρητο παραδείρι στο βάθος της άμαρτίας και που το ιδανικό της συμπλήρωμα περιστρέφεται από μιιά πραγματική όψι άπ' όπου αναβρύζει ή άληθεια του πάθους. Και ή εικονική τούτη παράστασι ανεβαίνει σε ύψος άθώρητο από τα φυσικά παθήματα, που έξηγοϋν τη μεταβατική διάθεσι στο βοηθητικό μέρος του ένθουσιασμένου μάρτυρα (X), άπ' όπου θα μās γκεμίσση ή βία, ο όλεθρος, ή φυσική τέλος κατάστασι ('Εκδ. Μαρασλή σελ. 110). Τα άποσπάσματα ΧΙΠ, XV XVI, XVII εικονίζουν με δύναμι το ξεσκέπασμα του ήθικου παραπτώματος του Λάμπρου, που τον σπρώχνει στο στάδιο της μετανοίας, όπου θα λάβη το πλήρωμα, άφου πληθήνουν τα μαρτύρια. Άλλα μαζί για να ξαναστυλωθ ή ταγαμένη άρμονία ή κόρη, όργανο τυφλό της Θείας Δίκης, βυθίζεται κ' έτσι συνεργεί στο μαρτύριο του έσατερικού λόγου, που κορυφώνει την προβληματική θέσι της όλης τραγωδίας και εικονίζει εύλογο και όριό το φοβερό και άπειρο βασανιστήριο. Η μορφή των «Δύο άδελφιών» είναι πεζοποιημένη και μόνον έδω κ' εκεί προβάλλει γιγάντια σεμνή και άγνή ή άθωότητα της παιδικής ήλικίας. Η τραγουδιστή όμας άρμονία της «Τρελλής μάννας» άρμονίζει με τη σκοτεινή και άπρόσωπη δύναμι του όλου, όπου το βαθύ αίσθημα της άδυναμίας αναλύεται στη φλογερή άγάπη της προδομένης μητέρας κι όπου πολλές στροφές ήμπορεί να θεωρηθοϋν ως τελειότερο ξαναύφασμα της ιδέας του γ άποσπάσματος. Άλλα σιμώνει τέλος ή φοβερή στιγμή του τρομερού μαρτυρίου του Λάμπρου! Η κινήμενη φαντασία παλεύει πιά με τους ίσκιους που σε κάθε κίνημα δημιουργεί κ' ένω ζητεί να τον ρίξη στές άγκάλες της Θείας Εϋσπλαχνίας αναβρύζει στο βάρος της κοσμικής ενεργείας ο λόγος, που ή μανία θα πάψη στο τελειοτικό άραξοβόλι όλων. Κ' έτσι ο διανοητικός όλεθρος στροβιλίζει και τη δυστυχιμένη Μαρία στο ρεύμα της γενικής καταστροφής, όπου ή Νέμεσι περιβάλλει την επικράτεια της με την ήμερη καθολική επιστροφή XX XI. Στους δύο τούτους αντίθετους χαρακτήρες στέκει το γενικό κίνητρο. Εκείνη άγαθή και σεμνή, όλη αίσθημα κινεί τη συμπάθεια, το έλεος. Εκείνος άνδρεϊος κ' εκδικητικός, αλλά και περήφανος, σωρεύει φόβο και τρόμο. Άλλ' ή φαινομενική τούτη αντίφασι αντίφεγγίζεται σε ώραιες αντίθεσες κατασταίνοντας τούτη πραγματική (XXI στρ. 3, XXII), άναποκρίνεται πάλι σε μεγαλότολμη αντίθεσικαι ή ώραία στροφή του όνειρου.

Συχοφέγγει ή άστραπή, σχίζει το σκότος
και της βροντής πολυβουίζει ο κρότος,

με τη γλυκύτατη ποίησι της έσπερινής προσευχής, που άποτελεί την αίσθητική προετοιμασία της ενεργητικής μετανοίας.

Και προβαίνει ή Μαρία λίγη να πάρη
δροσιά στα σωθικά τα μαραμένα,

ένω συμπληρωματικός διάκοσμος του πρώτου έξαρτήματος δύναται να θεωρηθ ή πελώρια και καταπληχτική της ύλικής απόλαψις παραφορά, όπου περιέχεται όλη ή ουσία της θεωρίας του Προμηθέα.

Ο ούρανός άλληλούϊα ήχολογεί
κατά τη γή έρωτεμένος κλίνει,

που άποτελεί το δορυφόρο του κοσμικού αετώματος της προεισαγωγής, που διαγράφει την άκτινοβολία του θεάματος.

Ταράζουν τέλος τα σπλάχνα ή άγανάχτησι κι ο φλογερός ένθουσιασμός του καταπατημένου, ένω ή ένδόμυχη ύπερηφάνεια άναλαβαίνει το κρότος της, πνίγοντας την άδημονία και συντριβή που συδαιλίζει την άντοχή κατά της κακοηθείας, ώστε να μετασχευάξει το προσχεδιάσμα της ψυχολογικής διεγέρτηκής έρευνας, που ύπονομείει τές ένστικτικές τάσες, την πίστη της Έκκλησίας και την άλληλουχία των καχετικών άπικονισμάτων και διεκδικεί την εϋθύνη ένω προσφέρεται θεμέλιο με νευρικήν άνησυχία, προμήνυμα του διανοητικού του όλέθρου.

Άντρας (κ' ή μοίρα ό,τι κι αν θέλη ως γράφη)
του έαυτού του είναι θεός, και δείχνει
στην άκρη δυστυχία μες την ψυχή μου
κάθου κρυμένη άπελπισία και κόϊμου.

Άλλά πλήτει τα άταχτα έπαναστατικά στοιχεία ή έγγιχτικώτατη και μικρόψυχη δεσποτεία, που διαχειρίζεται με κακεντρέχεια τα εισοδήματα, ένω έκμεταλλεύεται την άχαλίνωτη όδύνη του κακουργήματος. Τα νόθα τέκνα που ανυψώνονται από τα καταχθόνια κυνηγοϋν τον πατέρα τους, από τον όποιο διακονείουν το φίλι της Άγάπης, άνακεφαλαιώνουν τη σταδιοδρομία των ύλικών έπιθυμιών, ένω άντιμετωπίζουν τη βιωτική άφορία, που ή περιοχή της δικαιοδοσίας της διεγείρει την περιπέτεια των περισπασμών και προανάκρουσμα του πανικού πρέπει να θεωρηθ ή ο ύπαινιγμός της μεσιτείας, της μεταμελείας. Και ή παραπομπή του προβλήματος άντιμετωπίζει την ανυπομονησία του θεατή, ώστε ή άμχανία των έπικουριών να προβάλλη στην προκαταρχτική άμεριμνησία της συνδιαλλαγής ένω ένώνει τα θύματα ο οίκτρος θάνατος. Ο ένθουσιασμός των συναδέλφων από τη ρυθμική διαδοχή της έπεξεργασίας του παθήματος δέ μετριάζεται από τη συγκεχυμένη ιδέα του αυτοσχεδιάσματος, που ύπονομείει τα προχώματα, ώστε ο περιηγητής ν' άποτραβιέται με κατήφεια και συστολή. Έξοχος όμως άναγνωρίζεται ο ποιητής, ότι κατώρθωσε παρ' όλη τη δυσχέρεια των άντιπάλων αιτιολογιών, να εικονίσση με πολλήν όξυδέρκεια γόνιμο το φαινόμενο των έπιδρομών, που ή περιπάθεια άποκαλύπτει για να περιγράψη σημαντικώτερο το άπόλυτο κϋρος στο θέλημα του θεού και των νόμων του.

Η γλώσσα, όσο κι ο στίχος έχει μεγαλύτερη έπιμέλεια και προσπάθειαν ένω ο νεωτεριστής διαλαλεί με την πραγματικήν έμπειρία της προσταγής την ύ-

πεκφυγή, ενώ διετύπωνε την κοινοτοπία των μωροπιστών συντηρητικῶν πρωτοσκόλων, ποῦ ἡ μαιοδοξία των εἶχε πηδήσει τὰ σύνορα τῆς ὀρθοφροσύνης, τόσον τοῦ Σούτσου, ὅσον καὶ τοῦ Βαλαωρίτη. Ἄλλ' ὡς ἀντίδικος δὲν ἔχω παρὰ νὰ ψέξω τὸν ποιητὴ, ὅτι μὲ πείσμα καὶ παραφορὰ κατεδίκαζε τοῦτον μὲ τὴν ἐκμυστήρευσιν νυσταλέου ἀσκητῆ «νὰ μείνῃ πάντα ἀπόσπασμα.»

XIII

Καὶ τελειώνει ἡ σειρά αὐτῆ μετὰ τὸν «Κρητικὸ» καὶ τὰ δύο πρῶτα σχεδιάσματα τῶν «Ἐλευθέρων πολιορκημένων». Ἡ οὐσία τῶν δύο τούτων κατασταλάζει στὸ τρίτο σχεδιάσμα, ὅπου ὁ πατριωτισμὸς μὲ τὰ ποικίλα ἐφευρήματα βρίσκειται σ' ἀληθινὸ θρίαμβο. Παρουσιάζεται ἡ Φύσι μ' ὅλη τῆς τῆ μαγεία καὶ χάρι ὄχι πιά σὰ μάννα σπλαχνική, ἀλλὰ σὰ γόησσα ποῦ γυρεύει νὰ ἔχουν τυφλὴ ἀφοσίωσι σ' αὐτῆ. Ἄλλ' ἀναβρῦζει ἡ ὑψηλὴ συναίσθησι στὸ στήθος ἑνὸς Ἀγδρείου ποῦ ζητεῖ μετὰ τὴν πεινασμένη κλαγγὴ νὰ λύσῃ τὰ μάγια ποῦ ἔστησε ἡ δολερὴ Φύσι μετὰ τὰ ἄπειρα κάλλη τῆς, ποῦ καλοῦν τοὺς πολιορκημένους νὰ σβύσουν τὸ πλήθος τῶν ὑλικῶν ἐπιθυμιῶν στὴ θριαμβευτικὴ γονιμότητα τῆς Φύσεως, ποῦ ἀνυπομονεῖ ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἄπειρης δύναμις τοῦ ἐχθροῦ ποῦ ἐμψυχώνει τὰ νοητὰ ζωογόνα στοιχεῖα, ἐνῶ ποδοπατεῖ ἡ κοσμικὴ παντοδυναμία τὸν ἔρρημον τόπον. Ἄλλ' ὅσο πολιορκοῦν τὰ δυστηχίματα καὶ οἱ περισπασμοὶ τοὺς Ἕλληνας τόσον ὑποκινεῖ τὴν ψυχὴ των ν' ἀκολουθήσουν τὸν ἀποτελειωμένον πόλεμο, ποῦ τοὺς ἀποδείχνει καθὼς λέγει καὶ ὁ ποιητὴς, Μάρτυρες. Καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου τεράστιο περιεχόμενο, περιέχεται στὴ δραματικὴ ὄψη τοῦ ὄλου, ποῦ θυσιάζει τὸν πόνο καὶ τὴν ἀπέχθεια τοῦ ἀτόμου, κ' ἐνῶ παλεύουν τ' ἀντίθετα τοῦτα στοιχεῖα στὸ βάθος τῶν ψυχῶν τῶν ἡρώων, θαμποφαίνετε τὸ ὕψος τῆς θυσίας, ποῦ συγκλίνει τὸν ἀπόλυτο λόγο καὶ ταπεινώνει τὴν κοσμικὴ βία. Ἄλλὰ τὴν ἀπέχθεια καὶ τὴν καταστρεπτικὴ ἐνέργεια περιορίζει ἡ ἰσόμερη γαλήνη, ποῦ δίνει ἡ πλήρωσι τῶν ὑποκειμενικῶν πόθων, συμπληρώνει τὴν ὅλην εἰκόνα, ποῦ ἡ μεταβατικὴ προετοιμασία τοῦ 11 ἀποσπάσματος, ποῦ τοὺς ἀνυψώνει στὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια, στὴν ἄπειρη εὐχαριστία, στὸν πόθο τῆς θυσίας, σφιχτοδένεται μετὰ τὰ ἄποσπασματα (13 61) ὅπου παρασταίνονται σεμνὰ καὶ γαλήνια ὅλοι οἱ βαθμοὶ τοῦ πάθους, σπάνιο συγκέρασμα λυρικοῦ ἀναβρασμοῦ καὶ ἐπικοῦ μεγαλείου.

Στὰ λίγα σωζόμενα ἀποσπάσματα τοῦ «Κρητικοῦ» θαυμάζουμε τὴν ἄμετρη γλυκότητα στὸ θεῖον ὄραμα, ποῦ ἀντικόβεται ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν συναισθημάτων τὴν πλημμύρα, ποῦ ἡ πνευματικὴ ἐνεργητικότης τῆς αἰθέρας προσφορᾶς δὲν παραστρατεῖ ἀπὸ τὸν πειρασμὸ τῶν γήινων παθῶν, ὅστε στὸ θλιβερὸ παραδείρι ν' ἀνανοοῖται τὴν οὐράνια μακαριότητα ποῦ θὰ πολιορκήσῃ τὴν ἀπέραντη περιοχὴ ἐνῶ σεμνὴ καὶ ἀγνή εἰκονίζεται ἡ Ἐλευθερία μετὰ ἀνιστόρητην ἀναγάλλιασι στὸ συμπαθητικὸν ὁμοίωμα τῆς παθητικώτατης κόρης, νὰ νὰ κινή τὴ συμπάθεια, ποῦ πιστὴ ἀνασηκώνεται στὴ σφαῖρα τοῦ ὑψηλοῦ ιδανισμοῦ ἀγνιστικὸ ξαναστύλωμα τοῦ σχετικοῦ μαρτυρίου. Καὶ αἰσθανόμεσθε τὴν ἐπιρροὴ τοῦ Σίλλερ στὴν ὀλοκληρωτικὴ μορφὴ τοῦ στοχασμοῦ, στὴν αὐλότερη παράστασι τῆς ιδέας, ποῦ ἀπὸς ἐρμηνεύεται οὐσιαστικὴ στὴν ἰδιόγραφη σημείωσι (Ἐκδ. Μαρσολῆ, σ. 162,4) ὅπου κέντρο καὶ παραστάτης ξανάγει ἡ ἡμερωμένη φύσι, ἡ κοσμικὴ ἁρμονία, αὐτὸς τέλος ὁ ἀνθρώπος.

XIV

Ἡ δευτέρη καὶ τελευταία σειρά ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν «Πόρφυρα» τὸ Carmen Seculare καὶ τὸ Γ'. σχεδιάσμα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων».

Ἡ «Πόρφυρα» ἂν καὶ εἶναι ἐρείπιο, περιέχει ὅμως ἐξαιρετὰ ἀποσπάσματα κλασικῆς ἐπεξεργασίας. Ὁ φλογερὸς πόθος, ποῦ εἰκονίζεται στὸ 5 ἀπόσπασμα, πόθος τοῦ ἀπειρου, παραδρομίζεται ἀπὸ τὰ πλάνα βρόχια ποῦ ἔστησε ἡ δολερὴ Φύσι καὶ ἀπὸ τὴν ἄπειρη ἀπειρία, ποῦ σπρώχνει τὸν ἀνθρώπο νὰ ζητήσῃ ἀχόρταγα τὸν ὑψηλότερον πόθο, ταυτισμένο μετὰ τὸν ἀκρότατον ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ποῦ ξεχωρίζεται τώρα σὲ μύριους πεπερασμένους σκοπούς. Ἄλλ' ἡ πρῶτη κατάστασι παύει. Τινάζει τὸ λήθαργο καὶ γιομάτος ὁρμῆ, ποῦ τοῦ γεννᾷ τὸ αἶσθημα τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς πηδᾷ σὲ γιγάντια πάλῃ μετὰ τὸ ἀκαταμέρητο τέρας καὶ τελειώνει σὲ μαρτύριο θλιβερώτατο, ποῦ τὰ λίγα ἀπομεινάρια τοῦ ἀπολαβαίνου τὸ γλυκύτατο θρίαμβο, συμπλήρωμα τοῦ ἀγνιστικοῦ ἀφανισμοῦ στὴν ἀδιάκοπη κρίσι.

Τὸ «Carmen Seculare» μετὰ τὴν κλασικὴν μορφὴ ἀναταράζει τὰ γενναίτερα αἰσθήματα, ὅπου θ' ἀτένιζες τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸ μέλλον τῆς, ὅπως στοὺς «Τάφους» τοῦ Φοσκόλου ἀντικρύζεις τὴν Ἰταλία μετὰ τοῦτο. Τὸ βαθὺ χριστιανικὸ πνεῦμα ἴσως τοῦ ἔδινε κίνητρο σὲ βαθύτερη φιλοσοφικὴ ἀνατομία, ὅπου ἐνθουσιωμένοι θὰ μεταρσίωνε τὸν ποιητικὸ κόσμον μετὰ τὸν ἐνδόμυχο σὲ ἄπειρη σταδιοδρομία, ὅστε ἡ ἀλληγορία μετὰ τὴν μέριμνα τῶν ἐπεισοδίων καὶ τὴν πειθαρχία τῆς μεταβατικῆς διαδοχῆς θὰ διέγειρε τὴ φυλετικὴ αἰτιολογία μετὰ τὴν ἐνεργητικὴ μετάνοια καὶ θὰ ἀνύψωνε τὴ ρυθμικὴ ποικιλία ἀπὸ τῶν μισθοφόρων πολεμίων στὴ σφαῖρα τοῦ μαρτυρίου, ἀπὸ ὅπου θὰ ἐπήγαξε ἡ ἀποθέωσι τῶν μακαρίων ὄντων, ὡς προανακρουσμοὶ ἀναβρασμοῦ χυμοῦ νέας ζωῆς. Καὶ ἡ ἐνεργητικὴ τούτη δύναμις συνοδεύεται ἀπὸ τὴ φαντασμαγορία τοῦ θεάματος ἐνῶ ὁ στοχασμὸς θεμελιωμένος σὲ μία διάθεσι καταπονεμένη (Ἐκδ. Μαρσολῆ, σελ. 153, 4 ἀπόσπασμα) θὰ ἔδινε ἐξαιρετικὴ μεγαλοπρέπεια στὸ ἀδιάκοπο τάνυσμα τῆς ψυχῆς, ποῦ θ' ἀπαιτοῦσε ὁ ἀπειρος λογισμὸς.

XV

Ἡ ἴδια ιδέα τῶν ἄλλων σχεδιασμάτων περιέχεται τελειότερα στὸ Γ'. σχεδιάσμα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων». Τοῦτο εἶναι ἀληθινὰ τὸ τελειότερο ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα τῆς τελευταίας σειράς κ' ἔδω γενικώτερα βλέπουμε στὸν ξάστερον οὐρανὸ τοῦ ποιητικοῦ του κύκλου. Ἄδικα ἔψεξαν πολλοὶ κριτικοὶ μετὰ τὸν μονότονον καὶ πληχτικὸ ἐπιχειρήματα τοῦτο τὸ μέρος καὶ ἐνῶ μ' ἀκαταμάχητη κλίσι μορφώνουν ἀπὸ τὰ πρῶτα δοκίμια τὴν κρίσι των ἀπλώνουν ἀστήριχτες, ἀλλὰ καὶ ἀφενυχτες θεωρίες, ἀδυνατίζοντας τὸ ἠθικὸ κράτος ἐκείνου.

Ἡ Ἐλευθερία στὴν ἐξωτερικὴ ἐνέργεια γὰρ νὰ ὑψωθῆ στὴ βαθύτατη πηγὴ ὅπου θὰ ὑψωθῶμε ἀργότερα κ' ἐμεῖς, ἔχει χρεῖα τῆς ζωντανῆ καὶ ρητῆ παρουσίας τοῦ λόγου. Ὁ ποιητὴς μετὰ λίγες εἰκόνας κατορθώνει νὰ περιλάβῃ στὴ διακοσμία του τὸ τρομερὸ μαρτύριο τοῦ πάθους κ' ἐκεῖ μετρωῦντας τ' ἀποτελέσματα ἐξομολογεῖται τὰ κρυφότερά των αἰσθήματα. Καὶ ἀνλώτερη εἰκονίζεται ἡ μαγευτικὴ ὄψις τῆς γαλήνης μακριὰ ἀπὸ ἀδυναμίες καὶ δολεροὺς ὑπολογισμούς, στὸ 3 ἀπόσπασμα, ἀλλ' ἡ συγκίνησι γοργὰ κατακλύζει τὴν ψυχὴ μας σ' ἀπέραντη αἰσθηματικὴ στὴν πολύμορφη ἐπιρροή, ποῦ ἐξασκοῦν τὰ δύο ἄλλα (4-5) ἀποσπάσματα, εἴτε ξετινάξει τὸ μῖσος, εἴτε παραδρομίζει συστηματικὰ τὴν ἐπιγράτεια σ' ὅλες τὰς θέσεις τῆς ζωῆς στερεώνοντας τὴν ἀσίγητη ὁρμῆ, γέννημα ἀναπόφευχτο τῆς ἀδειας συμμαχίας.

Καθαρώτερα τὸ ποιητικὸ μεγαλεῖο λάμπει στὸ 6 ἀπόσπασμα, τὸν «Πειρασμὸ», ὅπου συντρέχουν γὰρ νὰ λαμπρύνουν ὅλες οἱ κατάστασις τῆς ζωῆς μορφῆς ἀπὸ τὴ φυτικὴ ὡς τὸ ἀνώτατον ὄριον, στὸ θεῖο γέννημα τῆς θεᾶς, ποῦ θὰ τοὺς φέρῃ στὸν ὑψηλότερον τύπον, στὴν ἀπόλεμη μανία, ὅστε ν' ἀναταράξῃ τὰ σπλάχνα μας ἡ καθολικὴ ἐπφοδὸς τοῦ 7 ἀποσπάσματος.

ἔρμα' ν' τὰ μάτια, ποῦ καλεῖς, χρυσῆς ζωῆς ἀέρα.

*Απλός, ὅλος σεμνότητα, πάθος ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν κυριεύεται ἀπὸ τὸν πόθο τῶν οὐρανίων καὶ ὑπομένει τὴν ἄπειρη θυσία μὲ τὴ συναίσθησι τοῦ ἠθι-
κοῦ θριάμβου του. Κ' ἐδῶ διακρίνεται ὁ ἀκρότατος χαρακτήρας τοῦ χοροῦ ἀπ'
ἐκείνου τοῦ ἄλλου τῶν δύο πρώτων σχεδιασμάτων, ὅπου δὲν ἔχει τὴν ὑψηλὴ
καὶ ὀρθὴ συναίσθησι, καὶ μηδενίζεται καὶ λογίζεται σὲ τρόμο τῆ στιγμῆ ὅπου
ἢ συμπάθεια βουρκώνει τὰ μάτια μας, στὴν καταστροφὴ τῶν κρεββατιῶν καὶ
τῶν εἰκονισμάτων, τῶν νυμφικῶν στεφάνων καὶ ἀναμνήσεων. Τὴν τολμηρότατη
τούτη ἀνάπτυξι κλείνουν ὀρμητικὰ οἱ λάμπες τῆς καταστροφῆς, οἱ φλόγες τῆς
θυσίας καὶ σταματοῦν ἢ γλυκύτατη καὶ ἡμερῆ, ὄψι, ποῦ ξαναφέρνει στὴν πονε-
μένη ψυχῇ τῆ γαλήνη.

Σὰν ἥλιος, ὅπου ξάφνου σκεῖ πυκνὰ καὶ μαῦρα νέφη,
τ' ὄρος βαρεῖ κατὰραχα καὶ σπίτια ἰδὲ στὴ χλόη.

*Ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ τούτου τοῦ ἔργου τρικυμιάζει μερικώτερα στοὺς Στοχα-
σμούς, ὅπου ἢ ἐπιστημονικώτερη διατύπωσι ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο σ' ὅλη τὴν
ἐνέργειά της ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Δὲν ἐστείρεψε ἢ πνευματικὴ της μορφῆ, ἀλλὰ σαλεύει τὴν ἐπικράτεια της
καὶ ἢ θέσι της ἀρνητικῆ ἀπ' ἀρχῆς ματαιώνει τώρα τὴν κρίσι στὸν ὑπέρτατο
θρίαμβο τῆς ἠθικῆς μεγαλοουρίας. *Ἡ ἔννοια εἶναι φανερὴ καὶ τὸ στάδιο της
τελειώνει στὴν ἀκλόνητη ἐθελουθσία, ὅπου ἀνάμεσα ἀπὸ ἄπειρες ἐνάντιες δύνα-
μες, σκληρὸς δοκιμασίες, θλίψεις κ' ἐνθύμησες προβάλλουν οἱ Μεγάλες Οὐσίες,
τὸ σημαντικώτερο συγκέρασμα τῆς μεγάλης ιδέας τῆς Τραγωδίας. Καὶ ἀφευχτα
ὁ θεμελιώδης ρυθμὸς στυλώνεται στὰ διάφορα τοῦτα παθήματα κ' ἀπ' ὅπου,
καθὼς λέγει ὁ ποιητής, θὰ φανερωθῇ ἀπειραχτη καὶ ἅγια ἢ διανοητικῇ καὶ
ἠθικῇ Παράδεισο.

XVI

*Ὁ λόγος ποῦ τὰ περισσότερα ἔργα τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι ἀτέλειωτα μᾶς
φαίνεται ὁ ἐξῆς: *Ὁ ποιητής εἶχε προστρέξῃ στὸ γερμανομαθῆ φίλο του Πολυλά,
γιὰ νὰ τοῦ ἀναλύη τὲς φιλοσοφικὲς θεωρίες τῶν Γερμανῶν συγγραφέων, οἱ
ὅποιοι τότε ἐχρησίμευαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς πνευματικῆς ἀναγέννησις. *Ἀλλ' ἢ
προχωρημένη ἡλικία ἴσως τὸν ἐμπόδισε νὰ χτίσῃ στὰ θεμέλια, ποῦ μᾶς ἄφησε
καὶ ποῦ ἀντιλοῦσε ἀπὸ τὴ γενικώτερη ἐπιρροή τοῦ Σίλλερ, κινήμενη ἀπ' ἐκείνη
τοῦ Γκαίτε. *Ὅλα ἐδῶ εἶναι πρωτοπλάσματα ναοῦ, τόσο φθαρμένα, ὥστε ν'
ἀνέβριζαν τὸν ποιητὴν στὴ μακρυνώτερη ἐποχῇ. Τὰ τόσα σημειώματα μεγαλύ-
νουν τὴν ἐξαίρετη εἰκόνα τοῦ νέου Τρωϊκοῦ πολέμου, τῆς νέας *Ἰλιάδος γινο-
μένης μὲ μιὰ μορφῇ τόσο νέα, ὅσο καὶ παλιὰ καὶ τοῦτο ἐμψυχώνει ἢ τόσο στενὴ
συγγένεια μὲ τὸν ἀρχαῖο κόσμον καὶ πρὸ πάντων μὲ τὸν ἀθάνατον Δισχύλο
(*Ἐκδ. Μαρασλῆ, σελ. 171). Φαίνεται πῶς εἶναι ὄχι ναὸς ποῦ χτίζεται, ἀλλὰ ναὸς
ποῦ κάποια μεγάλη δύναμι ἔχει ξεθεμελιώσῃ (1). Εἶναι κομμάτια μαρμάρου,
ἀπ' ὅπου θ' ἀνέβριζε ἢ ὅλη ἰδέα, αὐτὸς ὁ νοῦς τέλος τῆς ἄπειρης Τέχνης.

Βλέπουμε στὸ Γ'. σχεδιάσμα τὴν ἴδια δύναμι, ποῦ περνᾷ ἀπὸ τὴ «Θεῖα Κο-
μωδία» στὸν Conte Ugolino, στὴ Φραγκίσκα ἢ Arimino καὶ στὸ Φαρινάτα, μὲ
τὸν ἴδιο βαθμὸ, μὲ τὸ ἴδιο γιγάντιον ὕψος. Στὰ ἄλλα μόνον ἓνα τρεμόσβυστο
θαμποχάραμα, ποῦ σηκώνεται ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς τρομερῆς ἀβύσσου κ' ὅπου δια-

1) *Ἄν θεωρήσουμε βέβαιον πῶς πολλὰ χειρόγραφα ἐχάθησαν (ὅπως ἔλεγε ὁ Κου-
αρτάνος) ἢ Κριτικῇ σ' ὅ,τι κ' ἂν εἶπῃ γι' αὐτὰ, θὰ ἔχη πάντοτε ἀντιλογίες.

κρίνεις τὲς σκιὰς ἐνὸς κόσμου ποῦ τρέχει ἀχόρταγα ζητώντας ξεδίφασμα στὸ
ἄμετρο χάσμα τῆς θείας Ἀρμονίας.

XVII

*Ἡ Ἰταλία καὶ ἢ πατρίδα μας ἔχουν μεγάλην ὁμοιότητα καὶ ὡς πρὸς τὸ
γλωσσικὸν ζήτημα. Κ' ἐκεῖ ὅπως ἐδῶ ἐπάλεσε τὸ ἐλεύθερον πνεῦμα τῶν νεωτέ-
ρων μὲ τὴν ὀχληρὴ καὶ ξερὴ μάθησι τῶν σχολαστικῶν καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ
ἐπλήρωσαν δουλομένοι τὸ ἀμάρτημα τοῦτο, *τόσο φοβερό, ὅσο* μολύνει παλεύον-
τας μὲ τὴ γενναία πρωτόφλογη ὀρμὴ κάθε ἄλλο συνταυτισμένο γι' αὐτὴ αἰσθη-
μα. Καὶ θὰ εἶχαμε τέλειον τὸ κλασικὸ μνημεῖο, ἂν ὁ Τερτσέτης ἐφύλαγε μ'
ὅμοιαν ἀγνότητα καὶ τ' ἄλλα τετράδια. ὅπου ἴσως θὰ ἦταν σπαρμένη περισσή
σοφία καὶ ποῦ ἴσως ἀπὸ δολερῆ παρακίνησι ἔκρυψε, δεῖγμα καὶ τοῦτο τῆς τρο-
μερῆς πνευματικῆς μας χυδαιότητος. Στὰ σωζόμενα μέρη ἀναγνωρίζουμε ὅτι
καὶ στὴ δευτέρῃ ἐκδοσι τῶν «Μελλονύμφων» ἐπέτυχε ὁ Μαντζόνης εἰκονίζοντας
τὰ βαθύτατα νοήματα μ' ὅλη τὴν ἀπλότητα τοῦ λαοῦ συνοδευμένη ὁμως μὲ τὸ
βαθὺ καὶ γενναῖο στοχασμὸ τοῦ ἐξευγενισμένου ἀτόμου. *Ἀξιοθαύμαστος στέκε-
ται ὁ Σολωμὸς πῶς ἐκατόρθωσε νὰ παραστήσῃ σ' ἀρμονικὸ δεσμὸ τὰ ὑψηλό-
τερα αἰσθήματα, τὰ θεῖα νοήματα, τὲς λεπτότερες καὶ παθητικώτατες κατάστα-
σες τῆς ψυχῆς, τὴ γιγάντια μιμητικὴ ἀρμονία τῆς Φύσις μὲ λέξεις καὶ φράσεις,
μ' ἔννοιες καὶ εἰκόνες παρμένες ἀπὸ τὰ μεγάλα κεφαλόβρυστα τοῦ Λαοῦ κ' ἀπὸ
τὲς ἀθόλωτες νερομάνες τοῦ προηγμένου ἀτόμου! Καὶ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι
ἢ εὐγένεια αὐτῆ, ἀξιοσημειωτὸ παράδειγμα, ἐστάθηκε ἰκανὴ ν' ἀνέβῃ στὴν ὑψη-
λότερη σφαῖρα, σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς γενικότητος στὴν ἰσοζυγία τῶν δυνά-
μεων καὶ τῆς πλαστικότητος. *Ἄξιο νὰ σημειωθῇ μᾶς φαίνεται ἔκδομη ὅτι τὰ
τὰ χειρόγραφα περιέχουν τὸ ὄνομα ἀντί φίλοσ(1) Τρικούπης(2) καὶ τοῦτο ἴσως
ἢ μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὴ μανία τῶν Κερκυραίων ἐκδοτῶν νὰ ἐξαλείφουν κάθε προ-
σωπικὸ περιεχόμενον, φαινόμενον ἀτυχῶς δυσεξήγητο στὴν περιφέρεια τῆς προηγ-
μένης τόσον Ἰονικῆς κοινωνίας. λείψανον ἴσως ἀριστοκρατικῆς ἐπιπαλαιότητος.

XXI

Στὴν Ἰταλία μερικοὶ λόγιοι ἔλεγαν στὸ Σολωμό. «Greco tu farai dimenticare il
nostro Monti», ποῦ φαίνεται πῶς ἦταν κολακεία, ἀφοῦ τὰ ἰταλικά ποιήματά του
ἂν ἐξαιρέσουμε τὴ «Navicella Greca», τὴ «Saffo» καὶ τὴ «Donna velata», εἶναι
ἀνάξια καὶ παιδαριώδη.

Στὰ τρία μόνον αὐτὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ὑψηλὴ καὶ σεμνὴ ἔκφρασι, τὴν ἀνε-
ξάρτητη καὶ γενναία ἔννοια τοῦ Ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ αἰσθήματος
καὶ τοῦτο ἴσως ἐπειδὴ ἀργότερα θ' ἀνακεφαλαίωνε τὴ μεταβατικὴ τούτων στι-
χουργία στενότερα καὶ πλουσιότερα μὲ τὴν οὐσιαστικὴν ιδιότητα τοῦ πλούτου τῶν
Ἑλληνικῶν δοκιμίων. *Ὁ Κουαρτάνος ἔλεγε: «Τούτη εἶναι ποίησι ἑλληνικῇ· ἀκόμη
ἐπρόσθετε· «Non oso imischiarmi in una litterature straniera e si ricca». Τὰ φυ-
σικά στοιχεῖα ὁμως τῆς αὐλότερης παραστάσεως δὲν ἐνσαρκώνουν παρὰ τὴν ἀδυ-
ναμία καὶ τὸ ἐνδόμυχο περιεχόμενον, ὥστε νὰ μᾶς πείθουν ὅτι τ' ἄπειρα κάλλη τοῦ
ὑψηλοῦ πνεύματός του θὰ ἐσβυναν στὴν ἀναπόφευχτη ἰδέα τῆς πλατωνικῆς ἀμφι-
βολίας, ποῦ θ' ἀνέβριζε ἀπὸ τὸ τρομαχτικὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀθόρητου ὕψους.

1) Καθὼς ἔμαθα ὁ Τρικούπης εἶχε ἀρχίσῃ νὰ γράφῃ τὴν ἱστορία του δημο-
τικῆ, ὅπως ἔγραφε καὶ τὸν ἐπιτάφιο λόγον τοῦ Μπαίρον κιᾶλλους λόγους.

2) Μερικοὶ ὑπέθεσαν τὸν Κουντούρη. Τούτος ἦταν Κεφαλλονίτης, μαθημα-
τικὸς ἀξιότατος, ποῦ ἐτύπωσε μιὰ πολὺ καλὴ ἀριθμητικῇ. Ἀπέθανε τρελλός.

Ἴσως ἡ ἔξοχη καὶ γενναία συναίσθησι, χαρακτηριστικὴ ιδιότης τῆς μεγαλοφυΐας τὸν ἀνέβασε σὲ νοήματα ἀπόλυτα, ἀλλ' ἡ συνοπτικὴ τῶν διατύπων καὶ ἡ φυσικὴ, καθὼς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Τρικούπης, (1) ἀδημονία τοῦ θά τὸν κατέβαζαν σὲ στάδιο πολὺ χαμηλότερο καὶ ἀμφίβολο καὶ ἀπὸ τὸ παθητικώτατο καὶ μαρτυρικὸ τοῦ Φοσκόλου. Ὁ θαυμασμὸς τῶν συγχρόνων τοῦ πρέπει ν' ἀποδοθῆι στὸ δημιουργικὸ κ' εὐκίνητο ὕφος τῆς συνομιλίας του καὶ στὴν ἀξιοθαύμαστη γνῶσι τῆς Ἰταλικῆς, ποῦ ἀξιοπιστα παράδειγμα κατέχουμε στὸ ἀρχεῖο μας δύο ἀνέκδοτα ἰταλικά γράμματα τοῦ Σολωμοῦ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Γεράσιμου Μαρκοῦ, Γεώργη, καὶ ποῦ ὁραία μετάφρασι τοῦ Γ. Λαμπελὲτ ἐδημοσίεψε ἡ «Κριτικὴ» (2).

Ἀρχετὰ ἀπὸ τὰ ἰταλικά ἔργα τούτου κατ' ἐκλογὴν μετάφρασι ὁ ἀείμνηστος Καλοσοῦρος, ποῦ σὲ πολλὰ ἐπέτυχε, μοναδικὴ κληρονομία τοῦ μεγάλου ἔργου, ποῦ ἐπιχειροῦσε κατὰ τὴν ἐπιθυμία μας, τοὺς δύο τελευταίους μῆνες τοῦ πνευματικοῦ του σταδίου. Δυστυχῶς τὰ λίγα σημειώματα, ποῦ ἐσυνόδευαν ταῦτα δὲν ἐδυνήθηκε νὰ συμπληρώσῃ κ' ἐπεξεργασθῆι κατὰ τὸ ἀξιωματικὸν σύστημά του, ὥστε νὰ μὴ μείνουν ἄμορφα καὶ δυσκολονόητα ἀπομεινάρια τοῦ ἄσβυστου πόθου του, ποῦ πληθαίνει στὴν ἐπίγνωσι τοῦ ἠθικοῦ θριάμβου τῆς Θείας Διδασκαλίας.

XXII

Οἱ μετάφρασεσ τοῦ Σολωμοῦ ἢμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἕνας ἐγκάρδιος δεσμὸς ἀπὸ αἰσθαντικὸς ἀντίλαλους, ποῦ ξυπνοῦν τὴν πίστι. ποῦ διαλαλεῖ τὴν παρουσία τοῦ ἀκαταμέτρητου στοιχείου τοῦ λογισμοῦ, ταυτισμένο με τὴν ὑψηλότερη παράστασι τῆς ἀρμονίας. Τὴν ἐννοια συνενωμένη προσωποποιεῖ ἡ ἐπικράτεια τοῦ στοχασμοῦ, ποῦ ἡ ἔξωτερικὴ τῆς μορφῆς συγκερασμένη ὑψώνεται με τὴν ἀνάλογον ἐνέργεια στὸ φυσικὸ του πλοῦτο. Τὸ χάρισμα προβάλλει πλουσιοπάροχα στὸ τραγούδι τῆς Δεσδεμόνας (3) τοῦ Σαίξπηρ, ὅπου τὸ βάθος τοῦ μεταφραστικῆ ἀποσκεπάζει τὴν καθολικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ὑψηλοῦ στοχασμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ ποιητῆ. Ἀγνή προσπάθεια χαρακτηρίζει καὶ τὴν Ὁδὴ τοῦ Πετράρχη, ἀλλ' ἐνῶ ἡ μερικὴ τῆς μορφῆς συλλαμβάνεται συχωνευμένη, τὸ γενικὸ συμπλήρωμα εἶναι πλατυασμένο, τόσο νὰ μὴν ἀνανοῆσαι ἀκέραιη τὴν ἀπόλυτη δύναμι τῆς πλαστικότητος τοῦ ὕφους του, καὶ ὅπου τὸ συστατικὸ βάρος τῆς ἐμπυχωμένης ὄψις ἀντικατασταίνεται με διάφορα ἐφευρήματα ἰκανοποιητικῆς ἀρμονίας, ποῦ διαλαλεῖ ἡ τρυφερὴ καὶ σεμνὴ τούτου παράστασι.

Ἀθάνατα θὰ μείνουν καὶ ὅλα ἐκεῖνα τοῦ Μεταστάσιου γιὰ τὴν ἀντάξια ποιικιλία τῆς ἡμερωμένης εἰκονικῆς μελωδίας.

XXIII

Τὰ σατυρικά τοῦ Σολωμοῦ δὲν ἔχουν τὴν παραμικρὴ ἀξία. Βέβαια δὲν ἦταν προωρισμένα, ἀν ἐξαιρέσουμε τὸ «Ὀνειρο» ἢ γιὰ νὰ διασκεδάσουν τὴ συνήθεια, δίχως ὑψηλότερο προορισμό, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ ἀβάσταχτο βάρος τῆς μόνον ἐλαττώματα συγκεφαλαιώνει ἡ κοινωνικὴ ζωὴ.

Τὰ σατυρικά τοῦ Σολωμοῦ δὲν προσθέτουν ἀλλὰ τὸν ἀπορρίχνουν ἀπὸ τῆ

1) Ἐκθεσεῖς τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ, ἐν Ζακύνθῳ, τύποις Ν. Κοντογιώργη, 1903, σελ. 224, γρ. 12 13 ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνία 25 Μαΐου 1859 ἀπὸ τῆ Λόντρα.

2) Ἔτος Α', 1903, ἀρ. 23 δωρεάν σελ. 224.

3) Ὁτέλλος

σφαίρα τοῦ καθαροῦ στοχασμοῦ. Τὸ «Ὀνειρο» μ' ὅλη τὴν ὑπερβολικὴ ἔλλειψι ὕφους εἶναι πηγὴ καὶ καρπὸς ἠθικοῦ προβλήματος, ποῦ ἀναβρῦζει στὸ θέαμα τῆς ἐξαχρειωμένης κακίας καὶ τῆς ἐπιβλητικῆς καὶ γενικῆς διαφθορᾶς, ποῦ σαλεύει τὴν ὑπερφυσικὴ ἀντίστασι τοῦ καταπατημένου δικαίου ὅπως καὶ στὴ φλογερὴ «Ἡμέρα» τοῦ Παρίνη ἀναγνωρίζεις τ' ἀκόλαστα ἦθη καὶ σ' ἐκεῖνες τοῦ Τζιούστη τ' ἀνεξάλειπτα στίγματα καὶ τὴν ἀκράτητη ἀγανάχτησι τῆς Πατρίδας.

Ἐδῶ δυστυχῶς τὸν βλέπουμε νὰ συντριβεται. Μεσολαβεῖ μιὰ φυσικὴ ἀδυναμία, ὥστε ἡ ἀπαισιόδοξή του διάθεσι, μικρόψυχη τώρα, παρουσιάζεται ὡς σαρκαστικὴ μνησικαζία.

Ἐδῶ τὸν Πολυλὰ τὸν συνεπαίρνει τὸ ρεῦμα καὶ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, στενοχωρημένος ἴσως ἀπὸ τὸ βάρος προληπτικῆς ἐποχῆς, ποῦ πολιορκεῖ τὴν περιοχὴ του κ' ἐξασθενίζει τὴν κυριαρχία του, ἐξομοιώνεται καὶ πέφτει θῦμα τῆς πνευματικῆς τούτου ὑπεροχῆς, τοῦ σεβασμοῦ καὶ τοῦ ἀκοίμητου τῆς φιλίας αἰσθήματος, ὥστε νὰ σαλεύῃ τὴν ἠθικὴ σημασία του.

XXIV

Μὲ τὴν κλασικὴ του μορφῆ ἢ καλύτερα με τὸ ἀκαδημαϊκὸ ὕφος του ὁ «Ἐπιτάφιος» (1) ἀποτελεῖ μιὰ παρατονία στὴν ἀπειρη καὶ ἀπόλυτη ἀρμονία τῆς ἐποχῆς μας.

Βαθῶν γνῶσι τῆς Ἰταλικῆς καὶ θερμὸ αἶσθημα εἶναι τὰ μόνον συστατικά του. Τὸ ὕφος αὐτό, ποῦ σήμερα εἶναι πεσμένο, διέκρινε τὸ Σολωμὸ καὶ στὴν ὁμιλία του, ποῦ τὸ ἔσωζε τὸ αἶσθημα καὶ ἡ φαντασία, ποῦ δίνει καὶ στὰ πεζὰ του, κάλλιο ποιητικὸ παρά πεζὸ ἢ ρητορικὸ χαραχτήρα. Ἀναπόφευκτη προβαίνει ἡ σύγκρισι τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ποιητῶν.

Φτωχὸς ὁ πρῶτος, ἐπέρασε ζωὴ τρικυμισμένη, ἐνῶ ἔψαλλε τὴν ἐλευθερία μετὰ τὰ πεδιά τῆς μάχης κ' ἔσπρωχνε τοὺς Ἰταλοὺς στὴν ἐνέργεια.

Πλούσιος ὁ δεύτερος, ἐπέρασε ζωὴ εἰρηλική, ἐνῶ ἔψαλλε τὰ κατορθώματα ποῦ ἔγιναν, κάτω ἀπὸ τὴν πατρικὴ στέγη. Ὁ Φόσκολος ἦταν χαρτοπαίχτης, γυναικᾶς καὶ ἄστατος. Ὁ Θωμαζέος ἔγραψε δυνατὰ ἐναντίον του σὲ κάποια δὲν ἔξερω, μικρὴ ἢ μεγάλη διατριβὴ γιὰτὶ δὲν τὴν εἶδα.

Ὁ Σολωμὸς ἦταν ἡσυχος καὶ σταθερός. Ὁ πρῶτος πέθανε στὴ φυλακὴ, ὅπου σερνότουν ἀπὸ τοὺς τοκογλύφους, ἀπὸ δροσικὰ (2), δίχως νὰ δεχθῆ βοήθεια ἀπὸ κανένα, ἐνῶ ὁ δεύτερος πέθανε ἀπὸ τὸ πιστὶ μετὰ τὴν ἀγκαλιά τῶν φίλων του. Οἱ «Τάφοι» τοῦ πρώτου καὶ οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» τοῦ ἄλλου εἰκονίζουν δύο ὁλόκληρους κόσμους μετὰ τὸ μέλλον τους, ἐνῶ σπαρταρᾶ μέσα τους τὸ φῶς, τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ νεώτερου, ποῦ ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Τούτοι ἐστάθησαν ἢ γέφυρα, ποῦ ἐνώνει τοὺς δύο ἀδελφούς λαοὺς. Ἀστράφτουν ἀνάμεσα ἀπὸ ἄμετρα ἐμπόδια οἱ ὑψηλότατοι πόθοι στὸ πλῆθος τῶν χρωμάτων, στὸ ἀγνιστικὸ φῶς, ποῦ ὁ Αἰώνιος Ἥλιος χύνει στὴν αἵματομένη αὐτὴ γῆ.

1) Μετάφρασί του εἶδα στὸ «Διόνυσο» ἀπὸ τὸ Λαμπελὲτ. Δυστυχῶς ὁμως εἶ-
- ἄθλια κ' ἔχει καὶ σφάλματα χοντρά.

2) Καθὼς με πληροφοροῦει ὁ σοφὸς γιὰτὸς Θ. Φλωρᾶς ἔτσι ὀνομάζεται τὸ νόσημα τοῦτο στὴν Ἡπειρο. Στὴν πατρίδα μου ὁμως, τὴν Τσακωνία, ὀνομάζουν τὴν ὕδροπικία, θρωπικὴ, ἔτσι καὶ ἄλλοῦ, ὅπως με πληροφοροῦει ὁ σοφὸς ἀδελφός μου.

Χαίρομαι ότι θα δυνηθῶ σήμερα ν' αποκαλύψω ὅλα τὰ οικογενειακὰ τοῦ Σολωμοῦ, ὥστε νὰ πάψουν ἐντελῶς τὰ παιδαριώδη φαντασιοκοπήματα καὶ μωρολογήματα πολλῶν συναδέλφων. Σ' ὅποιους ὅμως μὲ ψέξουν γιὰ τοῦτο ἐρωτῶ μήπως καὶ τοῦ ἡλίου, ποῦ μᾶς δίνει τὴ ζωὴ, δὲν ἐξετάζουμε τοὺς λίγους λεκέδες;

Ἐγεννήθηκε τὴν 8 Ἀπριλίου τοῦ 1878 ἀπὸ τὴν Ἀγγελικὴ Νίκη καὶ τὸν κόμητα Ν. Σολωμὸ (1) κ' ἐβαφτίσθηκε δύο μῆνες ἀργότερα, δηλ. τὴν 8 Ἰουνίου. (2) Ἀδελφούς ἔλαβε τρεῖς: τὸ Ροβέρτο, ἀπὸ ἄλλη μητέρα, τὴ Μαριέττα Κάνκη, τὸ Δημήτριο, ἀπὸ τὴν ἴδια καὶ τὸν Ἰωάννη ἀπὸ ἄλλον πατέρα, τὸ Ἐμ. Λεωνταράκη, ποῦ ἐγεννήθηκε ἀρκετὸν καιρὸν ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ κόμητος καὶ ποῦ ἐστάθηκε ἀφορμὴ τῆς δίκης. Ἐννεατῆς, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Πολυλά, ἔχασε τὸν πατέρα του, κ' ἕνα χρόνον ἀργότερα (1808) ἐστάθηκε ἀπὸ τὸν ἐπίτροπο του Ν. Μεσσαλά, πατέρα τοῦ κλειδοκράτορα τῆς Βασιλίσσας Ὀλγας στὴν Ἰταλία μὲ τὸ δάσκαλό του τὸν ἀββᾶ Σάντο Ρώσση, πρόσφυγα Κρεμωνιάτη, ὅπου τέλος ἔλαβε δίπλωμα νομικῆς (3) στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παβίας.

Ὅταν ἐγύρισε (1818) ἔμεινε ἀρκετὸν καιρὸ στὴν πατρίδα του κ' ἔγραφε ἰταλικά ποιήματα, τὰ ὁποῖα τὸν ἔκαμαν ξακουστὸ στοὺς συχωριανούς του, ποῦ τότε ἐστιχογραφοῦσαν Ἰταλικά κατὰ τὸ ἀξιογέλαστο παράδειγμα τῆς ἐποχῆς των. Ἐδῶ ἐγνώρισε (1823) τὸν ἀείμνηστον ἱστορικὸ Σπ. Τρικούπη, ποῦ εἶχε κατεβῆ στὸ νησί, μουσαφίρης τοῦ Λόρδ Γκίλφορντ, καθὼς ὁ ἴδιος τὸ διηγείται (4) στὸ γράμμα του («Ἐκθεσις» σελ. 222-223), καὶ τὸν προέτρεψε ν' ἀφιερῶθῃ στὰ ἑλληνικά γράμματα ἀφοῦ ἐπροφῆτεψε τὸ μέλλον τοῦ Μεγάλου Διασκόλου. Ἄλλ' ἐκεῖ ἡ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ του Ροβέρτου, μητέρα τῆς κ. Κυβετοῦ, κακορριζικὴ καὶ διεστραμμένη γυναῖκα, κατόρθωσε νὰ σπείρῃ διχόνοια. Τότε ὁ Σολωμὸς (1828) μὲ τὸν ἀυτάδελφό του καὶ συνοδεία ἐπέρασε μὲ ἀγγλικὸ καράβι στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἀμέσως ἔγραψε τὴ «Γυναῖκα τῆς Ζάνκιδος», σατυρίζοντας τὴ γυναῖκα τοῦ Ροβέρτου. Πολλὰς φορές τὸν ἐβλεπαν στὴ Σπιανάδα νὰ σταματᾷ στὸ μέρος ποῦ εἶναι στημένον τὸ ἀγαλμα τοῦ Καποδίστρια (πληρ. Ἀλμπάνα) φιλεύοντας τὰ παιδιὰ, ποῦ ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ σχολεῖο.

Ἄλλὰ τὴν εἰρήνην ἤλθε νὰ ταράξῃ ἡ δίκη κινήμενη ἀπὸ τὸν πρόγονο Ροβέρτο, ποῦ ἀνάγκασε τοὺς δύο ἀυτάδελφους νὰ ξεσκεπάσουν τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸ μελάδελφό των Ἰωάννη, ποῦ ἰσχυρίζονται κατὰ νομικὸν πλάσμα (virare putatis) ὅτι

1) Γιὰ τὴ γενεαλογία τοῦ Ν. Σολωμοῦ ἀξιοσημείωτο ἄρθρον τοῦ Σπ. Δὲ Βιάζη, δημοσιεύει ἡ «Ἐθνικὴ Ἀγωγή» τοῦ Γ. Δροσίνη («Ἔτος Α' 1898, ἀρ. 4, σελ. 56).

2) Ἐσφαλμένα ὑποστηρίζει ὁ Κ. Παλαμᾶς (Ἐκδ. Μαρασλῆ, σελ. ζ'. σημ. 1) πῶς ὁ Σολωμὸς ἐβαφτίσθηκε τὴν 8 Ἀπριλίου. Τὸ βαφτιστικὸν του ὅμως ρητῶς ἀναφέρει τὴν 8 Ἰουνίου (Ἐκδ. Δὲ Βιάζη-Ραφτάνη σ).

3) Ὁ Κ. Παλαμᾶς (Ἐκδ. Μαρασλῆ, σελ. θ. I) ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Σολωμὸς δὲν ἔλαβε δίπλωμα. Ὁ Πολυλάς ὅμως (Προλεγόμενα, I) καὶ ὁ συνάδελφος Ἀναστ. Γάιτας («Ἐκθεσις, σ. 105) ὑποστηρίζουν τὸ ἀντίθετο.

Ὁ Γιοβάννης Κάννας, καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παβίας («Ἐκθεσις, σελ. 155) λέγει τὰ ἑξῆς: «Pavia per Ugo Foscolo e per Dionisio Solomo é congiunta à zante nel mondo idiale». Ἄλλου ρητῶς ἀναφέρει ὅτι ἔλαβε δίπλωμα.

4) Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ. Ἐν Ζακύνθῳ, Τύποις Ν. Κοντογιώργα 1902.

ἦταν παιδί τοῦ Σολωμοῦ, ζήτημα δηλ. καταστάσεως, ὅπως λέμε ἐμεῖς οἱ νομικοί.

Ἡ δίκη ἐγινε στὸν καιρὸ τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας στὸ Ἀνώτατο Δικαστήριον («Ἐφετεῖο κὶ Ἀκυρωτικὸ») κ' ἐβάστηξε πέντε ὀλόκληρα χρόνια κατὰ τὴ μαρτυρία Πολυλά καὶ Καρόλου Μάνεση. (1)

Μόλις ἐτέλειωσε ἡ δίκη ὁ ποιητῆς ἐξεχώρισε τὴν περιουσία του γιὰ ἑκατὸ τάλληρα βενέτικα τὸ μῆνα στὸν ἀδελφὸ του Δημήτριο. Ἀπέθανε τὴν 9]21 Νοεμβρίου 1857 κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Πολυλά. (2)

Μερικοὶ εἶπαν (Κωστῆς Παλαμᾶς, ἐκδ. Μαρασλῆ, σελ. κθ. γρ. 6) πῶς ὁ Σολωμὸς πέθανε ἀπὸ τύφου, γιὰ τὴν ψευδὸρκησιν! Αὐτὰ καθὼς πολὺ ὀρθὰ τὰ χαρακτηρίζει σ' ἕνα του γράμμα, πρὸς τὸν Καλοσοῦρο, ὁ Γεράσιμος Μαρκοράς: «εἶναι παραμύθια», ὁ Σολωμὸς ὄχι μονάχα δὲν εἶχε τύφον ἀλλὰ μάλιστα δὲν ἔπαυε σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του νὰ πειράζῃ τὸ Ναπολέοντα Ζαμπέλη, δικηγόρον τοῦ ἀντιδίκου του. Εἶναι ἀλήθεια πῶς πέθανε ἀπὸ τὸ πιεσθῆναι, ἀλλ' ἐπὶ, καθὼς λέει κὶ ὁ Μαρκοράς, γιὰ τὸν ἄρρεξιν νὰ πίνῃ ὄχι γι' ἄλλο λόγο. Ἐπὶ πάντα κρασί, τὰ πνεύματα τὰ ἄρχισαν δύο χρόνια πρὶν πεθάνει. Ὅταν του ἔκαμαν παρατήρησιν ἔλεγε: «τούτῃ εἶναι ἡ παραγοριά μου».

Ὁ Πολυλάς ὅταν ἐγύρισε ἀπὸ τὴ Νεάπολι κατὰ τὰ 54 καὶ ξαναμίλησε, μὲ τὸ

1) Γιὰ ὅσους δὲν ἐννοήσουν τὴ σχέσιν ἐξηγοῦμαστε. Τοῦτος ἔλεγε, ὅτι εἶχε συλλεφθῆ, ἀπὸ τὸν κόμητα καὶ ὅτι ἐγεννήθηκε τὸν ὄγδοον μῆνα ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο ἐκείνου καὶ ὅτι εἶχε τὸ τεκμήριον ὅτι εἶναι κὶ αὐτὸς φυσικὸς γιὸς τοῦ κόμητος καὶ φυσικὰ ἔπρεπε νὰ τὸν κληρονομήσῃ ἐπωφελοῦμενος τὴν ἀναγνώρισιν, ποῦ εἶχε κάμῃ γιὰ τοὺς ἀυτάδελφους, ὁ κόμης λίγον καιρὸ πρὶν πεθάνει.

Ὁ Ροβέρτος ὡς νόμιμος γιὸς, ἀφοῦ εἶχε γεννηθῆ κάτω ἀπὸ στέφανον, ἤθελε νὰ ρίξῃ τὴν πράξιν αὐτῆ τοῦ πατέρα του καὶ νὰ πάρῃ ὅλη τὴν περιουσία αὐτός, ἀφοῦ εἶχε καὶ ἐκίνορον τὸν κηδεμόνα καὶ διαχειριστῆ των Μεσσαλά. Τοῦτο ἐφόβησε τὸν ποιητῆ καὶ εἶχε λάβῃ τὴν ἀπόφασιν, ποῦ ἀναφέρει ὁ Πολυλάς στὸ Προλεγόμενα, κεφ. X, ἀλλ' ὁ Δημήτριος, ἀφοῦ ὀπέδειξε μὲ μάρτυρας τὴ γνησιότητα τοῦ ἐγγράφου καὶ ἀκόμη ὅτι ἡ μητέρα του ἐγέννησε τὸ μιλάδελφό των 11 μῆνες ἀργότερα, ποῦ ἐλέγχει τὴ μητέρα τους ἀτιμῆ, ἀφοῦ ἤλθε δύο μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ κόμητος σὲ σχέσιν ἀνδρός. Ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Ἐμ. Λεονταράκης, ποῦ τὴν ἐστεφανώθηκε λίγο ὕστερα. (Ἀπαντα Μάτεσι ἔκδοσι Δὲ Βιάζη-Ραφτάνη 1881, σελ. 314, σημ. Δὲ Βιάζη, ἀρ. 47, «Εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρὸς τοῦ Σολωμοῦ, εἰς θέσιν Παλαιὰ-βρύσι, ἐνθα κατῶκει μὲ τὸν δεύτερον σύζυγόν της Ἐμμανουὴλ Λεονταράκη».)

2) Ὁ Κ. Παλαμᾶς (Ἐκδ. Μαρασλῆ σελ. κθ., γρ. 10) καθὼς καὶ ἡ ἐπιτροπὴ Σολωμοῦ («Ἐκθεσις», σελ. 31. γρ. 26), ποῦ τὸ ἐχάραξε καὶ στὴν πλάκα τοῦ ὑποβάθρου τοῦ ἀγάλματος καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Ν. Κατραμῆς («Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακύνθου», τύπ. ἡ Αὐγὴ Ν. Κοντογιώργα, 1880, σελ. 488, ἀρ. 6) σ. 444 γρ. 3. ὀρίζουν ὡς ἡμέραι τοῦ θανάτου του τὴν 9]21 Φεβρουαρίου 1857.

Ἄλλ' ὁ Πολυλάς (Προλεγόμενα XVII) λέγει τὰ ἑξῆς: «Καὶ ἐνῶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐλπίδα γλυκὰ ἐπαρῶντο αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν ἐκυρίεψε τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον, τὲς ὕστερινές ἡμέρας, φαίνεται ὅτι εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὸν ἐγκέφαλον ὄθεν εἰς τὸ ὄχτωήμερον διάστημα ἦταν συνήθως βυθισμένος εἰς μίαν γενικὴν ἀπονάρκωσιν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔβγαινε κάποτε μὲ ὅλη τὴ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ του δύναμιν, ἕως ὅπου ἐτέλειωσε ἀνώδυνα, τὴν ἡμέραν 9]21 Φεβρουαρίου 1857», καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔχη λάθος, ἀφοῦ καθὼς μοῦ ἔλεγε ὁ Καλοσοῦρος, παραστεκότων μὲ τὸν Κουαρτάνο, στὶς τελευταῖες μέρας καὶ στὴν κηδεῖα.

Τὸ σφάλμα εἶναι σπουδαῖον καὶ πρέπει νὰ διορθωθῆ ἢ καὶ νὰ συζητηθῆ, ἀν καὶ τοῦτο δὲ χωρεῖ, ἀφοῦ ὁ Πολυλάς ἦταν αὐτόπτης.

οδσία τῆς ἐργασίας του, καθὼς καὶ σ' ἐκείνου τοὺς «Θρησκευτικοὺς Ὑμνοὺς» ἢ τοὺς χοροὺς τῆς τραγωδίας του, ὅπου μέτρο προβάλλει ἡ ἐπική πνοή τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας, ὁ θρίαμβος τῆς θείας Παντοδυναμίας. Ὁ Σολωμὸς ἔλεγε: «τὸν ποιητὴ ποῦ περισσότερο σέβομαι ἀπὸ τοὺς συγχρόνους μου εἶναι ὁ Μαντζόνης», ποῦ χαρακτηρίζει τὸν τολμηρὸ πόθο του κ' εὐγενίζεται στὴν ὑπεροχή ποῦ πληθαίνει ἡ ὄψις τῆς τὴν ἄσβυστη δίψα, κ' ὅπου τὸ αἰσθητὸ ἀντικείμενο διατηρεῖ τὴν ξεχωριστὴ ἀνεξάρτητη σημασία τοῦ ἠρωϊκοῦ ἐνειροπόλου ποῦ ἡ ὑψηλὴ ἔμνευσις τῆς ἐθελουσίας καθορίζει.

Ἡ δυσθυμία μας ἐξεγείρεται κατὰ τῆς αὐθαιρέσιος τῶν ἐπιπολαίων ἐπικριτῶν τῶν ὁποίων ἡ διαμαρτυρία διερμηνεύει τὴ διανοητικὴ ἀγωνία τῶν ἰδεολόγων παραχαρακτῶν.

Τὸ προνόμιον τοῦ ἀμοιβαίου [ἐνθουσιασμοῦ] θ' ἀντιτόξῃ ἴσως μὲ παιδικὴν ἀφέλεια τὴν κατακραυγὴ τῶν ἀνισορρόπων νεοφωτιστῶν. Ἀνακρούει ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ἰδεαλισμοῦ τὴν εὐμένεια τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν παθητικῶν ἀναμνήσεων, ὥστε νὰ διεγείρεται ὁ ἐπικριτὴς μὲ θλιβερὴ ἐπιείκεια κατὰ τῆς ἀσελγείας καὶ ἀκολασίας τῶν μοιρολατρῶν ἀντιπάλων ποῦ συσσωρεύουν τὰ εἶδωλα ἐνὸς προώρου μαρασμοῦ. Ἀλλὰ τὴ σύγχυσι τῶν παθῶν ὑπονομεύει ὁ ἀόριστος πόθος ὅλων τῶν ἀπογοητευμένων τώρα ὁπαδῶν τοῦ νικητῆ ποῦ θὰ καταρίψῃ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ὑποκριτικῆς κακεντρέχειας, ἐνῶ θὰ ἀράξῃ στὴν ἡρεμὴ μακαριότητα τῶν δυσσευρέτων ὀριζόντων τῆς αἰωνιότητος.

XXVIII

Τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ ἐκαρποφόρησε πλουσιοπάροχα, ἂν καὶ ὁ σπόρος ἔπεσε σὲ χέρσα γῆ καὶ ἐχρειάσθηκε ἡ ἠρωϊκὴ καλλιέργεια τῶν δύο Κερκυραίων σοφῶν, Πολυλά καὶ Καλοσγούρου. Ἡ ἀδιαφορία, ἐλάττωμα ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ φύσι μας, ὁ λήθαργος καὶ ἡ ἀμάθεια ἀπομάκρυναν ἀπὸ τὸν τελικὸ του προορισμό, γὰρ λίγο, τὸ θρίαμβο τοῦ πνεύματος, ἐνῶ ἐχαρακτήρισαν κ' ἐταύτισαν ὡς ἀποστασία καὶ ἀμάρτημα τὴ γενναία ὁρμὴ του, ποῦ ἀποτελεῖ ἴσως τὴν ἐξαίρετη μεγαλοπρέπεια τοῦ παρελθόντος ποῦ θὰ προσελκύσῃ τὸν Ἱστορικὸ τοῦ Μέλλοντος. Καὶ τιμᾷ τὰ Ἐφτάνηνησα ἡ προσωπικὴ ἐμπάθεια μὲ τὴν ὁποία διεφύλαξε κατὰ τοῦ θνησιμαίου καὶ τῶν ἐπιδρομῶν τοὺς πνευματικὸς θησαυροῦ τῶν τέκνων των, ὥστε ν' ἀντιτάξουν κατὰ τῆς Κριτικῆς τοῦ ἀπανθίσματος ὅπως λέγει κάποιος ὁ ἀξιόλογος Π. Βασιλικός, τὰ στερεώτερα προχῶματα, ποῦ ἀπετέλεσαν ἰδίως καὶ τὴν ἀξιοσημείωτη ἀφορμὴ νὰ εἶναι ναί, ἄγνωστο ναί, σὲ πολλοὺς καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ ἠθέλησαν εὐγενεῖς Κύριοι, συμπατριῶτες τούτου, ὁ Ἀλφρέδος Κρόβ, Σπ. Μαρκόπουλος, Μ. Μαρτζώκης, Ι. Τρικάρδος, Ι. Δαμίρης Ε. Γιαννόπουλος, Α. Κοργιανίτης, Π. Μουζάκης, Ἀρ. Δεσύλλας, Δ. Ν. Σολωμὸς-Δούντζης, Ι. Μερκάτης, Α. Γάητας, Δ. Ἰθακήσιος καὶ Ν. Μεσαλᾶς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐξαιρέτου Φρ. Καρρέρ, στὲς ἡμέρες μας, νὰ θεμελιώσουν ἀντάξιον ἀγαλμα στὴ μικρὴ χώρα μὲ ἔρανο, ὥσπου γιὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἐδιακόνησαν!! τὸ χρῆμα, ὅπως μὲ πολλὴ φιλαλήθεια μοῦ ἔγραφε κάποιος, καὶ τὸ ὁποῖον ἀγαλμα θὰ στηθῇ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Ἡ εἰρωνικὴ εἰλικρίνεια ἴσως θ' ἀντίληψῃ τὸν πόνο τῆς καὶ θὰ περιγράψῃ τὴν ἀπελπισία τῆς ἀπὸ τὸ οἰκτρὸ θέαμα, ποῦ μᾶς φοβίζει ἡ ἐπερχόμενη κυριαρχία τοῦ Μέλλοντος. Ἀλλ' ὄχι, θέλω νὰ ἐλπίζω! Ἡ ἀνταρσία θὰ διαιωνίσῃ τὰ ἀντισταθμίσματα, ὥστε ἡ ἀπολογία νὰ περιορίξῃ τὰ τῆς πρωτοβουλίας. Ἀνασηκώνεται ὅμως ξετοπίζει τέλος τὴ ζωϊκὴ κατάστασι τῆς Ἀδυναμίας ἡ πνευματικώτερη παράστασι ποῦ ἐμψυχώνει τὸ ἐνδόμυχο δημιούργημα τῆς Μεγαλόπρεπης ἐνέργειας, προσωποποιεῖ τὸν ἀπόλυτο ζυγὸ κ' ἀναθυμίζει τὸ πλήρωμα, ποῦ γεννοβολαεῖ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀπόλυτου Λόγου.

† ΝΟΤΗΣ ΠΟΝΤΑΚΗΣ

Α.-ΦΕΡΔΙΝΑΝΔ ΕΡΟΛΔ

Η ΝΕΡΑΪΔΑ

Μιά ἀκρογιαλιὰ βραχόσπαρτη.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΓΚΡΑΔΩΝ πλανιέται καὶ ρεμβάζει.

ΓΚΡΑΔΩΝ.

Νὰ ποῦ ἦρθε τὸ βράδι :

Ἀποκοιμῆται ὁ οὐρανὸς γλαυκὸς καὶ ροδοκόκκινος,
καὶ κάτω ἐκεῖ στὰ χλωμασμένα κύματα,
βυθίζεται μὲ δόξα

τὸ κόκκινο-καράβι τοῦ Ἥλιου.

Νὰ ποῦ ἦρθε τὸ βράδι,

ἀπάνεμο κ' εἰρηνικὸ βραδάκι :

γιὰ μένα, ἀλίμονο, ἓνα βράδι
ντροπῆς πικρῆς κ' ἀπελπισίας βαριάς,
ἓνα βράδι σὰν ὅλα μου τὰ βράδια.

Στὰ κύματα τοῦ φιλικοῦ γιαιλοῦ,
ἀπόψε,

δὲ φαίνεται οὔτε μιὰ ζαρωματιά :

πὼς εἶναι ἡρεμος κ' ὠραῖος καὶ σοβαρὸς.

Ἴσως ἂν θᾶσκυβα πὸ πάνω ἀπ' τὸν καθρέφτη,

τὸ δροσερὸ, τὸ διάφανο, τὸ λαγαρό,

θᾶβλεπα ἀκόμα τὰ καμπαναριά,

τὰ ὀλάψηλα καμπαναριά τῆς βουλιαγμένης χώρας,

ὅπου βασιλεὺς :

τῆς Ἰσης τὰ καμπαναριά τῆς ἄθειας κ' ὑπερήφανης,

τῆς Ἰσης τὰ καμπαναριά τῆς πολυαγαπημένης,

τῆς Ἰσης ὡμῆ τῆς πομπεμένης,

τῆς δυνατῆς καὶ πεθαμένης Ἰσης.

Ὅχι : δὲν θέλω τὰ καμπαναριά νὰ ἰδῶ τῆς νεκρῆς Ἰσης.

Δὲ θέλω νὰναθυμηθῶ

τις μέρες τις παλιές, τις γιορτερές.

ὦ, ναί, εἴταν μέρες γιορτερές

γι αὐτοὺς ποῦ καταστόλιζαν μὲ φλάμπουρα καὶ μᾶνθια

τάδιάντροπῶς τοὺς σάπια,

ποῦ ἐγέλαγαν στᾶκόλαστα τῶν κοριτσιῶνε γέλια

καὶ δὲ γρικούσαν ἀπ' ἀλάργα

κουφόβησιν ποῦ ρυάζονταν ἡ μόρα.

ὦ ναί, γιὰ δαύτους εἴταν μέρες γιορτερές.

Για μένα, μέρες εΐτανε για δάκρια,
κι δλόμονος κατάκλειστος στοῦ παλατιοῦ τὸ βάθος,
ἔργενα ταπεινά τὴν κεφαλή
καὶ προσευχόμεον, προσευχόμεον
γι αὐτήνα μου τὴν πολιτεία τὴν ἀμαρτολή,
ἀλίμονο, καὶ για τὴν κόρη μου.

Χτύπησε ὁ Θεὸς τὴν πολιτεία, χτύπησε ὁ Θεὸς τὴν κόρη μου.

ᾠ κόρη μου, φτωχούλα Ἀχὴ,
φτωχούλα μου κι ἀστόχαστη:
πέργναες τρελὴ ἀπὸ μιὰ χαρά, τρελὴ ἀπὸ μέθη,
στὶς πονηρὲς γιορτὲς:
πού εἶσαι φτωχούλα μου Ἀχὴ;

Στοῦ ἀκόλαστου θαλάμου σου τὴ λάμψη
οἱ φαῦλοι ὄρμουσαν ἀγαπητικοί,
σιὰ φλογερά σου τὰ φιλιὰ γελοῦσαν,
γελοῦσαν στὶς ζεστὲς δαγκαματιές σου:
Μιὰ μέρα στὸ θανατερὸ τῆς θάλασσας ἀγκάλιασμα
κλάψαν οἱ τιποτένιοι σου ἔραστὲς,
κ' ἐσὺ (ποῦ; σὲ ποιά κόλαση ἀνελεήμονη;)
κλαῖς τώρα,
μὲ δάκρια αἰώνια κλαῖς.

Κ' ἐγὼ γερόρηγας θλιμένος, γεροπατέρας πικραμένος,
για θλίψη ποῦ γεννήθηκα, ὠιμένα, ἀνέγνωρή μου,
στὴν ἄκρια τῶν κυμάτων τῶν ἐκδικητικῶν,
ὅπου ἡ πολιτεία ἔχει πεθάνει,
μὲς στὴν ἐσπέρα μύρομαι κι ἀπελπισμένος μνήσκω.
Ἡ θλίψη μου ἡ πλανώμενη παρακαλεῖ καὶ κράζει
πρὸς τὸ Θεό,
καὶ νιόθω πού εἶμαι δλόθλιβός καὶ πολὺ γέρος πού εἶμαι,
γέρος ἀπὸ τὰ χρόνια μου κι ἀπ' τὴν κακομοιριά μου.

*
* *

ΜΙΑ ΦΩΝΗ, κάτου ἀπ' τὰ κύματα.

Ρόδο τοῦ ἔρωτα
τῆς κόλασης ρόδο.
Κάτου ἀπ' τὰ κύματα τὰ πράσινα,
μὲς στὸ γλαυκώσκιο τῆς θάλασσας,
ἀνάμεσα στὰ φύκια ποῦ μὲ ζώνουν,
μὲς τὸ γλαυκώσκιο τῆς θάλασσας,
ἀνθολογáει ἡ σάρκα μου.
Ρόδο τῆς κόλασης
τοῦ ἔρωτα ρόδο.

ΓΚΡΑΛΩΝ

Κάποια φωνὴ ἀνατάραξε τὸ φωτερὸ βραδάκι,
κάποια φωνὴ ποῦ τραγουδεῖ στὸ ρίγος τῶν κυμάτων,
κάποια φωνὴ μὲ μιᾶπιστη γοητεία,
κάποιας Νεράιδας ἡ λαλιὰ ποῦ σέρνει μὲς τὰ κύματα
τοὺς φτωχοὺς ναύτες.

Η ΦΩΝΗ

Τοῦ ἔρωτα δίχτυ
δίχτυ τῆς κόλασης.
Κάτου ἀπ' τὰ μὸλυντα νερά,
στράφτει, στολίδι δοξασμένο,
χρυσάφινη, σὰ βράδι ωραίας μέρας,
στράφτει, στολίδι δοξασμένο,
ἡ κόμη μου.
Δίχτυ τῆς κόλασης
τοῦ ἔρωτα δίχτυ.

ΓΚΡΑΛΩΝ

ᾠ, ἡ φωνούλα ἐτούτη...
εἶναι γλυκιὰ ἡ φωνὴ καὶ τρομερὴ,
καὶ δίχως νὰ γνωρίσω τὸ γιατί
εἶναι ἡ φωνούλα συγκινητικὴ.

Η ΦΩΝΗ

Κούπα τοῦ ἔρωτα
τῆς κόλασης κούπα.
Κάτω ἀπ' τὰ μάταια κύματα
φέγγουν, δλόδροσα ὡσὰν καθάρια αὐγούλα,
δλόδροσα σὰν τοὺς καρπούς ποῦ γεύεσαι,
φέγγουν, δλόδροσα ὡσὰν καθάρια αὐγὴ,
τὰ νέα μου στήθη.
Κούπα τῆς κόλασης
τοῦ ἔρωτα κούπα.

ΓΚΡΑΛΩΝ

Μιὰ φορὰ (σέναν καιρὸ σβυσμένο
ποῦ ἡ θύμηση ξαναξυπνᾷ)
γρικούσα μιὰ φωνὴ νὰ τραγουδεῖ,
παρόμοια μὲ τὴ σημερνὴ.

Η ΦΩΝΗ

Ρουμπίνι τοῦ ἔρωτα
τῆς κόλασης ρουμπίνι.
Τὸ βράδι, τὴν αὐγὴ,
νά! για χαρὰ τῶν ξένων μου,
τὰ δλόθερμά μου χεῖλη.
Ρουμπίνι τοῦ ἔρωτα
τῆς κόλασης ρουμπίνι.

ΓΚΡΑΛΩΝ

Ἡ φωνούλα... ἡ φωνὴ... Θαρρῶ ποῦ τὴ γνωρίζω
τὴ φωνὴ ποῦ τραγουδεῖ...
Μιὰ φορὰ, οἱ ἔραστὲς χυμούσαν,
φτωχὴ μου Ἀχὴ, στὰ χεῖλη σου τὰ δλόφλογα.

Η ΦΩΝΗ

Ρόδο τοῦ ἔρωτα
τῆς κόλασης ρόδο.
Κάτου ἀπ' τὰ πράσινα νερά,
μέσα στὸ γαλαζώσκιο τῆς θάλασσας,
ἀνάμεσα στὰ φύκια ποῦ τὴ ζώνουν,

μέσα στο γαλαζόησκιο του γυαλιού,
 άνθολογεί η σάρκα μου.
 Ρόδο της κόλασης
 του ξερωτα ρόδο.

*
**

μια ΓΥΝΑΙΚΑ μισοβγαίνει απ' τα κύματα.

ΓΚΡΑΛΩΝ

Τί ώραίο που είναι το σούρουπο...
 για ιδες που μια γυναίκα,
 κάποια Νεράιδα του γυαλιού, τὸ δίχως ἄλλο,
 μισόβγε απ' τὰ τρεμάμενα νερά.
 Τί πράο που είναι το σούρουπο...
 Πῶς είναι σιωπηλὸ τὸ χᾶδι τῶν κυμάτων...
 καὶ μένα κίνημα γαλήνιας χάρης,
 με σιντεφένιο χτένι ἀστραφτερό,
 χτενίζει ἡ λευκὴ Νύφη τὰ ρούσα της μαλλιά.
 "Αχ! εἶταν τῆς Νεράιδας ἡ φωνὴ
 που τραγουδοῦσε ἀπὸ τὰ βραδινὰ νερά,
 καὶ τῆς Νεράιδας ἡ φωνὴ
 μου θυμίζεν, ἀλίμονο, ξέρω καλά, σὰν ποιά φωνή:
 κοίτα που ἡ λευκὴ χειρονομία της
 τὸ σκέρτσο μου θυμίζει τῆς φτωχῆς μου "Αχῆς.

Η ΝΕΡΑΙΔΑ

Στὰ χρόνια που δὲν κοίτουσαν ἡ "Ιση κάτου απ' τὰ νερά,
 ὅπου ἡ "Ιση ἔλαμπε ἀνάμεσα στὶς πολιτείες τῆς γῆς,
 βασίλευα, χαρούμενη καὶ λατρεμένη ρηγοπούλα:
 καὶ τώρα στὸν ὀλόανθο τὸν κῆπο τῶν φυκιῶν,
 στὸν κῆπο ὅπου ἀνθίζει μὲς τὰ βύθη
 τραβοῦν οἱ ἀγαπητικοὶ
 γιὰ τὰ φιλιὰ τὰ δοξασμένα τῆς "Αχῆς.

ΓΚΡΑΛΩΝ

"Αχὴ... "Αχὴ...

ΑΧΗ

Πέρα, στὸ εἰρηνικὸ ἀκρογιάλι,
 ποῖος εἶναι ὁ γέρος που καλεῖ με;

ΓΚΡΑΛΩΝ

"Ω, εἶναι ἐκεῖνη... "Η κόρη μου...
 εἶναι ἐκεῖνη...

ΑΧΗ

Πατέρα... πατέρα...

ΓΚΡΑΛΩΝ

"Ω "Αχὴ μου,
 σὰν πόσα χρόνια νὰ σὲ κλαίω.
 "Απὸ τὴν μέραν ὅπου ἡ μπόρα
 σὲ πῆρε μὲς τῆ μάνητά της,
 ὦιμέ, σὲ κλαίω.
 Κοίτα τὰ χρόνια, κοίτα ἡ λύπη
 γέροννε τὸ κεφάλι μου θλιμένα.
 "Ω, "Αχὴ μου,
 μέσα στὶς ἀνοιξιὰτικες αὐγές,

λάμψη πιά δὲν ὑπάρχει γιὰ τὰ μάτια μου·
 μὲς τοῦ καλοκαιριοῦ τὶς χρυσαυγές
 ἥλιος πιά δὲν ὑπάρχει γιὰ τὰ μάτια μου,
 καὶ μέσα στοῦ χινόπωρου τὰ σούρουπα,
 φῶς πλέον γιὰ τὰ μάτια μου δὲν ἔχει.
 Νύχτα χειμῶνα εἶναι στὰ μάτια μου γιὰ πάντα.
 Θλιμένη εἶναι ἡ ζωὴ μου καὶ μονότονη.

ΑΧΗ

Πατέρα, γιατί κλαῖς γιὰ ἐί; "Εγὼ εἶμαι εὐτυχισμένη.
 Τοῦ γυαλιού ἐγὼ εἶμαι Ρήγισσα κι αἰώνια ἐγὼ ἐρωμένη.
 Στὶς θαλασσένιες κατοικίες μου,
 χαρούμενα γελῶ
 στὸ γλυκὸ γέλιο τῶν ὠραίων ἀγαπητικῶν
 τὰ φωτερὰ μου στήθη που φιλοῦν
 καὶ τὸ πορφύρινο μου στόμα.

ΓΚΡΑΛΩΝ

"Ω κακομοίρα...

ΑΧΗ

Στοὺς κάμπους τῶν θαλασσινῶν βυθῶν
 κι ἀνάμεσα στοῦ πρᾶου φωτὸς τοὺς κήπους,
 ἀπὸ κοράλι στήνεται κι ἀπὸ μαργαριτάρι
 τὸ παλάτι μου.
 Κ' ἐκεῖ, γιὰ τὰ φιλιὰ μου,
 ἔρχονται οἱ ἐραστὲς που προσκαλῶ.
 Μὲς τὸ κοράλινο καὶ μαργαριταρένιο μου παλάτι
 θαλάμους ἔχει ἐρωτικούς·
 καὶ γύρω στὸ παλάτι τραγουδοῦν
 τῆς θάλασσας οἱ ἄρτες οἱ τρανές.
 "Εκεῖ ζοῦνε οἱ νιότεροι, οἱ ἀντρεωμένοι
 που μόλις "δοῦν με ἀνάβουνε τὰ φωτερὰ τους μάτια
 μὲ λάμπες ξαφνικές...
 Εἶναι μακαρισμένοι
 σὰ φαίνουμαι γυμνή, λευκὴ κι ἀρχοντική,
 μὲς τῶν μαλλιῶν μου τὸ χρυσὸ μανδύα,
 κι ἀνάμεσα απ' τὴ σάλα
 οἱ χαρῶποι τους ὕμνοι ἀντιλαοῦν.
 Εὐτυχισμένοι εἶναι ὅταν τὰ χεῖλη τους
 σιμόνουν τὰ γλυκά μου χεῖλη
 κεῖναι μακάριοι ὅταν τὰ χεῖλη μου
 τὰ χεῖλη τους φιλοῦν.
 Εὐτυχισμένοι εἶναι σὰ βάζω
 στοὺς λαχανιασμένους των λαιμοὺς
 τὸ περιδέραιο, που ζητούσαν,
 τῶν ἄσπρων μου χειρῶν.
 "Ω εἶναι εὐτυχισμένοι καὶ μακάριοι
 ὅταν μὲς σὲ πολὺγλωσσα χαδέματα
 σμίγουνε τὰ χορμιά τους στὸ κορμί μου.
 "Αχ, μόλις καὶ φανῶ, τὰ μάτια τους
 ἀστράφτουν ἀπὸ λάμπες καφτερές,
 μόλις φανῶ ἐγὼ, ἡ "Ερωτικὴ κ' ἡ "Ωραία.
 Πατέρα μου, πατέρα μου, μὴν κλαῖς.

Κάτου ἀπ' τὰ κύματα
 φωτοβολοῦν τὰ θαυμαστά μου τὰ περβόλια.
 Κάτου ἀπ' τὰ κύματα
 στραφτοκοπᾶ τοῦ πόθου τὸ παλάτι·
 κάτου ἀπ' τὰ κύματα
 γελᾶω, ἀνθὸς αἰώνιος τοῦ ἔρωτα·
 κάτου ἀπ' τὰ κύματα
 ἀνθολογᾷ καλοκαίρι θαυμαστό.

ΓΚΡΑΔΩΝ

Διάβα, διάβα,
 κόρη μου, ὦιμέ τρελά βαλαντωμένη,
 πήγαινε στοὺς χλωμούς σου ἔραστές...
 Τρέμω γιὰ σέ, φτωχοῦλα κολασμένη...

ΑΧΗ

Φτωχὲ πατέρα...
 ἀγρίκα.

ΦΩΝΕΣ, κάτου ἀπ' τὰ νερά.

Γύρνα, καλοπροαίρετη Νεράιδα,
 εἶναι γλυκιὰ σου ἡ κόμη·
 γύρνα, ὦ φωτερὴ πολυαγάπητη,
 εἶναι τὰ χεῖλη σου γλυκά.
 Γύρνα, καλοπροαίρετη καὶ λατρεμένη,
 ὦ, ἡ μόνη πολυαγάπητη,
 ἡ σάρκα σου εἶναι γλυκιὰ.

ΑΧΗ, χανόμενη μὲς τὰ νερά.

Ρόδο τοῦ ἔρωτα
 τῆς κόλασης ρόδο.
 Κάτου ἀπ' τὰ πράσινα νερά,
 μέσα στὸ γαλαζόχραιο τοῦ γιालοῦ,
 ἀνάμεσα στὰ φύκια ποὺ τὴ ζώνουν,
 μέσα στὸ γαλαζόχραιο τοῦ γιालοῦ,
 ἀνθίζει ἡ σάρκα μου.
 Ρόδο τῆς κόλασης
 τοῦ ἔρωτα ρόδο.

ΓΚΡΑΔΩΝ

Ὁμιμένα, ὦιμέ.

*

*

Η ΑΧΗ χάθηκε. * * * Ἔνα καράβι περνᾷ.

Τραγουδεῖστε, τραγουδεῖστε, φωτερὸ εἶναι τὸ βράδι
 καὶ μὲς τῆ θάλασσα
 χαμογελοῦν οἱ ἀναλαμπές τοῦ φεγγαριοῦ·
 ἡ θάλασσα
 χαμογελᾷ στὴ μοῖρα μας.
 Τραγουδεῖστε, τραγουδεῖστε, εἶναι ὠραῖο τὸ βράδι
 καὶ κάτου ἀπ' τὰ νερά
 μυστηριακὰ δασάκια πρασινίζουν·
 τὰ κύματα
 γαληνεύουν τοὺς ἐφήμερους πόνους.
 Τραγουδεῖστε, τραγουδεῖστε, χαρούμενο εἶναι τὸ βράδι·
 εὐτυχισμένα κύματα
 στὸ ἐρωτικὸ καράβι ἀνεβαίνουν
 τὰ τραγουδάκια τῆς Νεράιδας·
 γιὰ σένα μὲ ἀστραπὲς εὐτυχισμένες
 στὰ μάτια,
 θὰ κάτεβοῦμε, ὀλόλευκη Νεράιδα,
 ὦ ὑπέρτρανη Ἐρωμένη·
 εἶναι ὁ γιालὸς χαρούμενος,
 χαρούμενο τὸ βράδι.

ΓΚΡΑΔΩΝ

Ὁμιμένα, ὦιμέ.

μεταφ. Α.

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΠΑΡΑΤΑΙΡΑ

ΚΑΡΑΒΙΑ

Ὁρθόπλωρο, βαρύπλωρο μὲ τὰ ἀκροφίγουρά σου
 τὰ ξόμπλια τὰ ἀδροσκάλιστα καὶ τὴ βαριὰν ἀρμάτα
 τῶν κανονῶν ποὺ ἀραδιαστὰ φαντάζαν στὰ πλευρά σου
 καὶ ἀνοίξαν τῆς παλληκαριῶς καὶ τῆς Ἀντρείας τὴ στράτα.

Ὁρθόπλωρο βαρύπλωρο μὲ τὰ ἀκροφίγουρά σου,
 κλειώντας τὰ μάτια στὴν ψυχὴ σὲ ξαναφέρνω τώρα
 καὶ καρτεράω κάποιαν Ἀδύγη ν' ἀνοίξεις τὰ πανιά σου
 καὶ νὰ ἀρχινήσεις φοβερὴ τῶν κανονῶν τὴν μπόρα

καὶ τότες πρώτα ὁ Θεὸς μὲ τὸ στεγνὸ τὸ βόλι
 ποὺ θ' ἀνηχήσει ἀπ' τὰ λερά καὶ ἀδρά σου σταυρογάζια
 θὰ γείνεις Ἀῦρα καὶ θὰ ἐμπεῖς στὸ πλάνο Ἀραξοβόλι
 ποὺ καρτεράει ἕνα Σταυρὸ μὲ φλάμπουρα γαλάζια.

Σμύρνη 1908

Καράβι τριπλοκάταρο Σταυρὸ Χρυσέ,
 Δάφνη καὶ Κῦμα ὀργώνετε τὰ ἀντρειωμένα στήθη,
 δάκρυ τοῦ σκλάβου φτέρωνε τὴ δύναμη,
 κισσὲ περιπλοκάδι, ρίζωσε καὶ Ὁνειρο Μέγα ἐλύθη.

Καὶ τώρα γύρω οἱ Ἀκρογιαλιές τοῦ Αἰγαίου οἱ χαιρετᾶνε
 τοὺς κόρφους ἀναγάλλιασε τὸ Ἑλληνικὸ νερὸ
 καὶ τῆς Ἰωνίας οἱ ἀλαργινὲς στεριὲς ποὺ οἱ τηρᾶνε
 λένε ζυγώνεις Σταυραητὲ μὲ χρόνια μὲ καιρό.

Καίει τὸ καντήλι ἀστέρευτο καὶ συνδαυλίζει
 τὴ φλόγα ποὺ σὰ μούχρωμα στὴν Προποντίδα φτάνει
 Ἔλα πιά καὶ εἶρθανε οἱ καιροὶ καὶ ἀπ' τὴ χαρὰ δακρῶζει
 ἡ Θεοσκεπάστη Ἐκκλησιὰ καὶ τὸ καλόβολο Λιμάνι.

Πόλη Μάρτης 1910

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

ΑΓΡΙΟΚΡΙΝΑ

1

Στὸ λυγδιάρικο στρώμα
Πῶς παλεύαμε οἱ δύο !
Τὸ θυμοῦμαι κι ἀκόμα,
Πουλημένη ριγῶ.

Τὸ λιγὸ σου κορμάκι
Μοῦ γλυστοροῦσε. Βουβὸς
Εἶχα πιεῖ τὸ φαρμάκι
Ἄπ' τὰ χεῖλη σου. Κι ὡς

Κάπιον δαίμονα γνώμη
Νὰ μοῦ κίναε τὸ νόυ,
Μὲ δροσίζαν οἱ τρόμοι
Τοῦ γυμνοῦ σου κορμοῦ.

2

Λάγνα σκέψη μὲ σέρνει
Στὸ κρεββάτι σου ὄμπρός.
Ἄρρωστη εἶσαι. Μὲ δέρνει
Διπλὴ φλόγα, καημός.

Στριγγλα, φόνισσα ἐντός μου
Δίψα πῆνα μὲ πνεῖ.
Δὲ σὲ σκιάζομαι, δὸς μου
Τῆ θροφή, ποῦ μὲ ζεῖ.

Πάω τὴν ἄσπρη νὰ πάρω
Τοῦ χειλιοῦ σου ὄμορφιά.
Τρόμος. Βλέπω τὸ Χάρο
Στὴ βαθιά σου ματιά.

ΚΑΠΟΙΑ ΝΥΧΤΑ ΣΕ ΜΙΑ ΚΑΤΑΚΟΜΒΗ

Μὲ τὴ λυχία τὴ μπρούντζινη στὸ χέρι ἔχεις περάσει
Μιὰ νύχτα τοῦ χινόπωρου στὴ σκοτεινὴ στοά.
Οἱ ἀνέμοι οὐδ' ἔβριζαν σὰ σκυλιά, στριγγά, πνιχτά, γοερά
Κι οὔτε ἓνα φῶς δὲ σάλεβεν ὄμπρός στὸ εἰκονοστάσι.

Σὰ φίδια ἐστοιφογύριζαν τὰναλυτὰ μαλλιά σου
Καὶ τὰ γυμνά τὰ πόδια σου χτυποῦσαν καταγῆς
Τις κρύες τις πλάκες ψόφια, ὀκνὰ κι ὁ βόγγος μᾶς ψυχῆς
Μαντέβονταν στὸ μεθναμένο τὸ περπάτημά σου.

Τὴν ἀλαβάστρινη ἔφερες τῆς συντριβῆς σου ὕδρια
Στάβλα τὰ πόδια τοῦ ὄμορφου καὶ τοῦ γλυκοῦ Ραββί
Κ' ἦσουν θλιμμένη ὡς ἡ παλιά, καὶ σὺ, Μαγδαληνὴ
Κ' ἦσουν δειλὴ σὰν Παναγία.

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΡΗΝΗ

ΑΠΟ ΤΟΝ "ΚΡΕΣΦΟΝΤΗΝ", ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

Ἦ παγκαλότυχη θεά,
βαθύπλουτή μου Εἰρήνη,
πόσον ἀργεὶς νὰ μᾶς ἐρθῆς
καὶ πῶς σὲ περιμένω.
Φοβοῦμαι ἀπὸ τὰ βάσανα
μήπως μὲ ρίξουν κάτω
τὰ γερατειά, πρὶν νὰ σοῦ ἰδῶ
τὴ γλυκοπόθητη ὄρα
καὶ τοὺς καλὸσυρτους χοροὺς
μὲ τὰ γλυκὰ τραγούδια
καὶ μὲ τὰ ξεφαντώματα
καὶ τὰ νθηρὰ στεφάνια.
Ἔλα, καλὴ, στὸν τόπο μας
τὴν ἐχθρὰ καὶ τὸ μῖσος
διώξε τα ἀπὸ τὰ σπῖτια μας
πᾶψε τῶν μανιασμένων
τὸ μάλωμα ποῦ χαίρονται
τὸ κοφτερὸ σπαθί τους.

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

HEINRICH HEINE

ΑΠΟ ΤΟ "ΓΥΡΙΣΜΟ"

Τὸ πρωὶ μπρὸς ἀπ' τὸ σπῖτι σου
Χαίρομαι νὰ διαβαίνω
Σὰν εἶσαι στὸ παράθυρο,
Μικρὸ μου ἀγαπημένο.

Συλλογισμένα, δλόμανρα
 Τὰ μάτια σου μοῦ λένε :
 « Ποιὸς εἶσαι, τί 'νε πῶχεις,
 Ξένε καὶ ἀρρωστημένε ; »

Εἶμαι ποιητὴς πολὺ γνωστὸς
 Στὸν τόπο μου, μικρὸ μου·
 Νὰ πεῖς τὰ πρῶτα ὀνόματα,
 Θὰ πεῖς καὶ τὸ δικό μου.

Κι ὅτι ἔχω, τῶχουνε πολλοὶ
 Στὸν τόπο μου, μικρὸ μου·
 Ἄν πεῖς τοὺς πιὸ τρανοὺς καημούς,
 Θὰ πεῖς καὶ τὸ δικό μου.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗΣ

Σημ. Στὸ τελευταῖο φύλλο τῆς «Ζωῆς» γίνηκαν ἀκόλουθα τυπογραφικὰ λάθη στὶς μετάφρασες τοῦ κ. Ἀντ. Πρωτοπάτση.

Σελ. 162 στὸ «Rondel» στ. 8 ἀντί : Ἄλίμονό σου, Ἄλίμονό μου.

» 190 στ. 7 ἀπὸ κάτω ἀντί : νὰ τὸ εἶχαμε γρ. νὰ τὸ εἶχαμε

» 194 στὸ «Τοπίο» παράπεσαν δυὸ στίχοι :

Στ. 15-16

Χειμῶνας, θὰ κλείσω παντοῦ κουρτίνες καὶ κανάτια

Νὰ χτίσω μὲς τῇ σκοτεινῇ νεραιδένια παλάτια.

Στ. 3 ἀπὸ τὸ τέλος

Νὰ φέρνω θεληματικὰ τῆς ἀνοιξῆς τὰ πλούτη,

Σελ. 198 στ. 4 ἀντί : κατὰ γρ. καλὰ

» » » 13 » τούτους » του τοὺς

» » » 16 » τελειώσαν » τελειώσουν